שִׁקְרָא, שְׁקַר (107) Lüge.

שְׁרָא I (279 ff.) *Pe.* lösen. *Pa.* anfangen.

שְׁרָא II (279 ff.) *Pe.* wohnen, ruhen. *Aph.* ruhen lassen.

שִׁרְשָׁא, שְׁרַשׁ (112) Wurzel.

שֵׁת Seth (Sohn Adams).

שִׁתָּא, שֵׁת (94 f.) sechs. שְׁתַּת עֲשַׂר sechzehn.

שַׁתָּא, s. שְׁנָה.

שָׁתָה *h.* trinken.

שְׁתִי (279 ff.) dass.

שְׁתַל (202 ff.) pflanzen.

שְׁתַן (202 ff.) *Aph.* pissen.

שְׁתַק (202 ff.) schweigen.

ת (48 f. 73 f.).

תֶּבֶן *h.* Stroh.

תְּבַע (205 ff.) fordern.

תוב (260 ff.) *Pe.* zurückkehren. *Aph.* 1. zurückführen. 2. erwidern. *Ittaph.* 1. wiederhergestellt werden. 2. Antwort erhalten.

תוב (169) wieder.

תּוֹךְ. מִתּוֹךְ כָּךְ *h.* um deswillen.

תּוֹלְדָה (136) Geschlecht.

תּוֹר (108) Ochse.

תּוֹרָה (109) Kuh.

תּוֹרָה *h.* Gesetz.

תְּחוֹת (181) unter.

תְּיוּבָה (131) Busse.

תְּיַטְרוֹן (149) (θεατρόν) Theater.

תִּיקִי (θήκη) Behältnis, inneres Thürfutter(?). Vielleicht sollte statt תיקי oder תקי gelesen werden תִּקְרָה „Gebälk", vgl. b. Men. 33ᵃ, wo קוֹרָה die Oberschwelle.

תַּכְשִׁיט (136) Schmuck.

תְּלָא (279 ff.) 1. hängen. 2. aufheben (das Auge).

תְּהִלִּים *h.* Psalmen.

תְּלִיתַי (100) dritter.

תַּלְמִיד (136) Schüler.

תְּלָתָא, תְּלָת (93. 95) drei. תְּלָת עֲשַׂר dreizehn. תְּלָתִין dreissig.

תִּלְתָּא (102) drittel.

תְּמַהּ (205 ff.) sich wundern.

תִּמְהָא, תְּמַהּ (107) Wunder.

תַּמּוּז Tammuz (vierter Monat).

תָּמִיד tägliches Lammopfer.

תַּמָּן (139. 172) dort.

תְּמָנְיָא, תְּמָנֵי (94) acht.

תְּנָא (279 ff.) *Pa.* erzählen.

תִּנְיָן (100. 103) zweiter.

תִּנְיֵיתָא, תִּנְיָנָה (72. 100. 341) zweite.

תְּסַס (272 ff.) aufsprudeln lassen.

תְּפִלִּין *h.* Gebetsriemen.

תְּפַר (205 ff.) nähen.

תִּפְרָא, תְּפַר (107) Naht.

תִּקּוּן *h.* Verordnung.

תָּקְפָּא, תְּקוֹף (112) Stärke.

תַּקִּיף (129) stark.

תְּקַן (202 ff.) *Pa.* ausbessern. *Aph.* 1. herrichten. 2. dekretieren.

תַּקַּנְתָּא, תַּקָּנָה (127) Festsetzung.

תְּקַף (202 ff.) *Pe.* stark sein. *Aph.* ergreifen.

תַּרְבָּא, תְּרַב (105) Fett.

תֵּרוּכִין (130) Vertreibung.

תְּרוּעָה (137) Hornblasen.

תְּרֵין (93) zwei. תְּרֵין עֲשַׂר (94) zwölf.

תְּרֵיהוֹן, תַּרְוַיְהוֹן (98) ihrer zwei.

תְּרַךְ (205 ff.) *Pe. Pa.* forttreiben.

תַּרְנְגוֹל (132) Hahn.

תַּרְעָא, תְּרַע (106. 107) Thür.

תְּשִׁישׁ (123) elend.

תִּשְׁעָה, תְּשַׁע (94) neun.

תִּשְׁרִי Tischri (siebenter Monat).

שֶׁבַּת *h.* dass.
שְׁגַר (205 ff.) *Aph.* laufen lassen.
שְׁדַר (205 ff.) *Pa.* senden. *Ithpa.* gesandt werden.
שְׁוָא (279 ff.) *Pa.* setzen.
שׁוּם, שְׁמָא (159 f.) Name. מִשּׁוּם (184. 187) wegen.
שׁוּמָה (113) Mal.
שׁוּעַ (260 ff.) glätten.
שׁוּק (113) Gasse.
שׁוּר, שׁוּרָה (113) Mauer.
שַׁטְיָא (120) töricht.
שֶׁטַח Eigenname. Simon ben Schetach (100 v. Chr.).
שְׁטָר (122) Dokument. לִשְׁטָרוֹת nach Dokumentenära (d. h. nach der Seleucidenära).
שִׁיבָבוּ (144) Nachbarschaft.
שִׁיזָבוּ (144) Rest.
שֵׁיזֵב (207. 253 ff.) entrinnen lassen. *Pass.* errettet werden.
שֵׁיצִי (279 ff.) vertilgen. *Pass.* vertilgt werden.
שַׁיָּר (127) Karavanenführer.
שֵׁירוּ (127) Mahl.
שֵׁירוּי (131. 170) Anfang.
שְׁכַח (205 ff.) *Pe.* שְׁכִיחַ sich befindend. *Aph.* finden.
שְׁכִינָה (124) göttliche Offenbarungsgegenwart.
שְׁכַר (205 ff.) *Pa.* trunken machen.
שֶׁל *h.* Genetivpartikel.
שָׁלוֹם *h.* Friede.
שְׁלַח (205 ff.) *Pe. Pa.* senden.
שְׁלַט (202 ff.) herrschen.
שִׁלְטוֹן (139) Machthaber, Feldherr.
שׁוּלְטָן (139) 1. Herrschaft. 2. Herrscher.
שְׁלִיחַ (123) Gesandter.
שַׁלִּיט Herrscher.
שְׁלִים (202 ff.) voll sein, zu Ende sein.
שְׁלָם (122. 194) Friede.
שַׁלֵּם (202 ff.) *Pa.* vergelten.
שְׁלֹמֹה Salomo.
שַׁלְמַי (141) Salamäer (arabische Völkerschaft).
שְׁלָמְצוּ (122) (= שְׁלָם צִיּוֹן) Name der Gemahlin des Königs Jannaj.
שָׁלַק *h.* kochen.
שָׁלֹשׁ *h.* drei.
שֵׁם *h.* Name.
שְׁמָא, s. שׁוּם.
שְׁמוּאֵל Eigenname. Samuel ben Nachman (3. Jahrh.).
שְׁמוּעָה *h.* Kunde.
שִׁמּוּשׁ (130) Bedienung.
שְׁמַיָּא (nie שְׁמַיִן) (160) Himmel.
שְׁמֵן (114) fettes.
שְׁמַע (205 ff.) *Pe.* hören. *Ithpe.* gehorchen.
שֶׁמֶשׁ, שִׁמְשָׁא (107) Sonne.
שֵׁן, שִׁנָּא (111) Zahn.
שִׁינְתָא, שִׁנְתָא (שֵׁנָה) (118) Schlaf.
שְׁנָה, שַׁתָּא (161) Jahr.
שְׁנַיִם *h.* zwei.
שְׁעָא (279 ff.) *Ithpa.* erzählen.
שַׁעְבֵּד (202 ff.) knechten. *Pass.* geknechtet werden.
שִׁעְבּוּד (137) Knechtung.
שַׁעְתָּא (117), *pl.* שָׁעִין Stunde. תְּלַת שָׁעִין (171. 195) neun Uhr Vormittags.
שַׁפַּי (128) Weinküper.
שְׁפִיוּ, שְׁפִיוּתָא (144) Zermalmung.
שְׁפַךְ (202 ff.) ausgiessen.
שְׁפַר (105) Bestes.
שְׁפַר (205 ff.) *Pe.* gefallen. *Aph.* schmücken.
שְׁקָא (279 ff.) *Aph.* trinken lassen.
שְׁקַע (205 ff.) sinken.
שְׁקַף (202 ff.) *Pa.* zuschlagen.

רוּחַ (113) 1. Wind. 2. Geist.
רום (260 ff.) *Pe.* Impf. יְרָאם (263) hoch sein. *Aph.* אָרִים wegnehmen.
רום *h. Pol.* erhöhen.
רום (113). מֵרוּם oben auf.
רוֹמִי (Ῥώμη) Rom.
רוֹמִי (141) Römer.
רוקן (v. רִיקָן) (200) ausleeren.
רָחִים (119) Freund.
רָחִיק (129. 172) 1. fern. 2. ferner Verwandter.
רְחֵלָא, רָחֵל Mutterschaf.
רַחֲמִין (106) Erbarmen.
רְחַץ (205 ff.) hoffen. רְחִיץ hoffend.
רְחָצָן (139) Zuversicht, Sicherheit.
רֵיחַ (111) Duft.
רִיפָה (= רעפה), רִיפְתָא (114) Brot.
רֵישׁ (107) Haupt, Anfang. ר׳ גָּלוּתָא (politisches) Haupt der (babylonischen) Exulantenschaft. רֵישׁ יַרְחָא (197) Neumond.
רְכַב (202 ff.) reiten.
רַכִּיךְ (129) zart.
רְמָא (279 ff.) werfen.
רִמּוֹן Granatapfel.
רַמְשָׁא, רְמַשׁ (105. 107. 170) 1. Abend. 2. gestern abend.
רְעָא I (279 ff.) weiden.
רְעָא II (279 ff.) wünschen.
רְעוּתָא, רַעֲוָא (110) 1. Wohlgefallen. 2. Wille.
רָעֵי (120. 154. 157) Hirt.
רְפָא (279 ff.) *Aph.* lassen, verlassen.
רָפוֹס (121) Stampfer, Kelterer.
רְפַק (202 ff.) umgraben (auflockern?).
רְצָא (279 ff.) *Pa.* versöhnen.
רְקַד (202 ff.) *Pa.* tanzen.
רְקַק (272 ff.) speien.
רְשׁוּתָא, רְשׁוּ (110) Erlaubnis.
רַשַּׁי (128) berechtigt.
רַשִׁיעַ (129) gottlos.

שׂ (42. 49 f. 74).

שְׂבַע (205 ff.) sich sättigen.
שָׂכָר *h.* Lohn.
שָׂנֵא (74. 119. 327 f.) Feind.
שֵׂעִיר Seïr.
שְׂעַר, שַׂעֲרָא (114) Haar.

שׁ (49 f. 74).

שֶׁ *h.* Relativpartikel.
שְׁאֵילָה (118) Bitte.
שְׁאַל (249 ff.) *Pe.* fragen, bitten, leihen. *Aph.* borgen.
שָׁאַל *h.* leihen.
שְׁאָר (122) Rest.
שְׁאַר (249 ff.) *Ithpa.* אִשְׁתַּיַּר übrig gelassen werden.
שְׁבָא (279 ff.) *Pe.* gefangen führen. *Ithpe.* gefangen werden.
שָׁבָה *h. Niph.* gefangen werden.
שַׁבָּה, שַׁבְּתָא (74. 126. 196) 1. Sabbath. 2. Woche.
שְׁבוּעָה (125. 198) Woche. חַגָּא דִשְׁבוּעַיָּא Wochenfest.
שְׁבוּקִין (125) Verlassung.
שְׁבַח, שִׁבְחָא (107) Lobpreis.
שְׁבַט, שִׁבְטָא (110) Scepter.
שְׁבָט Schebat (elfter Monat).
שִׁבֹּלֶת (126), *pl.* שִׁבְּלִין, שִׁבְּלִין Ähre.
שְׁבַע (205 ff.) *Aph.* schwören, beschwören.
שְׁבַע (94 f.), שִׁבְעָה sieben. שְׁבַעַת עֲשַׂר siebzehn.
שְׁבַק (202 ff.) *Pe.* 1. verlassen. 2. erlassen. 3. übrig lassen. *Ithpe.* erlassen werden.
שַׁבָּת (73. 126. 196) 1. Sabbat. 2. Woche.

lassen. *Ithpa.* אִתְקַיַּם erhalten werden. *Ittaph.* אִתַּקַּם aufgerichtet werden.

קוּם *h. Pi.* erfüllen.

קְטָא לִקְטָא. קְטָא (κατὰ λεπτά) im Detail.

קְטַל (202 ff.) *Pe. Pa.* töten. *Ithpe.* getötet werden.

קְטַע (205 ff.) abschneiden.

קְטָעָא, קְטַע (107) Schnitt.

קַיָּם (127) beständig, dauernd.

קֵיס Holzscheit.

קָל (116. 195) 1. Stimme. 2. Neuigkeit.

קְלֵוּוֹן (κελεύων) ich befehle.

קְלַל (272 ff.) *Aph.* schmähen.

קְלַס (146) *Pa.* preisen.

קְלַק (74) *Pa.* werfen.

קַמֵּי, קֳמֵי (181) *g.* vor.

קִנָּא, קַן (111) Nest.

קְנָא (279 ff.) *Pe.* erwerben, besitzen. *Ithpe.* erworben werden.

קוֹנֶה *h.* Besitzer, Herr.

קִנְיָן (138) Erwerbung, Besitz.

קַנְקֶלִּין (κανκέλλιον) Verschlag, Verschluss.

קַנְקָן Teil des Pflugs(?).

קִסְטָא (ξέστης) Xeste (über $^1/_2$ Liter).

קֵסָרִין (149) (Καισάρεια) Caesarea.

קַפֵּילָא, קַפֵּילֵי (κάπηλος) Schänkwirt.

קְפַל (202 ff.) abwickeln, wegreissen.

קִצָּא, קֵץ (111) Ende.

קְצִיָּא Eigenname.

קַצֵּץ (277) *Pä.* abscheeren (das Haar als Zeichen der Trauer).

קְרָא (279 ff.) *Pe.* rufen. *Ithpe.* genannt werden.

קְרָיָא, קְרָא (123) (nicht קְרָיָא, so falsch 118) Schriftwort.

קְרַב (202 ff.) *Pe.* nahe sein. *Pa.* nahe bringen.

קְרָב (122) Kampf.

קָרְבָּן (139) Opfer.

קָרִיב (129. 172) 1. nahe. 2. naher Verwandter. קָרִיבָא, מִקָּרִיב nahe (*Adv.*).

קַרְתָּא, קִרְיָה (110. 160) Stadt.

קַרְתַּגִּינָא (Carthago, Carthaginis) Karthago.

קֻשְׁטָא, קְשׁוֹט (112) Wahrheit.

קְשַׁט (202 ff.) *Ithpa.* sich putzen.

קֻשְׁטַנְטִינֵי (Κωνσταντίνη) Konstantinopel.

קַשְׁיָא, קָשֵׁי (118) schwer, schlimm.

קַשִּׁישׁ (129) *b.* alt.

קְשַׁר (205 ff.) binden.

ר (47 ff. 71).

ר׳ = רַבִּי. ר׳ ohne Hinzufügung eines Namens Juda I (um 200).

רָאָה *h.* sehen.

רְאַם, s. רוּם.

רַב (115), *pl.* רַבְרְבִין 1. gross. 2. Lehrer. רַבִּי (78. 311) eigentl. mein Lehrer. 3. Abba Arika (babylonischer Lehrer, gest. 247).

רְבָא (279 ff.) *Pe.* gross sein. *Ithpa.* aufwachsen.

רִבּוֹא (97), *pl.* רִבְּוָן Myriade.

רְבוּתָא, רְבוּ (111) Grösse.

רַבְיָא, רְבֵי (120) Knabe.

רַבָּן (78. 138) Lehrer. רַבָּנַן (= רַבָּנָנָא) unsere Lehrer.

רַבְרְבָן (138) Grosser.

רְבַע (205 ff.) lagern.

רְגִיל (123) gewöhnt.

רִגְלָא, רְגַל (110) Fuss. בְּרִגְלֵיהּ (182) in seinem Gefolge.

רֶגַע *h.* Augenblick.

רְגַשׁ (202 ff.) *Aph.* merken, spüren.

רְדָא (279 ff.) pflügen.

פְּשַׁם (202 ff.) erklären.
פְּתָה (73. 108) 1. Brocken. 2. Brot.
פִּתְגָם (90) Wort.
פָּתוֹר (121) Tisch.
פְּתַח (207 ff.) öffnen.
פֶּתַח *h.* Ausweg (zur Befreiung von einer Pflicht).
פְּתֵי (109). פ׳ רַמְשָׁא (197) *g.* Einbruch des Abends.

צ (49 f. 74).

צָאָה (צָאֵי) (120) schmutzig.
צְבָא, צְבֵי (279 ff.) wollen.
צְבָאוֹת Zebaoth.
צְבַע, צִבְעָא (107) Farbe.
צִבְעָן (138) farbiger Stoff.
צְדָא (279 ff.) *Pe.* wüst sein. *Aph.* verheeren.
צְדוּ S. 25 Angst (?) oder Nachstellung (?).
צָדוֹק Zadok.
צַדִּיק (129) gerecht.
צִדְקָה, צִדְקְתָא (115) Gerechtigkeit.
צְוַח (263) rufen.
צָוַח *h.* dass.
צוּם (260 ff.) fasten.
צוּק (260 ff.) *Aph.* sich ärgern.
צוּר. מִגְדַּל צוּר Bethsur in Judäa.
צוּר Tyrus.
צִיב (111) Span.
צִיבְחַר (166) wenig. צִיבְחַר צִיבְחַר wenig auf das Mal.
צִיּוֹן Zion.
צִיָּן S. 9 (= hebr. צִיִּים) Schiffe oder (= סִיעָן) Schaaren.
צִיתוֹר (σαθρός) hinfällig (?). Wohl falsche Lesart (vgl. den Ortsnamen צייתור Vaj. rabba 23).
צֵל *h.* Schatten.
צְלָא (279 ff.) *Pa.* beten.
צְלוֹ (116) 1. Gebet. 2. Gelübde (εὐχή) Meg. Taan.
צְלַח (205 ff.) *Aph.* Erfolg haben.
צְנַע (205 ff.) *Ithpe.* verborgen sein.
צְעַר (205 ff.) *Pa.* bedrängen.
צְפָא (279 ff.) erspähen.
צָפָה *h.* dass.
צִפּוֹרִין (73) Sepphoris (in Galiläa).
צְפַר, צַפְרָא (106. 170) Morgen.
צָרָה *h.* Angst.
צְרַח (205 ff.) *Ithpa.* geschrieen werden (?).
צְרִיךְ (166) bedürftig.
צְרַךְ (202 ff.) *Ithpe.* benötigt sein.
צָרַךְ *h.* *Hiph.* benötigen lassen.
צְרַף (202 ff.) *Pe.* 1. läutern. 2. verbinden. *Ithpe.* sich verbinden.

ק (15 ff. 70).

קָא (= קָאִים) *b.*, s. קוּם.
קֳבֵיל. לָקֳבֵיל, לְקָבֵיל, כָּל קֳבֵיל (eigentlich כָּלְקֳבֵיל) (172. 183) gegenüber.
קַבֵּל (202 ff.) *Pa.* aufnehmen. *Ithpa.* aufgenommen werden.
קְבַע (205 ff.) befestigen.
קְבַר, קִבְרָא (107) Grab.
קְבַר (205 ff.) begraben.
קָדוֹשׁ *h.* heilig.
קְדַם (202 ff.) *Pe.* zuerst kommen. *Pa.* 1. entgegenkommen. 2. sich früh aufmachen. *Aph.* sich früh aufmachen.
קֳדָם, מִן קֳדָם (123. 181) vor.
קַדְמָה. מִן קַדְמַת דְּנָא (170) vorher.
קַדְמִי (100) erster.
קַדְמִין. מִלְּקַדְמִין (170) ehemals.
קֹדֶשׁ, קֻדְשָׁא (112) Heiligkeit.
קוּם (260 ff.) *Pe.* aufstehen. *Pa.* קַיֵּים erfüllen. *Aph.* אָקִים aufstehen

עֲתַד (202 ff.) *Ithpa.* bestimmt werden, bereitgestellt werden.
עֲתִיד (215) bestimmt (zur Umschreibung des Futurum angewandt).
עַתִּיק (129) alt.
עַתִּיר (129) reich.
עֲתַר, עֻתְרָא (112) Reichtum.

פ (50 f. 75.)

פְּגַע (205 ff.) treffen.
פְּגַר, פִּגְרָא (107) Leichnam.
פְּגַר (205 ff.) *b. Ithpe.* sich stören lassen, müssig gehen.
פַּדָּן Joch.
פְּדַע (205 ff.) verwunden.
פְּדַע, פִּדְעָא (107) Verwundung.
פֶּה, פִּי *h.* אַף עַל פִּי כֵן *h.* trotzdem.
פּוֹל Bohne.
פּוּם, פֻּמָּא (161. 175. 185. 188) Mund.
פּוֹן (177) nur, doch.
פּוּק, s. נְפַק (72).
פּוּרַיָּא (198) Purimfest.
פּוּרְעָנוּ (145) Züchtigung.
פְּחַת (205 ff.) beschädigen.
פְּטוּרִין (130) Entlassung.
פְּטַם (202 ff.) *Ithpa.* aufschwellen.
פְּטַר (205 ff.) *Pe.* loslassen. *Pa. Aph.* verabschieden.
פִּילֵי (146) (πύλη) Thor.
פֵּירִין (111) (kein Singular) Früchte.
פְּלָא I (279 ff.) *Aph. g.* verspotten.
פְּלָא II (279 ff.) *Aph.* wunderbar machen.
פְּלַג (202 ff.) *Pe. Pa.* teilen.
פְּלַג, פַּלְגָא (101 f.) Hälfte.
פְּלוֹנִי *m.*, פְּלוֹנִית *f.*, *h.* irgend einer.
פְּלַח (205 ff.) dienen.
פְּלַח, פִּלְחָא (107) Stück.
פְּלֵיטָה (125) Rest.

פְּלָן (92.138) *m.*, פְּלָנִית *f.* irgend einer.
פִּלְפֵּל Pfeffer.
פְּנָא (279 ff.) *Pa.* 1. ausleeren. 2. befreien.
פְּנִטְקָקָא (קְנִטְקָא) Eigenname (Ποντικός?).
פְּנִי. לִפְנֵי לִפְנִים *h.* in das Innerste.
פַּנְיָא (170) Abend.
פְּנִים. לִפְנִים *h.* in das Innere.
פָּנִים *h.* Ansehen.
פָּנְיָס (Πανιάς) Panias (an der Jordanquelle).
פְּסַח, פִּסְחָא (107. 197) Passah.
פְּסַק (202 ff.) 1. aufhören. 2. genau bestimmen.
פְּעֻלָּה (119) Arbeit.
פְּצַע (205 ff.) zerspalten.
פֶּצַע *h.* Verwundung.
פְּקַד (202 ff.) *Pa.* auftragen. *Aph.* deponieren.
פִּקּוּד (130) Vorschrift.
פְּרָא (279 ff.) sprossen.
פְּרוּם (125) Decke, Polster.
פְּרִיטִין (124) Geld.
פָּרִיק (119) Erlöser.
פְּרִישָׁה (121) Wunderthat.
פְּרָנִי, פַּרְנֵי (φερνή) Mitgift.
פַּרְנֵס (202 ff.) unterhalten.
פְּרַס (202 ff.) ausbreiten.
פַּרְסָה (106) Huf.
פָּרְסַי (141) Perser.
פְּרַע *Pe.* bezahlen. *Ithpe.* einfordern.
פְּרַע *h. Q. Hithpa.* dass.
פְּרַק (202 ff.) *Pe.* 1. erlösen. 2. abladen. *Ithpe.* erlöst werden.
פְּרַק, פִּרְקָא (107) Abschnitt.
פֻּרְקָן (139) Erlösung.
פָּרֵשׁ (202 ff.) *Pa.* genau angeben.
פְּרָת Euphrat.
פְּשׁוּט (125) einfache Schrifterklärung.

עֲבִירָה (125) Vergehung.
עֲבַר (205 ff.) *Pe.* vorübergehen. *Pa.* vorübergehen lassen.
עֲבָר *h.* dass.
עֵבֶר 1. jenseitig. 2. Eigenname (Eber Gen. 10, 21).
עֻבָּרָה *h.* Schwangere.
עֲגַג (272 ff.) *Palp.* beflecken.
עֲגַל *Pi.* einen Kreis ziehen. מְעַגֵּל Kreiszieher (Beiname eines gewissen Choni, s. חוֹנִי).
עַד (179) bis. עַד דְּ (186) bis, während. עַד לָא (186. 188) ehe.
עֲדָא (279 ff.) *Pe.* weichen, aufhören. *Aph.* weichen lassen.
עֲדִי, עֲדָאָה (123) Beute.
עִדָּן (138. 171) Zeit.
עֵדֶן Eden.
עֲוָיָה (123) Vergehung.
עַוִּיר (117) blind.
עוֹלָם *h.* Welt.
עוּק (260 ff.) *Aph.* wehthun.
עוּר (260 ff.) *Ithpe.* אִתְּעַר erwachen.
עֵז, עִזָּא (111) Ziege.
עִזְקָה (115) Ring.
עֲזָרָה, עֲזַרְתָּא (115) innerer Tempelhof.
עֵיגַל, עֶגְלָא (110) Kalb.
עֵיל (109) Eselsfüllen.
עֵיל s. עֲלַל.
עֵיל. לְעֵיל (171. 181) oben. לְעֵיל מִן über.
עַיִן, עֵינָא, עֵינָא (108 f.) Auge.
עֵיצָה (125) Rat.
עַכֵּב (202 ff.) *Ithpa.* warten.
עַכְבָּר (132) Maus.
עַל (180. 187. 196) über, auf, zu.
עָלָה *h. Q.* hinaufgehen. *Aph.* wachsen lassen.
עִלָּוֵי (181) über, auf.
עִלַּי, עִלָּאָה (140) oberer.
עֲלַל (272 ff.) *Pe.* hineingehen. *Pa.* עַיֵּיל dass. *Aph.* אַעֵיל, הַנְעֵיל hineinbringen, einbringen.
עַלְעוֹל (131) Wirbelwind.
עֲלָה (?), עֲלָתָא, *pl.* עֲלָוָן (154) Brandopfer.
עָלַם (119) 1. Ewigkeit. 2. Welt.
עִם (184) mit.
עַם, *pl.* עַמְמִין (78. 108) Volk.
עָמַד *h.* stehen, Stand halten.
עַמּוּד (130) Säule.
עֲמָלֵק Amalek.
עֲמָלְקָי Amalekiter.
עַמְם (108) Nichtjude.
עֹמֶר (112) Getreidehaufe.
עָן (106) Kleinvieh.
עֲנָא (279 ff.) *Pa.* 1. plagen. 2. hinziehen. *Ithpa.* fasten, Fastengottesdienst leiten.
עֲנַב, עִנְבָּא (114) Traube.
עִנְוְתָן (139) demütig.
עִנָּה, עִנְתָא (170) Zeit.
עֲנִי, עַנְיָא (118) arm.
עֲנָן (122) Wolke.
עָסִיק (117) beschäftigt.
עֵסֶק (110. 184. 187) Geschäft, Bewandtnis.
עֵצָה (125) Rat.
עָצוּר (121) Kelterer.
עֶצֶם *h.* Gebein.
עֲקַב, עִקְבָּא (110) 1. Ferse. 2. Ende.
עָקָה (116) Bedrängnis.
עַרְבִי (141) Araber.
עָרְבִי (140) bürgend.
עֲרוּבָה, עֲרוּבְתָּא (113. 196 f.) *g.* Rüsttag (zum Sabbat), Freitag.
עֲרַס, עַרְסָא (105), *pl.* עַרְסָן Bett.
עֲרַק (202 ff.) fliehen.
עֲשַׂב, עִשְׂבָּא (110) Kraut.
עָשָׂה *h.* machen.
עֲשַׂר (94 f.) zehn. שְׁבַע עֲשַׂרֵי siebzehn. עֶשְׂרִין zwanzig.

נְתַן (236 ff.) geben.
נָתַן *h.* dass.
נָתַר *h.* *Q.* lösen. *Hiph.* erlauben. *Hoph.* erlaubt sein.

ס (49 f. 74).

סָב (116) Greis.
סְבַע (205 ff.) satt werden.
סְבַר (205 ff.) *Pe.* meinen. סָבִיר meinend. *Pa.* hoffen. *Aph.* אַסְבַּר אַפִּין freundlich ansehen, beachten.
סְגָא (279 ff.) *Pe.* viel sein, gross sein. *Pa.* *Aph.* viel machen.
סַגִּיא (130. 167) viel, gross.
סַגִּין (166) *g.* sehr.
סְגַר (205 ff.) schliessen.
סְדַר (205 ff.) *Pa.* ordnen.
סֵדֶר, סִדְרָא (110) 1. Ordnung. 2. Abschnitt. 3. Lehrhalle.
סום (260 ff.) *Pa.* סַיֵּים *b.* anlegen.
סוף (108. 169) Ende.
סורג *h.* Scheidewand.
סְחָא (279 ff.) baden.
סְחור סְחור (172) rings um.
סְחַר (205 ff.) *Pa.* betteln. *Aph.* umgeben.
סְטַר, סִטְרָא (107) Seite.
סִיוָן Sivan (dritter Monat).
סִימָה Schatz.
סִימְיָא, *Pl.* סִימָוָן (σημαία) Feldzeichen.
סִימָן (149) (σημεῖον) Zeichen.
סִינַי Sinai.
סִיעָה (111) Schaar.
סְיָף (123) Ende.
סִירָא (161) Sirach.
סַךְ *h.* Summe.
סְכָא (279 ff.) schauen.
סְכַל (202) *Ithpa.* betrachten.
סָכְלְתָנוּ (145) Einsicht.

סַכָּנָה, סַכַּנְתָּא (126) Gefahr.
סָלַל *h.* *Pilp.* hochhalten.
סְלַק (202 ff. 237 ff.) *Pe.* steigen. *Pa.* entfernen.
סֹלֶת, סָלְתָּא (112) feines Weizenmehl.
סַם, סַמָּא (108) Gift, Arznei.
סְמָאל (133) links.
סַמִּי, סַמְיָא (118) blind.
סְמַךְ (202 ff.) *Ithpe.* sich stützen.
סְמַק (202 ff.) *Pa.* röten.
סָנֵא (119. 327 f.) Feind.
סַנְדַּל, סַנְדְּלָא (132) Sandale.
סַנְחֵרִיב Sanherib.
סְעַד (202 ff.) speisen.
סְעוּדָה (125) Mahl.
סְעַר (205 ff.) *Pa.* zerstreuen.
סְפַג (vgl. סְפוג σπόγγος) einsaugen.
סְפַד (202 ff.) klagen.
סָפָה, סִפְתָּא, *pl.* סִפְוָן (161) Lippe.
סִפּוּק (130) Verabreichung.
סַפְסָל, סַפְסְלָא (συμψέλλιον, *subsellium*) 1. Sessel. 2. Gesäss.
סְפַר, סִפְרָא (110) Buch.
סָפַר, סָפְרָא (120) Schriftgelehrter.
סַק, s. סְלַק (71. 237).
סִקָר (σικάριος) von geraubtem (oder konfisciertem) Gut stammend (eigentl. meuchelmörderisch).
סְרַק (202 ff.) kämmen.
סְתַר (202 ff.) *Ithpa.* zerstört werden.

ע (13 ff. 70).

עֲבַד (194. 202 ff.) *Pe.* 1. thun, machen. 2. verbringen. 3. sich befinden. *Ithpe.* gemacht werden.
עֲבַד (123) Ereignis.
עֶבֶד, עַבְדָּא (105) Sklave.
עֲבִידָה (124) 1. Werk, Waare. 2. Dienst.

מְשַׁח, מִשְׁחָא (110) Oel.
מְשִׁיחַ (121) Messias.
מַשְׁמַע (133) Hören.
מַשְׁרִי, מַשְׁרְיָה, מַשְׁרִיתָא (134) Lager.
מִשְׁרֵי (134) Wohnen.
מִשְׁתֵּי (134) Trank.
מָת b. Stadt.
מֵת h. tot.
מְתַל, מַתְלָא (114) Spruch.
מְתַל (202 ff.) gleichen.

נ (48. 72).

נְבוּאָה, נְבוּתָא (125) Weissagung.
נְבִיא (125) Prophet.
נְבִיו, נְבִיוּתָא Weissagung.
נְגַד (236 ff.) führen.
נְגַד, נַגְדָּא (107) Bach.
נָגִיד h. Fürst.
נְגַם (236 ff.) g. essen.
נְדוּנְיָא b. Mitgift.
נְהָא (279 ff.) *Ithpe.* sich sammeln.
נְהַג (236 ff.) behandeln.
נְהַר, נַהֲרָא (114) 1. Strom. 2. Euphrat.
נָזִיר h. Nasiräer.
נְזַף (236 ff.) schelten.
נְזַק (236 ff.) *Aph.* schädigen.
נַחְמָן (142) Nachman.
נְחַשׁ, נַחְשָׁא (105) Omen, Vorbedeutung.
נְחַת (236 ff.) herabkommen.
נָטוּר (121) Wächter.
נְטַל (236 ff.) *Pe.* aufheben, nehmen. *Ithpe.* entfernt werden.
נְטַר (236 ff.) bewahren.
נְיַח (123) Ruhe. בִּנְיַח gemächlich.
נִיסָן Nisan (erster Monat).
נִיקָנוֹר (Νικάνωρ) Nikanor (syrischer Feldherr).
נִיר Joch.
נֵירוֹן (Νήρων) Nero (röm. Kaiser).

נְכָא h. zerschlagen.
נְכִיסָה (124) Schlachtung.
נִכְלִין (107) Trug.
נְכַס (236 ff.) schlachten.
נִכְסָה (107) Schlachtung. נִכְסַת קֻדְשִׁין Schlachtopfer.
נִכְסִין (107) Besitz.
נְכַר (236 ff.) erkennen.
נְכַת (236 ff.) beissen.
נֵס, נִסָּא (111) Wunder.
נְסָא (= נְסַב) (75. 237) nehmen.
נְסַב (236 ff.) *Pe.* nehmen, verheiraten. *Aph.* verheiraten. *Ithpe.* verheiratet werden.
נְפַח (195. 236 ff.) verhauchen.
נְפִישׁ b. viel.
נְפַל (236 ff.) fallen.
נָפַל h. dass. *Hiph.* abortieren.
נְפַק (236 ff.) *Pe.* 1. herausgehen. 2. gangbar sein. *Aph.* 1. hinausbringen, absondern. 2. ausgeben.
נְפַשׁ, נַפְשָׁא (105) Seele. נַפְשִׁי (84 f.) ich selbst.
נְצַח (236 ff.) siegen.
נְקָא (279 ff.) *Pa.* rein machen.
נְקַב, נִקְבָּא (112) Loch.
נְקָבָה (115) weiblich.
נְקֵבָה h. dass.
נְקַם b. nehmen.
נְקִי, נְקִיָא (118) rein.
נְקַר, נִקְרָא (107) Spalt.
נִקְרָה (107) dass.
נְקַשׁ (236 ff.) *Aph.* schlagen.
נְשִׂיאוּ (145) Würde eines Nasi.
נָשׁ. בַּר נָשׁ (68. 90 f. 159) Mensch.
נְשָׁא s. בֵּית.
נְשִׁין (159) Frauen.
נְשַׁם g. *Ithpa.* genesen.
נִשְׁמָה (115) Seele.
נְשַׁק (236 ff.) *Pa.* küssen.

מְזַג mischen.
מְזוּזָה Pfostenschrift.
מְזוֹן (135) Nahrung, Speise.
מְזוֹן h. dass.
מַזִּיק (135) Verderber (Dämon).
מְחָא (279 ff.) schlagen. מ' בְּיַד hindern.
מְחוֹז Gebiet.
מֵחֲמַת wegen.
מְטָא Pe. herankommen, erreichen. Aph. heranreichen lassen.
מְטוּל. מְטוּל מָה (174. 175. 184. 187. 188) weshalb?
מְטוֹפִי, מְטוֹפִיתָא (144) Tropfen.
מִטְמַע. מִטְמְעֵי שִׁמְשָׁא (171) g. Sonnenuntergang.
מְטַר, מִטְרָא (114) Regen.
מֵיכַל (133) Speise.
מִיל (μίλιον) Meile (3000 Schritt).
מֵילָא feiner Wollstoff.
מַיִם h. Wasser.
מֵימַר (133) Wort.
מַיִן, מַיָּא (160. 164) Wasser.
מִינוֹק, מַיְנוֹק g. (Säugling) Kind (136, wo fälschlich מַיְנוֹק vorausgesetzt).
מִיסוֹן (μέσον) Mitte.
מִית sterben.
מִית (124) tot.
מְכַר h. verkaufen.
מִלָּה, pl. מִלִּין (90. 111) Wort, Sache.
מְלַוִּי, מְלַוִּיתָא (136) Geleit.
מְלַךְ (202 ff.) Pe. König sein. Aph. zum König machen.
מְלֵךְ, מֶלֶךְ, מַלְכָּא (104 f.) König.
מְלַךְ, מִלְכָּא (110) Rat.
מַלְכָּה, מַלְכְּתָא (106) Königin.
מַלְכוּ (144) Königsherrschaft, Reich.
מְלַל (272 ff.) Pa. reden.
מַמְזֵר (135) Bastard.
מַמְלַל (133) Rede.
מִן (179. 185) von, aus. מִן דְּ nachdem.
מַן, s. מַאן.
מָן, s. מָאן.
מְנָא (279 ff.) Pe. zählen. Pa. verordnen, einsetzen. Ithpe. gezählt werden.
מָנָה h. rechnen.
מְנַחֵם Menahem.
מִנְיָן (138) h. Zeitrechnung.
מְסָאן Schuh.
מִסְכֵּן (135) arm.
מְסָן, s. מְסָאן.
מְסָא Ittaph. zerfliessen (s. Gr. 277).
מְסַר (205 ff.) Pe. übergeben. Ithpe. ausgeliefert werden.
מְעַט. כִּמְעַט h. ein wenig.
מַעֲטַן Bottich (?).
מְעַיִן. בְּנֵי מְעַיִן (116) Eingeweide.
מַעַרְבִי (140) westlich.
מַעֲשֶׂה h. Ereignis.
מַעֲשַׂר (135) Zehnter.
מָצָא h. finden.
מִצְוָה (134) Gebot.
מִצְרַיִם Aegypten.
מַקְדוֹן (Μακεδών) Macedonier.
מַקְדַּשׁ (133) Heiligtum.
מָקוֹם h. 1. Ort. 2. Gottesbezeichnung.
מְקִימָה (135) Gegenstand.
מִקְצַת (135) 1. Teil. 2. einige.
מָר, מָרֵי (78. 120) Herr.
מְרַד (202 ff.) widerspenstig sein.
מְרוֹד (121) widerspenstig.
מַרְחֶשְׁוָן Merachschewan (babyl. Arachsamna (achter Monat).
מְרַע, מַרְעָא (106) Krankheit.
מְרַע (205 ff.) Aph. krank machen.
מְרַר (272 ff.) Aph. Ithpa. bitterklagen.
מָרַת (in Dokumenten), מָרְתָא (121) Frau.
מֹשֶׁה Mose.

כְּתָב (123) Schriftstück, Schreiben.
כְּתוּבָה (125) Verschreibung (bei der Eheschliessung).
כַּתַף, כַּתְפָא, כִּתְפָא (117) Schulter.
כְּתַשׁ (202 ff.) zerstossen.
כְּתַת (272 ff.) *Pa.* zerschmettern.

ל (48. 71.)

לְ (177 f.) zu, für.
לָא (176. 192) 1. nicht. 2. nein. בְּלָא (181) ohne.
לָאו (176) nicht.
לֵב, לִבָּא (115) Herz.
לְבַד (לְבַד) grober dichter Stoff (Filz).
לְבוּשׁ (125) Kleidung.
לַבְלַב (132) Spross, junger Zweig.
לְבָנוֹן Libanon.
לִבְרְנָא (*liburna*) schnelles Schiff.
לְבַשׁ (202) anlegen.
לְגִיוֹן (λεγεών) Legion.
לָהֵן (=אֱלָהֵין) (175. 184. 189. 191) ausser.
לוֹד Lydda (in Judäa).
לְוָיָה, לְוָיָתָא (116) Begleitung.
לִוְיָתָן fabelhaftes Tier der Urzeit.
לְוָת (178) zu.
לַחְדָּא (167) sehr.
לְחֶם, לַחְמָא (106) Brod.
לְחַשׁ (202 ff.) flüstern, besprechen.
לִטְרָא (λίτρα) Pfund (100 Denare).
לֵילֵי, לֵילְיָא (132. 170. 197) Nacht.
לֵית (=לָא אִית) (68. 77. 91. 173. 341) es giebt nicht
לְמְבַּרְדְּיָא Lombardei.
לְעָא (279 ff.) sich abmühen.
לְפָמָא s. קָמָא.
לְקָא (279 ff.) *Aph.* Geisselstrafe erteilen.
לְקֳבֵיל s. קֳבֵיל.
לִשָּׁן (128) Zunge. לִשָּׁן בִּישׁ böse Nachrede.

מ (50 f. 75.)

מָא (87. 88. 174. 190) was? wie! was für ein! מָא דֵין (87) warum? לְמָא (174. 176) weshalb? כְּמָא (88. 91. 186. 190. 196) 1. wie. 2. wie viel?
מְאָה, *pl.* מְאָוָן (96. 155) hundert. מָאתַן zweihundert.
מְאָה *h.* dass.
מַאי (= מָדֵין) (174) *b.* was? L. 21.
מֵאִיר Eigenname (R. Meïr, 2. Jahrh.).
מַאן (86. 87) wer?
מָאן (134) 1. Gerät. 2. Gewand.
מָגוֹג Magog.
מִגְדַּל (133) Turm.
מְגוּס (135) Mahl.
מְגִירָה (135) Nachbarin.
מַגָּן (167) umsonst.
מַדְבַּח (133) Altar.
מְדוֹר (134) Wohnung.
מָדַי Medien.
מְדִינָה (135) 1. Land. 2. Stadt.
מְדִלָּא (= מָא דִל) (87) Besitz.
מַדְנַח, מַדִנְחָא, מִדְנְחָא (133) Osten.
מַדַּע (133) Erkenntnis.
מִדְרָשׁ (135) Forschung. בֵּית מִדְרָשׁ Lehrhaus.
מָה s. מָא.
מָהוּ (91. 195) was ist?
מֹהַר (112) Brautkaufgeld.
מוֹאָב Moab.
מוֹבַל (135) Last.
מוֹנִיטָא (*moneta*) Münze.
מוֹעֵד (135. 197) Fest.
מוֹת (108) Tod.
מָוֶת *h.* dass.
מוֹתָב (133) Sitz.

יְרוּשְׁלֵם Jerusalem.
יְרוּשַׁלְמִי (141) Jerusalemer.
יְרוּתָה (125) Besitz.
יַרְחָא ,יְרַח (106) Monat.
יָרֵחַ *h.* dass.
יָרֵת (252 ff.) erben.
יְרוּתָה s. יְרֻתָּה.
יִשְׂרָאֵל Israel.
יָשַׁב *h. Q.* sitzen. *Hiph.* setzen.
יִשַׁי Isai (Vater Davids).
יִשְׁמָעֵאל Ismael (Ismael bar Jose um 200 n. Chr.).
יַת (79 f.) Objektspartikel. יָתֵיהּ ihn.
יְתִיב (252 ff) *Pe.* sich setzen, sitzen. *Aph.* אוֹתִיב setzen.
יָתַר (166. 180) mehr.
יִתְרוֹ Jethro (Schwiegervater Mose's).

כ (45 ff. 70).

כְּ (178) wie.
כָּאן (168) so.
כָּבוֹד *h.* Ehre.
כְּבָר (169) längst.
כְּבַשׁ (202 ff.) bezwingen.
כַּד (185. 189. 190) wenn, als.
כְּדוּ ,כְּדוּן (168) jetzt.
כְּדִי (185 f.) als. עַד כְּדִי bis wenn.
כְּדֵין (174) so.
כְּדְנַן (174) so.
כְּהֵין ,כָּהֲנָא (119) Priester.
כּוּן (260 ff.) *Pā. Ithpā.* zielen.
כְּוָת (178) wie.
כּוּתִי Kuthäer (Samaritaner).
כַּחֲדָא (167) zusammen.
כִּי (185) *b.* als.
כֵּיב Schmerz.
כֵּיוָן (186) als.
כֵּין (168. 172. 174. 175) so. בְּכֵין deshalb.
כָּךְ (174. 194) *h.* so. לְכָךְ dazu.
כָּךְ וְכָךְ so und so (in einer Schwurformel).
כֹּל ,כָּל (84. 90. 91 f. 113) jeder.
כְּלַב ,כַּלְבָּא (105) Hund.
כַּלְבָּה (105) Hündin.
כְּלוּם (90) 1. etwas. לָא-־כְּלוּם nichts. 2. (176) etwa?
כְּלִי *h.* Gerät.
כְּלִילָי Einsammler der Kronensteuer (ὁ στεφανίτης φόρος).
כְּלָל (122) Regel.
כַּלְקִיס (Χαλκίς) Chalcis (in Coelesyrien).
כְּמָא (88. 91. 186. 190. 196) 1. wie. 2. wie viel?
כֵּן ,כֵּן (168. 172) so.
כְּנִישָׁה (117) 1. Zusammenkunft. 2. Synagoge (auch בֵּי כְּנִשְׁתָּא). 3. Synhedrion.
כָּנַס *h. Niph.* hineingehen.
כְּנַע (205 ff.) *Ithpe.* sich verneigen.
כְּנַף ,כַּנְפָא (114) Flügel.
כְּנַשׁ (202) *Ithpe. Ithpa.* sich versammeln.
כָּס (116) Becher.
כְּסוּ ,כְּסוּתָא (111 f.) Kleidung.
כִּסְלֵו Kislew (achter Monat).
כְּסַף ,כַּסְפָּא (105) Silber, Geld.
כֶּסֶף *h.* dass.
כְּעַן (158. 176. 193) jetzt.
כְּעַס (203 ff.) zürnen.
כְּפַר ,כַּפְרָא (114) Dorf.
כְּרִי ,כַּרְיָא (109. 157) *pl.* כְּרְיָן Haufen.
כְּרַךְ (eigentl. wickeln) speisen.
כְּרַךְ ,כְּרְכָא (114) Stadt.
כְּרְכַּם *h. Hithpa.* sich entfärben.
כְּרְסֵי ,כָּרְסְיָא (133) Thron.
כְּרִסְטִיוֹן (χαριστίων) Wage (des Archimedes).
כְּשַׁר (205 ff.) tauglich sein.
כְּתַב (202 ff.) schreiben.

ו (51. 75).

וְ, וּ (176. 191) 1. und. 2. denn?
וַי (192) wehe!
וַעַד (75. 106) Zusammenkunft, s. בֵּית.

ז (49 f. 74).

זְבַן (202 ff.) *Pe.* kaufen. *Pa.* verkaufen.
זְבוּן (130) Waare.
זֶה *h.* dieser.
זְהוֹרִי (144) Scharlach.
זוּג, זוג (263) (ζεῦγος) ein Paar.
זוז Denar.
זוטר *b.* klein.
זְוִי, זָוִיתָא (120) Ecke.
זון (260 ff.) *Pe.* nähren. *Ithpe.* אִתְזַן genährt werden.
זונָה *h.* Hure.
זִיו Glanz.
זַיִן Waffe.
זֵית (109) Olive.
זְכָא (279 ff.) *Pe.* 1. gerecht sein, verdienstlich handeln. 2. gewürdigt sein. *Pa.* gerecht machen, frei sprechen.
זְכוּ, זְכוּתָא (121) Rechtübung, Verdienst.
זַכַּי (128) unschuldig.
זַכַּי (142) Zakkaj.
זָכָר *h.* männlich.
זַל, זְלָא (111) billig.
זְמַן, זִמְנָא (102 f. 114. 169) 1. Zeit. 2. Mal. זִמְנִין zuweilen.
זְמַן (205) *Pā.* bestimmen.
זְנָא (279 ff.) *Pa.* huren.
זְנִיָּה, זְנִיתָא (120) Hure.
זַעַם *h.* Grimm.
זְעֵיר (91. 126. 166. 167. 170) 1. klein. 2. *Adv.* wenig.

זִק, זִקָּא (111) Schlauch.
זָקֵן *h.* 1. Ältester. 2. Grossvater.
זְרַע, זַרְעָא (106) Same.
זַרְעִי, זַרְעִיתָא (144) Familie.

ח (43 ff. 69 f.)

חָבָה *h.* sich verstecken.
חֲבִים (?) Magen.
חֲבַל (202 ff.) *Pa.* verderben.
חֲבַר, חַבְרָא (83. 84. 117) Genosse.
חָבֵר *h.* dass.
חַבְרָה, חַבְרְתָּא (83. 117) Genossin.
חֲבַשׁ fesseln, in's Gefängnis legen.
חַג, חַגָּא (108. 198) Fest.
חַד (83. 84. 89. 93) einer. חַד עֲשַׂר (94) elf. לְחַדָּא (167) sehr. כַּחֲדָא (167) zusammen. חַד בְּשַׁבָּא (98. 196) Sonntag. בְּחַד (99 f.) am ersten Tage.
חוב (260 ff.) sich verschulden.
חוב (108) Schuld, Sünde.
חִוֵי, חִוְיָא (111) Schlange.
חולֶין *h.* leidend.
חוֹנִי (73). חוֹנִי הַמְּעַגֵּל Onias der Kreiszieher (um 70 v. Chr., s. Josephus, Antt. XIV, 2, 1).
חוס (260 ff.) schonen.
חוּץ מִן *h.* ausser.
חֲוַר (263) *Pa.* חַוַּר weiss machen.
חוֹרֵי (68. 172. 182) *g.* hinter.
חוֹרִיתָא (68. 92) zum zweiten Mal.
חוֹרָן (68. 92) anderer.
חֲזָא (279 ff.) 1. sehen. 2. sich gebühren.
חֵזוּ, חֶזְוָא (109) 1. Aussehen. 2. Sehen.
חֲזוֹר (130) Apfel.
חֲזִיר (124) Schwein.
חֲזַק (202 ff.) *Aph.* אַחְזֵק טֵיבוּ sich Dank zuwenden.
חִזְקִיָּה Hiskia.

חֲזַר (202 ff.) *Pe.* zurückkehren. *Aph.* zurückführen.
חֲטָא (279 ff.) sündigen.
חֲטָא, חַטָּאָה (111) Sünde.
חֹטֶר, חֻטְרָא (113) Stab.
חֲיָא (293 ff.) leben.
חִיָּא Eigenname (R. Chijja rabba um 200 n. Chr.).
חַיָּב (127) schuldig.
חָיָה *h.* leben.
חַיָּה *h.* Gebärerin.
חַיָּט (127) Schneider.
חַיִּין (115) dass. חַיֶּיךָ (193) bei deinem Leben.
חַיִּים *h.* Leben.
חֵיל, *pl.* חֵילָוָן (109. 154) Macht, Streitmacht.
חַיִל, *pl.* חֲיָלוֹת *h.* dass.
חַכִּים (129) weise.
חֲכַם erkennen, wissen, verstehen.
חָכָם *h.* Weiser.
חָכְמָה, חָכְמְתָא (113) Weisheit.
חֹל, חֻלָּא (113) gemein.
חִלּוּל (130) Entweihung.
חֲלַל (272 ff.) *Ithpa.* entweiht werden.
חֲלַף (185. 187) anstatt, dafür.
חֲלָק (123) Teil.
חִלְקִיָּה Hilkia. S. אַבָּא.
חַלָּשׁ (127) schwach.
חֲמָא (279 ff.) *g. Pe.* sehen. *Pa. Aph.* zeigen. *Ithpe.* erscheinen. *Ittaph.* gezeigt erhalten.
חֲמַם (272 ff.) *Pe.* warm sein. *Ithpā.* erwärmt werden, brünstig werden.
חֲמַר, חַמְרָא (105) Wein.
חֲמָר (122) Esel.
חַמָּר (127) Eseltreiber.
חֹמֶר (112) *h.* Erschwerung.
חֲמֵשׁ, חַמְשָׁה (93. 95) fünf. חַמְשַׁת עֲשַׂר fünfzehn. חַמְשִׁין fünfzig.
חַמְּתָא Hamat (bei Tiberias).
חֲמַת. מֵחֲמַת wegen.
חֶנְוָנִי *h.* Krämer.
חֲנִיכָה (124) Beiname.
חֲנִינָא Eigenname (R. Chanina, 3. Jahrh.).
חֲנֻכָּה (119. 198) 1. Einweihung. 2. Tempelweihfest.
חִנָּם *h.* 1. umsonst. 2. um nichts.
חֲנָפִין (119) Gottlosigkeit.
חַס. חַס וְשָׁלוֹם (194) fern sei es!
חֶסֶד, חִסְדָּא (107) Gnade.
חַסִּיד (129) fromm.
חֲסַר (205 ff.) sich vermindern.
חֲפַר (205 ff.) graben.
חַקְרָא (ἄκρα) Burg (von Jerusalem).
חרב (202 ff.) *Pe.* 1. wüst werden. 2. zerstören. *Aph.* verwüsten.
חָרְבָּה (112) Wüste.
חֲרָן s. חוּרָן.
חַרְצִין (105) Lenden.
חֲשַׁב achten.
חֻשְׁבָּן Zahl. הַהִין ח' jene Zahl (S. 21), etwa die des Archimedes (Verhältnis des Durchmessers zur Peripherie).
חֲשׁוֹךְ (119) 1. unansehnlich. 2. Finsternis.
חַשִּׁיךְ (129) elend.
חשֶׁךְ *h.* Finsternis.
חֲשַׁשׁ (272 ff.) leiden.
חֲתַן, חַתְנָא (114) Bräutigam.
חָתָן *h.* dass.

ט (48 f. 74).

טָב (116) gut.
טָבוֹת, טָבָאוֹת (145. 167) gut (*Adv.*).
טַבָּח (127) Schlächter.
טֵבֵת Tebeth (zehnter Monat).
טְוָא (eigentl. hebr. טָוָה) spinnen.
טוּל (260 ff.) *Pa.* טַיֵּיל wandeln.

טוּל *Pi.* טַיֵּיל *h.* dass.
טוּפֵּס (τύπος) Muster, Formular.
טוּר (113) Berg.
טוּרָא (ταῦρος) Berg.
טִיבוּ, טִיבוּתָא (144) gute Handlung.
טִיבֶרְיָא (Τιβεριάς) Tiberias in Galiläa.
טִימָא, טִימֵי (146) (τιμή) Wert, Preis.
טִירְיוֹן s. S. 2. 34.
טִכְסָא (τεῖχος) Mauer.
טְלָא (279 ff.) aufheften, flicken.
טַלְטֵל (200) bewegen, vertreiben. *Pass.* vertrieben werden.
טַלְיָה, טַלְיְתָא (118) *g.* Mädchen.
טְלַף, טִלְפָא (107) Klaue.
טִנָּר (128) Fels.
טְעוּן (125) Last.
טְעַם, טַעֲמָא (105) 1. Geschmack. 2. Grund.
טְעַן aufladen, tragen.
טְפָא (279 ff.) *Ithpe.* verlöscht sein.
טְפַח (202 ff.) *Pe.* schlagen. *Pa.* in die Hände klatschen.
טְרַח (205 ff.) *Aph.* bemühen.
טְרַח, טַרְחָא (112) Mühe.
טְרִמְסִין (τριμήσιον) drittel eines Golddenars (Mk 5.20).
טְרַף (202 ff.) *Ithpe.* sich zerreissen, bemühen.
טְרַק (202) schliessen.

י (46 f. 71).

יהוה = יְיָ.
יָאוּת (145) schön, recht (*Adv.*).
יָאֵי (120) schön.
יַב (69. 253) s. יְהַב.
יַבַּע (252 ff.) *Pa.* frohlocken.
יָבֵשׁ *h.* *Pi.* vertrocknen machen.
יַד (160. 168 f. 175. 184 f. 187) Hand.
יְדַע (252 ff.) *Pe.* wissen. *Aph.* הוֹדַע, אוֹדַע kundgeben.
יְהוּד Judaea.
יְהוּדָה Juda (Name des Stammes und einzelner Personen).
יְהוּדַי (141) Jude.
יְהוֹצָדָק Jehozadak.
יוּדָן (139) Judan (R. Judan, 4. Jahrh.).
יוֹחָנָן Jochanan (Jochanan ben Zakkaj, 1. Jahrh.).
יוֹם (108. 170. 185) Tag. יוֹמָא דֵין (170) heut. יוֹם טָב (197) Festtag.
יוֹסֵי (75. 139. 161. 342) Jose (Joseph).
יְחִיד, יְחִידַי (140) einzig.
יַיִן *h.* Wein.
יָכוֹל *h.* können.
יכח (252 ff.) *Aph.* אוֹכַח urteilen.
יְכִיל (166. 252 ff.) können.
יֶלֶד *h.* Knabe.
יַלְדָּה *h.* Mädchen.
יְלַד (252 ff.) *Pe.* gebären. *Ithpe.* geboren werden.
יָלֵידָה Gebärerin.
יְלַף (69. 243 ff.) lernen.
יְמָם (140. 170) Tageszeit.
יָנוּק (121) (eigentl. Säugling) Knabe.
יַנַּי (143) Abkürzung von יוֹנָתָן. 1. Jannaj (Alexander), König von Judäa 104—78 v. Chr. 2. R. Jannaj, um 230 n. Chr.
יְנַק (252 ff.) *Pe.* saugen. *Aph.* saugen lassen.
יְסוּר (130) Leiden.
יְסַף (243 ff.) *Aph.* אוֹסַף hinzufügen.
יַעֲקֹב Jakob.
יָצָא *h.* hinausgehen.
יְצִירָה *h.* Schöpfung.
יָצַר *h.* *Niph.* geschaffen sein.
יַקִּיר (129) teuer.
יְקַר (252 ff.) *Aph.* אוֹקַר ehren.
יְקָר (122) Ehre.

דְּמָא (279 ff.) *Pe.* gleich sein. *Pa.* דַּמִּי vergleichen. *Part. pass.* מְדַמֵּי gleich.
דְּמוּ (111) Bild.
דְּמוּךְ (206) sich schlafen legen, schlafen.
דֵּין, s. דֵּן.
דְּנָא, דְּנָן (80 ff. 88. 168. 174. 176) dieser, dieses.
דְּנַח (205 ff.) aufgehen (v. d. Sonne).
דַּעְתָּא, דַּעַת (115. 155) Meinung.
דְּפַק (202 ff.) *Pa.* klopfen.
דַּקִּיק (129) klein.
דְּקַר (205 ff.) durchbohren.
דָּר (116) Geschlecht.
דָּרָה (116) 1. Gehöft. 2. äusserer Tempelhof.
דָּרוֹם (121) 1. Süden. 2. Südjudäa.
דָּרוֹמִי (141) Südländer.
דָּרוֹשׁ (121) Prediger.
דְּרָע (122) Arm.
דְּרַשׁ (202 ff.) auslegen.
דַּשׁ Thür.
דִּשֵּׁן *h. Pi.* fettmachen.
דָּת Satzung.

ה (43 ff. 69).

הָא (191. 192) siehe!
הָאִי (= הָהִיא) (81) *g.* jene (*f.*).
הָאִי (= הָדֵין) (81) *b.* dieser. L. 16.
הָדָא (80 ff. 86) diese (*fem*).
הֶדְיוֹט (148) (ἰδιώτης) Ungelehrter.
הָדֵין (80 ff. 86) dieser.
הֲדַר umkehren.
הֲדַר *b.* nachher L. 54.
הַהוּא (77 f. 81) jener. הַהוּא גַּבְרָא *g.* für „ich“, „du“.
הַהִיא (77 f. 81) jene. הַהִיא אִתְּתָא *g.* für „ich“, „du“.
הוּא (75 ff.) er.
הֲוָה (293 ff.) sein.
הוֹאִיל וְ (75. 188) *h.* da ja.
הוּנָא (69 f.) Huna. Rab Huna (babylon. Exilhaupt um 200).
הוֹנְיָא (= חוֹנְיָא) (72) Onias (R. Onias).
הוֹרוֹדוֹס (Ἡρώδης) Herodes.
הוֹמָה, pl. הוֹמֵי Dornkraut (Mannaklee).
הֵי. הֵי כְּמָה הֵי (190) *g.* wie.
הִיא (75 ff.) sie (*fem.*).
הִינָה, *pl.* הִינֵי Dornkraut.
הֵידָא (88 f.) welche? (*fem.*).
הֵידֵין (68 f. 88 f.) welcher?
הֵיךְ (69. 173. 178. 190) wie.
הֵיכִי (174) wie?
הֵיכָל 1. Palast. 2. Tempelhaus.
הֵימְנוּ (144) Treue.
הָךְ (81) jene (*fem.*).
הָךְ (71 f. 263) gehen.
הָכָא (172) hier. לְהָכָא hierher. מִן הָכָא von hier.
הָכְדֵין (174) so.
הָכִי (174) so. לְהָכִי dazu.
הַלְוַי (192) o dass doch!
הָלֵין (80) diese (*pl.*).
הַלֵּךְ (202 ff.) *Pa.* gehen.
הָלַךְ *h.* gehen.
הֲלָכָה (114) Brauch.
הָלָן. לְהָלָן (73. 168. 169. 172) weiter.
הָן (80) *g.* dieser.
הָן (69. 172 f. 175. 186) *g.* wo? wohin? מִן הָן von wo?
הָנָא (279 ff.) gefallen.
הָנְהוּ *b.* jene. L. 13.
הָנֵי (80) *b.* diese. L. 16.
הֲנָיָה, הֲנָיְתָא (117) Genuss.
הִנּוּן (68. 76) *g.* sie.
הֲפַךְ (202 ff.) sich wenden.
הַר *h.* Berg.
הֲרֵי (186) *h.* siehe.

גּוֹג Gog.

גּוֹזָל (123) junger Vogel.

גּוּח (260 ff.) *Aph.* אַגֵּיחַ erregen.

גּוּף (113) Körper.

גְּזֵירָה (125) Verordnung, Dekret.

גְּזַז (272 ff.) scheeren.

גְּזַר (205 ff.) *Ithpe.* bestimmt werden.

גְּחַךְ (38. 205 ff.) *Pe. Pä.* scherzen.

גֵּט (108) Dokument.

גֵּיהִנָּם (146) Gehinnom (Strafort der Gottlosen).

גַּיו (172. 180). מִן לְגַיו innerhalb von. מִלְּגָיו von innen.

גֵּין (174. 175. 184. 187. 188). בְּגֵין *g.* wegen. בְּגֵין דְּ *g.* weil. מִן בְּגֵין מָה *g.* weshalb?

גְּלָא I (279 ff.) in die Verbannung gehen.

גְּלָא II (279 ff.) *Pe.* offenbar sein. *Pa.* aufdecken. *Ithpe.* offenbar werden.

גְּלָה *g.* Mantel.

גָּלוּ (121) 1. Exil. 2. Exulantenschaft.

גְּלִיל Galiläa.

גְּלִים, גְּלִימָה (123) Mantel.

גְּלִיר (*galcarius*) Trossknecht.

גְּמַל, גַּמְלָא (114) Kamel.

גַּמְלַי (140) Kameltreiber.

גַּנָּב (128) Dieb.

גִּנָּה (108) Garten.

גְּנַז (202 ff.) verbergen, verwahren.

גְּנַי (167) Schande.

גְּעָא (279 ff.) brüllen.

גֻּפֵּן, גֻּפְנָא (65. 108) Weinstock.

גֻּפְנָא Guphna (Ort bei Bethel).

גְּפַף (277) *Pä.* umarmen.

גְּרָא (279 ff.) *Pa.* aufreizen. *Ithpa.* aufgereizt werden.

גְּרִזִּים Gerizzim.

גְּרַם, גַּרְמָא (105) Gebein. גַּרְמִי (84 f.) mich selbst.

גְּרַם *h.* dass.

גְּרַע (205 ff.) scheeren.

ד (48 f. 73).

דְּ (85 ff. 150. 185 ff. 187. 188. 190) Partikel der Relation und des Genetivverhältnisses.

דָּא (80. 82. 83) diese (*fem.*).

דְּבָב (122). בְּעֵל דְּבָב Feind.

דְּבָבוּ Feindschaft.

דְּבַר, דִּבְרָא *b.* Feld.

דְּבַר (205 ff.) *Pa.* leiten.

דַּד weibliche Brust (Zitze).

דְּהַב, דַּהֲבָא (114) Gold.

דָּוִד David.

דְּוַי (120) matt.

דּוֹמִינֵי (*domine*) Herr!

דּוּק (260 ff.) *Aph.* אַדִּיק *g.* anblicken.

דּוּר (260 ff.) wohnen. דָּיַר Bewohner.

דְּחַל (203 ff.) sich fürchten.

דַּחֲלָה, דַּחֲלְתָּה (106) Furcht.

דִּי s. דְּ. דִּידִי, דִּידָךְ; דִּילִי, דִּילָךְ (87) mein, dein.

דִּי. כְּדֵי (167) *h.* würdig. כְּדֵי שֶׁ damit.

דִּיטַּיִם (δίαιτα) Stockwerk.

דִּימוֹסְנֵי (vgl. δημόσια) Steuererheber.

דִּין (260 ff.) richten.

דִּין (111) Recht, Gericht.

דֵּין (80 ff. 83. 174. 176) 1. dieser. 2. denn?

דֵּינָר (149) (δηνάριον) Denar (70 Pfennig).

דִּיקְלִיטְיָנָא, דִּיקְלִיטְיָנוּס (Διοκλητιανός) Diokletian.

דְּכָא (279 ff.) *Pa.* דַּכִּי reinigen.

דְּכַר, דִּכְרָא (114) männlich.

דְּכַר (205 ff.) sich erinnern. דָּכִיר eingedenk.

דְּלָא (279 ff.) heraufziehen.

דַּם, דְּמָא (161) Blut.

בַּמִּיתַ Eigenname.
בְּטַן (202 ff.) trächtig sein.
בֵּי — בַּיִת (73). בֵּי נְשָׁא Haus der Frau (Erbgut ihrer Eltern).
בִּיב Wasserleitung.
בִּיבִי (vive) lebe!
בֵּין, בֵּינֵי (182. 192) zwischen. בֵּין—בֵּין sei es — oder.
בִּישׁ (124) böse, schlimm.
בַּיִת (109) Haus. בְּנֵי בֵיתֵיהּ g., דְּבֵיתְהוּ (78) b. sein Weib. בֵּית וַעַד Lehrhaus. בֵּית זַבְדִּין Zabeda (in Coelesyrien). בֵּית לֶחֶם Bethlehem. בֵּית עָלַם Friedhof. בֵּית שְׁאָן Bethsean (Scythopolis) in Galiläa.
בְּכָא (279 ff.) weinen.
בְּכָה h. dass.
בְּכֵן, בְּכֵין (175) deshalb.
בְּכְרָא der Erstgeborne.
בֵּן h. Sohn.
בְּנָא (279 ff.) Pe. bauen. Ithpe. gebaut werden.
בִּנְיָמִין Benjamin.
בְּנִין (158) 1. Söhne. 2. Bewohner.
בְּנָן (159) Töchter.
בְּסָא (279 ff.) Aph. verachten.
בְּסוֹרָה (vgl. 125) frohe Botschaft.
בְּסִים Essig.
בְּסַם (202 ff.) Ithpe. süss sein.
בֹּסֶם, בְּסָמָא (112) Gewürz.
בְּסַר (205 ff.) verachten.
בְּסָרָן (139) Verachtung.
בְּעָא (279 ff.) bitten, wollen, nötig haben.
בְּעוּר (130) Beseitigung.
בְּעִיר (124) Vieh.
בְּעֵל, בַּעֲלָא (105 f.) 1. Inhaber, Herr. 2. Gatte.
בְּצַל, בְּצְלָא (114) Zwiebel.
בִּקְעָה (107) Ebene.
בְּקַר (205 ff.) Pa. forschen.

בַּר (15 ;) Sohn.
בַּר (171. 183. 184). לְבַר מִן ohne. מִלְּבַר von aussen. לְבַר draussen. בְּרָא מִן hinaus aus.
בְּרָא I (279 ff.) Pe. schaffen. Part. בָּרָא (i 20. 327 f.) Schöpfer. Ithpe. geschaffen werden.
בְּרָא II (279 ff.) Ithpe. sich stark machen, vornehmen.
בְּרִיאָה h. Schöpfung.
בְּרִיּוֹן (139) Unruhstifter.
בְּרַךְ h. Ꞧ. [illegible] Pi. Segensspruch sprechen.
בְּרַם (175. 176. 191) aber.
בְּרַת (159) Tochter.
בְּשׂוֹרָה (125) frohe Botschaft.
בְּשַׂר (205 ff.) Ithpa. eine frohe Botschaft erhalten.
בְּשַׂר, בִּשְׂרָא (114) Fleisch.
בַּת (159) Tochter.
בְּתוּלָה (125) Jungfrau.
בְּתוּלִין Jungfrauschaft.
בְּתִירָה Bathyra. בְּנֵי ב׳ Angehörige der Familie Bathyra.
בָּתַר (170. 183. 186) nach, hinter. מִן בָּתַר כְּדֵין, בָּתַר כֵּין nachher.

ג (45 ff. 70).

גַּב (105) Seite.
גַּב, גַּבֵּי (179 f. 187) g. bei. לְגַב g. zu. מִן גַּבֵּי von (ihrer) Zahl.
גְּבוּרָה (125) Stärke, Machtthat.
גְּבַל, גַּבְלָא Gebal (im Land der Edomiter).
גְּבַר, גַּבְרָא, גֻּבְרָא (65. 91. 107) Mann.
גִּבָּר (128) Held.
גְּדִי, גַּדְיָא (109) Böckchen.
גּוֹ, בְּגוֹ (180. 187) in. לְגוֹ inmitten von.
גּוּב (38. 260 ff.) Aph. אֲגִיב g. antworten.

אִנְתְּתָה (72. 159) Weib.
אִנְתּוּ (72. 159) Ehe.
אַנְתְּ, אַנְתִּי (72) du (*fem.*).
אָסוּ (121) Heilung.
אָסֵי (120) *pl.* אָסְוָן Arzt.
אִסְטְרָטָא (147) (*strata*) Strasse.
אִסְטְרָטִים (στρατιώτης) Soldat.
אִסְמַכְתָּא, אַסְמַכְתָּה Hoffnungsvertrag.
אַסְפַּסְיָנוּס Vespasianus.
אֲסַר (243 ff.) gürten, binden.
אֱסָר (123) Enthaltungsgelübde.
אָע (161) Holz.
אַף, אַף (191) auch.
אַף עַל פִּי כֵן *h.* trotzdem.
אַפּוּקֵי. א׳ שַׁבְּתָא (197) Sabbaths-ausgang (Sonnabend Abend).
אַפִּין (105) Gesicht. בְּאַפֵּי (183) vor, in Gegenwart von. לְאַפֵּי entgegen.
אֲפַךְ (243 ff.) wenden.
אַפִּלּוּ (175. 188. 189) sogar.
אֶפְרַיִם Ephraim. Messias bar Ephraim, s. meine Schrift „Der leidende und der sterbende Messias“.
אֶפְרַת Ephrata (Beiname von Bethlehem).
אַפְרִיקִי Afrika (röm. Provinz).
אִפְשָׁר (166. 189) möglich.
אֶצְבַּע, *pl.* אֶצְבְּעָן (108) Finger.
אֵצֶל *h.* zu.
אַרְבַּע, אַרְבְּעָה (93. 95) vier. אַרְבְּעַת עֲשַׂר vierzehn.
אֲרַג (105) Kostbares.
אַרְגְּוָן Purpur.
אֲרוּכָה *h.* Heilung.
אֲרוּם (73. 186. 187. 190) denn.
אָרוֹן *h.* Lade, Sarg.
אֲרֵי (186. 187. 190) denn.
אָרִים (121) Pächter.
אָרִיסוּ (145) Pachtung.
אֲרַךְ (243 ff.) *Aph.* אוֹרֵךְ lang machen.
אַרְמְלוּ (144) Wittwenschaft.
אַרִסְטוֹן (149) (ἄριστον) Frühmahl (um 12 Uhr mittags, s. Jos. Vita 54, Apgesch. 10, 9 f.).
אַרְעָא, אֲרַע (105) Land, Erde.
אַרְעִי (140) unterer.
אִשָּׁה *h.* Weib.
אֲשַׁר (193) *Aph.* אַיְשַׁר Glück haben.
אִשְׁתִּי (67. 282) *g.* trinken.
אַתְּ (75 f.) du.
אֵת *h.* Objektspartikel.
אֲתָא (296 ff.) *Pe.* kommen. *Aph.* הַיְתִי, אַיְתִי bringen.
אִתְּתָא, אִתְּתָה (107. 159) Weib.
אָתוּר Assur.
אָתוּרִי Assyrier.
אָתִינָס (147) (Ἀθῆναι) Athen.
אֲתָן (122) Eselin.
אֲתַר, אַתְרָא (114. 172. 175. 187) Ort.

ב (50 f. 74 f.)

בְּ (84. 177. 185. 187) in, an.
בָּבֶל Babylonien.
בֵּין s. בֵּנִין.
בְּדִיל (184. 187. 188) wegen. בְּדִיל דְּ weil. בְּדִיל לְ um zu.
בְּדַק (202 ff.) untersuchen.
בְּדַר (205 ff.) *Pa.* zerstreuen. *Ithpa.* zerstreut werden.
בּוּלָא Kastagnette.
בּוּן (68) Eigenname.
בּוּע (260 ff.) sich freuen.
בּוּצִין Lampe.
בְּזָא (279 ff.) *Pa.* verachten.
בְּזָה *h.* *Pi.* dass.
בִּזָּה (111) Raub.
בְּזַע (205 ff.) *Pe.* zerreissen. *Ithpe.* sich spalten.
בְּחַר (205 ff.) erwählen.
בְּטַל (202 ff.) aufhören.

אַחָא (143) Eigenname (R. Acha, 4. Jahrh.).
אֲחַד (243 ff.) ergreifen, nehmen.
אֶחָד *h.* einer.
אֲחוֹרֵי, לְאַחוֹרֵי (182) hinter.
אַחְרַי (92) haftbar.
אַחְרָיוּ Widerlage (Bürgschaft).
אָחֳרִי (92) andere (*f.*).
אָחֳרִין (92. 140) anderer (*m.*).
אָחֳרָן, אָחְרָן (92) anderer (*m.*).
אֲחָת (158) Schwester.
אַטְמָה, *pl.* אַטְמָהָן Schenkel.
אִי *h.* wehe!
אִי (72. 175. 188 f.) wenn, ob.
אַיְבוּ (69) Eigenname (R. Ajbu, 4. Jahrh.).
אִיהוּ *b.* (76) er. L. 7.
אִיהִי *b.* (76) sie.
אֵיךְ (173) 1. wie. 2. wie?
אִילָן (138) Baum.
אֵילָא, אֱלָא Schleuder.
אֵימָה (109) Furcht.
אִין (176. 188 f.) 1. wenn, ob. 2. ja.
אִינְמִי *b.* oder auch.
אִיָּר Ijjar (zweiter Monat).
אִית (77. 91. 173) es giebt.
אֲכַל (243 ff.) *Pe.* essen; *Ithpe.* gegessen werden; *Aph.* אוֹכִיל speisen.
אֲכָל *h.* dass.
אֻכְלוֹס (147) (ὄχλος) Menge.
אַכְסְנַי (148) (ξένος) Fremder.
אֲכַף (195) Sorge machen, angehen.
אֶלָּא (175. 184. 190. 191) sondern, ausser. לָא אֶלָּא nur.
אֱלָהּ (123) Gott.
אֵלֶּה *h.* diese (*pl.*).
אֱלָהוּ Gottheit.
אִלּוּ (189) wenn.
אֱלוּל Elul (sechster Monat).
אֵלִיָּהוּ Elia.

אִלֵּין, אִלֵּן (80. 83. 84) diese (*pl.*).
אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס (148) (Ἀλέξανδρος) Alexander.
אֶלְעָזָר Eigenname (Eleazar ben Pedat, 3. Jahrh).
אֶלֶף *h.* tausend.
אֲלַף (96) dass.
אֲלַף (243 f.) *Pe.* lernen. אֲלִיף gewöhnt. *Pa.* lehren.
אִלְפָּא 1. Rumpf. 2. Schiff.
אֻלְפָּן (139) Lehre.
אֵם, אִמָּא (158) Mutter.
אִם (73. 188. 192) wenn.
אֲמָא (71. 244) sagen.
אֲמַאי *b.* (174) weshalb?
אֻמָּה (113), *pl.* אֻמִּין Volk.
אמי. כְּפַר אִמִּי Kephar Immi (galiläisches Dorf).
אֲמַן (257 f.) *Aph.* הֵימִין glauben.
אֻמָּן (129) Gewerbe.
אֶמְצַע (183) Mitte.
אִמְפְּרַטוֹר (*imperator*) Anrede an den röm. Kaiser.
אִמַּר (126) männliches Lamm.
אִמְּרָה, אִמַּרְתָּא weibliches Lamm.
אֲמַר (243 ff.) sagen.
אָמַר *h.* dass. *Niph.* gesagt sein.
אֲנָא (75 ff.) ich.
אַנְגַּרְיָא (147) (ἀγγαρεία) Frohne, ausserordentliche Zwangsleistung an den Staat.
אָנוּ *h.* wir.
אִנּוּן (75 ff.) sie (*pl.*).
אֲנַחְנָא (76) wir.
אַנְטִיוכוּס (Ἀντίοχος) Antiochus.
אֲנַן (70. 75 f.) wir.
אֲנַס (243 ff.) zwingen.
אַנְפִּין (72) Gesicht (Ansicht, Aussehen).
אִנְקָה Kamelstute.
אֱנָשׁ (90. 91. 123. 159) Mensch.

Wörterverzeichnis.

Die beigesetzten Zahlen verweisen auf des Verfassers Grammatik des jüdisch-palästinischen Aramäisch. Die hebräischen Wörter sind durch *h.* bezeichnet, dem galiläischen oder babylonischen Dialekt eigne Wörter durch *g.* bez. *b.*, Verweisungen auf Liebermann, Das Pronomen und das Adverbium des babyl.-talmud. Dialektes (1895), durch L.

א (43 ff. 68 f.)

אֱ (180) *b.* als Praefix = עַל.
אַב (157) *pl.* אֲבָהָן Vater.
אָב Ab (fünfter Monat).
אַבָּא (149) Eigenname (Abba bar Chilkia, 1. Jahrh. n. Chr.).
אֲבַד (243 ff.) *Pe.* untergehen. *Aph.* אוֹבַד vertilgen.
אָבְדָן, אֲבַדָּן (139) Untergang.
אַבָּהוּ Eigenname (Rabbi Abbahu 3. Jahrh.).
אֲבִיב (124) Getreidereife.
אֶבֶן, אַבְנָא (105) Stein.
אֲגַד (243 ff.) dauern.
אַגָּדָה, אֲגַדְתָּא (137, wo angenommen, dass die Herkunft vom hebr. הַגָּדָה die aram. Wortform bestimmte) Haggada (nichtrechtliche Schriftauslegung).
אֲגִיר (123). א' יוֹמָא Tagelöhner.
אֲגַר, אַגְרָא (105) Lohn.
אֲגַר *Aph.* אוֹגַר (243 ff.) vermieten.
אִגָּר (128) Dach.
אִגְּרָה (126) Brief.
אִגְרְנְטִין (γερόντιον) altes Männchen (Kobold).
אֱדוֹם Edom.
אֱדוֹמַי (141) Edomiter.
אַדִּיר *h.* mächtig.
אַדְכָּרָה (137) Erwähnung (des Gottesnamens).
אָדָם *h.* Mensch.
אֲדַם (67. 161) *g.* Blut.
אֹדֶן, אֻדְנָא (112) Ohr.
אֲדָר Adar (zwölfter Monat).
אָהֵן (80) *g.* jener.
או (192) oder.
אוּנְקְיָא (οὐγκία) Unze (etwa 27 Gramm).
אוֹרַח, אוֹרְחָא (112) Weg, Sitte.
אוֹרָיָה (137) Gesetz.
אֲזָא (296 ff.) heizen.
אֲזַל (243 ff.) gehen.
אַח (157 f.) Bruder.

Die Lücken in Targum Jeruschalmi I.

Auf S. 21. 340 meiner Grammatik habe ich als in der ersten Ausgabe dieses Targums fehlend bezeichnet Gen. 6, 15; 18, 4; 20, 15; 24, 28; 41, 49; 44, 30. 31; Ex. 4, 8; 22, 18; 30, 20ᵇ—21ᵃ; Lev.[1] 24, 4; Num. 36, 8. 9. Dazu ist noch hinzuzufügen Gen. 10, 23. — Noch 1884 hat Berliner (Targum Onkelos II S. 123) gesagt, dass für Pseudojonathan noch keine Handschrift gefunden sei. M. Ginsburger (Die Anthropomorphismen in den Targumim S. 49) nannte 1891 eine Handschrift des Fragmententargums, welche das Britische Museum in Addit. 27031 besitze. Dies war aber, wie G. Margoliouth in Descriptive List of the Hebr. and Samar. MSS. in the British Museum 1893 mitteilte, in Wirklichkeit eine Handschrift des vollständigen Pentateuchtargums. Diese sehr wohl erhaltene und sorgfältig geschriebene unvokalisierte Handschrift, obwohl italienischer Herkunft, ist nicht die dem ersten Druck zu Grunde gelegte. Das beweist, abgesehen von sonstigen Abweichungen, ihr Verhältnis zu den oben aufgeführten Lücken des ersten Druckes. Sie finden sich in der Handschrift auch Gen. 6, 15; 10, 23; 24, 18; 41, 49; 44, 30. 31; Ex. 4, 8; 22, 18; Lev. 24, 4; Num. 36, 8. 9. Gen. 44, 30. 31; Ex. 22, 18 macht die Handschrift selbst durch Leerlassung eines Raumes auf die Lücke aufmerksam. Es fehlt aber in der Handschrift ausserdem Lev. 23, 41, wo eine Lücke gelassen ist, während die Druckausgabe die Stelle hat, und es findet sich in ihr das Targum zu den übrigen im Druck fehlenden Stellen. Ich teile diese Targumstücke hier mit.

Gen. 18, 4: והדר אמר אברהם להלין גובריא יתסיב כדין [l. כרון] זעיר ושזיגו ריגליכון ואסתמיכו תחות אילנא.

Gen. 20, 15: ואמר אבימלך הא ארעי קדמך וכדתקין [l. ובדתקין] בעינך תיב.

Ex. 30, 20ᵇ—21ᵃ: או בזמן מקרבהון למדבחא לשמשא למסקא קורבנא קדם ײ: ויסכון מוי מן כיורא בנטלא דכיה ויקדשון ידיהון וריגליהון ולא ימותון באישא מצלהבא.

[1] *Gr.* S. 340 falsch: Num.

gewesen sein. Sollte die Bell. Jud. IV 5, 4 berichtete Gerichtssitzung der 70 Jerusalemer gemeint sein?

XI. 2. Unbekannter Festtag. — 22. Das Unterbleiben der von Caligula beabsichtigten Aufstellung seiner Statue im Tempel in Folge seiner Ermordung am 24. Jan. 41 n. Chr. (Antt. XVIII 8, 8, Bell. Jud. II 10, 5). Der Name des Kaisers Gajus Caligula wird auch in Verbindung mit dem Ereignis genannt. Er lautet Tos. Sot. XIII 6 קסגלס, b. Sot. 33[a] גסקלגס, j. Sot. 24[b] גיים גוליקס, Schir r. VIII 9 גיוסולוקים, l. גיוס גליקים. — 28. Abzug des Antiochus von Jerusalem, wohl der des Antiochus V Sidetes um 134 v. Chr. (Antt. XIII 8, 3).

XII. 8. 9. 20. Regenbitten der Gemeinde mit unmittelbarem Erfolg. — 12. Der Tag Terion's, nach j. Taan. 66[a], b. Taan. 18[b] frühzeitig durch ein trauriges Ereignis in einen Trauertag verwandelt. Schwerlich ist Kaiser Trajan gemeint, von dem auch kein entsprechendes Erlebnis bekannt ist. — 13. Besiegung des syrischen Heeres unter Nikanor bei Adasa 162/61 v. Chr. (1 Makk. 7, 49). — 14. 15. Die beiden Purimtage (Est. 9, 21. 27). — 17. Rettung des Restes der Schriftgelehrten in Coelesyrien, vielleicht nach der Flucht der Pharisäer aus Jerusalem (Antt. XIII 14, 2) unter Alexander Jannaj um 85 v. Chr. — 16. Anfang des Mauerbaues von Jerusalem, vielleicht nur vom 7. Ijjar aus mit Hilfe der 52 Tage von Neh. 6, 15 berechnet. — 28. Nachricht von der Aufhebung des Verbotes der Ausübung des Gesetzes, vielleicht unter Antoninus Pius, welcher die von Hadrian verbotene Beschneidung wieder gestattete. S. aber auch V. 24.

Die Schlussbemerkung besagt, dass ein Enthaltungsgelübde (אֱסָר בִּצְלוֹ) das Fastenverbot für diese Tage verdrängt. Zu צלו vgl. εὐχή bei LXX und im Neuen Testament. — Die in der Anmerkung mitgeteilte Parallele gehört wohl einem alten Verzeichnis der wirklichen Fasttage an, da dort Gelübde Holz oder Erstgeburten in den Tempel zu bringen für den betreffenden Tag das Fasten verdrängen.

Bell. Jud. I 2, 7). — 25. Entfernung der Steuererheber aus Judaea — vielleicht in Folge der von Demetrius um 143 v. Chr. bewilligten Steuerfreiheit (1 Makk. 13, 39), möglicherweise schon früher.

IV. 14. Aufhebung des Buches der Dekrete — wohl eines Strafcodex, welchen die Pharisäer nicht billigten, 78 v. Chr. bei dem Regierungsantritt der Alexandra oder 66 n. Chr. beim Ausbruch des Aufstandes.

V. 15. Fest des Holztragens für den Altar (Bell. Jud. II 17, 6, wo der 14. vorausgesetzt). — 24. Rückkehr zu eigenem Recht, viell. um 162 v. Chr. in Folge der Erlaubnis des Lysias (1 Makk. 6, 59).

VI. 7. Mauerweihe. Nach der Glosse scheint der 27. im Text gestanden zu haben, was zu Neh. 6, 15 passt. — 17. Abzug der Römer aus Jerusalem 66 n. Chr. (Bell. Jud. II 17, 10). — 22. Wiedereinführung der Todesstrafe für die Gottlosen (Abtrünnigen), was eine Zeit der Nichtausübung voraussetzt, also wohl 66 n. Chr. oder im hadrianischen Krieg.

VII. 3. Entfernung des Gottesnamens aus den Dokumenten, wo er vielleicht seit der Einführung der Datierung nach den Jahren des Hohenpriesters (143 v. Chr. 1 Makk. 13, 42) gestanden hatte, vielleicht 78 v. Chr., vgl. IV 14.

VIII. 23. Entfernung der (gesetzwidrigen) Umfriedigung des Altars (Bell. Jud. V 5, 2), welche die Mischna nicht kennt, wohl 66 v. Chr. — 25. Einnahme Samariens durch Johannes Hyrkanos um 108 v. Chr. (Antt. XIII 10, 3, Bell. Jud. I 2, 7). — 27. Wiederdarbringung des Feinmehls auf dem Altar, während wahrscheinlich die Sadducäer aus Lev. 2, 2 geschlossen hatten, nur der Weihrauch des Speisopfers solle verbrannt werden, — 78 v. Chr. oder 66 n. Chr.

IX. 3. Entfernung der römischen Feldzeichen, welche Pilatus in die Burg Antonia, die zum äusseren Tempelhof gerechnet werden konnte, hatte bringen lassen, etwa 26 n. Chr. (Antt. XVIII 3, 1, Bell. Jud. II 9, 2. 3). — 7. unbekannter Festtag. Warum der Todestag des Herodes nicht genannt wurde, wenn der Tag ihm galt, ist nicht einzusehen. — 21. Zerstörung des Gerizzimtempels durch Johannes Hyrkanos um 128 v. Chr. (Antt. XIII 9, 1, Bell. Jud. I 2, 6). — 25. Achttägiges Fest der Neuweihe des Altars 165/64 v. Chr. (1 Makk. 4, 59).

X. 28. Gerichtssitzung des Synhedrion. Da כנסת הגדולה (hebr.) Bezeichnung des für Esra's Zeit angenommenen obersten Gerichtshofes war, wird כנישתא die aramäische Bezeichnung des Synhedrion

Bemerkungen zur Fastenrolle.

Die Fastenrolle, welche in der Mischna (Taan. II 8) nur als מְגִלָּה bezeichnet wird, ist ein Dokument der in den Jahren 66—70 n. Chr. sich noch einmal selbständig organisierenden jüdischen Gemeinde. Spätere Entstehung ist sinnlos, obwohl einzelne Einschaltungen späterer Daten möglich. Im 3. Jahrh. verlor sie die Giltigkeit, welche man ihr im 2. Jahrh. noch beigemessen hatte, s. j. Taan. 66[a], j. Meg. 70[d], j. Ned. 40[d], b. R. h. S. 18[b].

I. 1. „Aufrichtung" (nicht „Wiederherstellung") des täglichen Opfers. Anfang des gesamten Opferdienstes am 1. Nisan im 2. Jahr des Auszugs Ex. 40, 17. 29. ועד תמניא Glosse. — 8—22. „Wiederherstellung" des Passah. Beginn des Opferdienstes im zweiten Tempel Ezr. 6, 19—22, wegen der dem Fest vorausgehenden Reinigung vom 8. ab gerechnet. דשבועיא irreführende Glosse. Die Durchsetzung der pharisäischen Berechnung des Pfingstfestes konnte nicht so ausgedrückt werden.

II. 7. Mauerweihe zu Jerusalem. Die rabbinische Tradition (j. Sanh. 19[b], Tos. Sanh. III 4, 6, b. Schebu. 16[a]) kennt nur die Mauerweihe Nehemia's (Neh. 12, 27 ff.), welche nach dem 25. Elul (Neh. 6, 15) statthatte. Wahrscheinlich ist der 7. Ijjar nur falsche Dublette zum 7. Elul, wo aber der 27. zu lesen. — 14. Kleines Passah (Num. 9, 11 ff.). — 23. Auszug der Syrer aus der Burg von Jerusalem 141 v. Chr. (1 Makk. 13, 50—52). — 27. Entfernung der Einzieher der Kronsteuer — vielleicht unter Jonathan 145 v. Chr. (1 Makk. 11, 35, vgl. 13, 39).

III. 14. מגדל צור für das den Rabbinen später nicht bekannte בֵּית צור eingesetzt. Eroberung von Beth Zur bei Hebron durch Simon 144 v. Chr. (1 Makk. 11, 65 f.). — 15—16. Exilierung der (heidnischen) Bewohner von Bethsean und der Ebene (Jezreel?), wohl durch Johannes Hyrkanos 110 v. Chr. (Antt. XIII 10, 3,

לַן מַאי טַעֲמָא כִּי יַהֲבִינָא לְמָר שְׁלָם לָא אַסְבַּר לַן מָר אַפֵּיהּ· אָמַר לְהוּ [1]אֲגִיר יוֹמָא [2]הֲוַאי וְאָמֵינָא לָא אִפַּגַּר· וּמַאי טַעֲמָא דְּרָא מָר צִיבֵי אֲחַד כַּתְפֵּיהּ וּגְלִימָא אֲחַד כַּתְפֵּיהּ· אָמַר לְהוּ טַלִּית שְׁאוּלָה הָיְתָה לְהָכִי [3]שְׁאַלִי וּלְהָכִי לָא שְׁאַלִי· מַאי טַעֲמָא כּוּלַּהּ אוֹרְחָא לָא סַיֵּים מָר מְסָאנֵיהּ וְכִי מָטֵי לְמַיָּא סַיֵּים מְסָאנֵיהּ· אָמַר לְהוּ כּוּלַּהּ אוֹרְחָא חָזֵינָא בְּמַיָּא לָא קָא חָזֵינָא· מַאי טַעֲמָא כִּי מָטָא מָר לְהִיזְמֵי וְהִיגֵי דָּלֵינְהוּ לְמָנֵיהּ· אָמַר לְהוּ זֶה מַעֲלֶה אֲרוּכָה וְזֶה אֵינוֹ מַעֲלֶה אֲרוּכָה· מַאי טַעֲמָא כִּי מָטָא מָר לְבֵיתֵיהּ [4]נָפְקָא דְּבֵיתְהוּ דְּמָר כִּי מְקַשְּׁטָא· אָמַר לְהוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתֵּן עֵינַי בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת· מַאי טַעֲמָא עָיְלָא הִיא בְּרֵישָׁא וַהֲדַר עָיֵיל מָר אֲבָתְרַהּ [5][וַהֲדַר עָיְלִינַן אֲנַן]· אָמַר לְהוּ מִשּׁוּם דְּלָא [6]בְדִיקִיתוּ לִי· מַאי טַעֲמָא כִּי כָּרֵיךְ רִיפְתָּא לָא אֲמַר לַן אֲתוּ כְרוּכוּ· מִשּׁוּם דְּלָא נְפִישָׁא רִיפְתָּא וְאָמֵינָא לָא אַחְזֵיק בְּהוּ בְּרַבָּנַן טֵיבוּתָא בְּחִנָּם· מַאי טַעֲמָא יָהֵיב מָר לְיָנוֹקָא קַשִּׁישָׁא חֲדָא רִיפְתָּא וּלְזוּטְרָא תַּרְתֵּי· אָמַר [7]לְהוּ הַאי קָאֵי בְּבֵיתָא וְהַאי יָתֵיב בְּבֵי כְנִשְׁתָּא· וּמַאי טַעֲמָא [8]קְדוּם סְלוּק עֲנָנֵי מֵהָךְ זָוִיתָא דַּהֲוָת קַיְמָא דְּבֵיתְהוּ דְּמָר לַעֲנָנָא דִּידֵיהּ· מִשּׁוּם דְּאִתְּתָא שְׁכִיחָא בְּבֵיתָא [9][וְיָהֲבָא רִיפְתָּא לַעֲנִיֵּי] [10]וּמְקָרְבָא הֲנָיְתַהּ [11][וַאֲנָא יָהֵיבְנָא זוּזָא וְלָא מְקָרְבָא הֲנָיְתִי· אִינָשֵׁי הָנְהוּ בִּרְיוֹנֵי דַּהֲווֹ בְּשִׁיבָבוּתַן אֲנָא בָּעֵי רַחֲמֵי [12]דְּלִימְתוּ וְהִיא בָּעְיָא רַחֲמֵי דְּלִיהַדְּרוּ בִּתְיוּבְתָּא]:

---

[1] so B.; A. שכיר יום. [2] 1 Sing. Pf. [3] 1 Sing. Pf.

[4] so B.; A. נפק. [5] nicht in B.

[6] Part. mit Pron.; so En Jakob; A. ברקיתו; B. בריקתו. [7] A. ליה.

[8] A. קרים. [9] nicht in B.

[10] nahegebracht (unmittelbar) ist der von ihr dargebotene Genuss, vgl. b. Keth. 67b. [11] nicht in B.

[12] von מות; En Jak. דנימתו. S. Nöldeke, Mand. Gramm. S. 249.

מָה הֲוֵינָא מֵימוֹר לְכוֹן בְּחֲנָפִין׃ אָמְרִין לֵיהּ לְמָה כַּד דַּאֲתֵית לְמֵיעוֹל יְהַבְתְּ גְּלָתָה מְרוּם מוּבְלָה׃ אֲמַר לוֹן דְּלָא הֲוָת דִּידִי שְׁאִילָה הֲוָת דְּנֵיצַלֵּי בַהּ מָה הֲוֵינָא [1]מִבְזַע יָתַהּ׃ אֲמְרוֹן לֵיהּ וּלְמָה כַּד הֲוֵי אַתְּ בְּטוּרָא אִתְּתָךְ לְבִשָׁה מָאנִין צָאִין וְכַד דְּאַתְּ עָלֵיל מִן טוּרָא הִיא לְבִשָׁה מָאנִין נְקִיִּין׃ אֲמַר לוֹן כַּד דַּאֲנָא הֲוֵי בְּטוּרָא הִיא לְבִשָׁה מָאנִין [2]צָאִין דְּלָא יִתֵּן בַּר נָשׁ עֵינוֹי עֲלַהּ׃ וְכַד דַּאֲנָא עָלֵיל מִן טוּרָא הִיא לְבִשָׁה מָאנִין נְקִיִּין דְּלָא נִתֵּן עֵינַי בְּאִתְּתָא אוּחְרֵי׃ אָמְרִין לֵיהּ יָאוּת אַתְּ מְצַלְיָא וּמִתְעַנְיָא׃

IX. Babylonischer Talmud.[3]

Der Enkel des Regenmachers Choni.[4]

אַבָּא חִלְקִיָּה בַּר בְּרֵיהּ דְּחוֹנִי [5]הַמְעַגֵּל הֲוָה [6][וְכִי מִצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִטְרָא הֲווּ מְשַׁדְּרֵי רַבָּנַן לְגַבֵּיהּ וּבָעֵא רַחֲמֵי וְאָתֵי מִטְרָא]׃ זִמְנָא חֲדָא [7][אִצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִטְרָא] שַׁדּוּר רַבָּנַן זוּגָא דְּרַבָּנַן לְגַבֵּיהּ לְמִבְעֵי רַחֲמֵי [9]דְּנֵיתֵי מִטְרָא׃ [8]אֲזוּל לְבֵיתֵיהּ וְלָא [10]אַשְׁכְּחוּהַּ אֲזוּל בְּדַבְרָא [10]וְאַשְׁכְּחוּהַּ דַּהֲוָה קָא רָפֵיק׃ יְהַבוּ לֵיהּ שְׁלָם וְלָא אַסְבַּר לְהוּ אַפֵּיהּ׃ בְּפַנְיָא כִּי אָתָא [11]נְקַט צִיבֵי [12]אֲחַד כַּתְפָא וּגְלִימָא אֲחַד כַּתְפָא׃ כּוּלַּהּ אוֹרְחָא לָא סַיֵּים מְסָאנֵיהּ׃ כִּי מְטָא לְמַיָּא סַיֵּים מְסָאנֵיהּ׃ כִּי מְטָא הִזְמֵי וְהִיגֵי דְּלֵינְהוּ [13]לְמָנֵיהּ׃ כִּי מְטָא לְמָתָא נָפְקָא דְּבֵיתְהוּ כִּי מְקַשְּׁטָא לְאַפֵּיהּ׃ כִּי מְטָא לְבֵיתֵיהּ עָלַּת דְּבֵיתְהוּ בְּרֵישָׁא וַהֲדַר עָיֵיל אִיהוּ [14][וַהֲדַר עָיְלֵי רַבָּנַן]׃ אִיתִּיב כָּרַךְ רִיפְתָּא וְלָא אֲמַר לְהוּ לְרַבָּנַן [15]תּוּ כְּרוּכוּ׃ פְּלַג רִיפְתָּא [16]לְיָנוּקֵיהּ לְקַשִּׁישָׁא חֲדָא [17]וּלְזוּטְרָא תְּרֵי׃ אֲמַר לַהּ לִדְבֵיתְהוּ יָדַעְנָא דְּרַבָּנַן מִשּׁוּם מִטְרָא קָא אָתוּ נִסַּק לְאִגָּרָא וְנִבְעֵי רַחֲמֵי אֶפְשָׁר [18]דְּמִרַצֵּינַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְיֵיתֵי מִטְרָא [19][וְלָא נַחֲזִיק טֵיבוּתָא [20]לְנַפְשִׁין׃ סְקוּ לְאִגָּרָא] קָם אִיהוּ בְּחַדָא זָוִיתָא וְאִיהִי בְּחֲדָא זָוִיתָא׃ קְדוּם סְלוּק עֲנָנֵי מֵהָךְ זָוִיתָא דִּדְבֵיתְהוּ׃ כִּי נָחֵית אֲמַר לְהוּ אַמַּאי אָתוּ רַבָּנַן׃ אָמְרוּ לֵיהּ שַׁדְּרוּ לַן רַבָּנַן לְגַבֵּיהּ דְּמָר לְמִבְעֵי רַחֲמֵי אַמִּטְרָא׃ אֲמַר לְהוּ בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא הִצְרִיךְ אֶתְכֶם לְאַבָּא חִלְקִיָּה׃ אָמְרוּ לֵיהּ יָדְעִינַן דְּמִטְרָא מֵחֲמַת מָר הוּא דְּאָתֵי אֶלָּא [21]לֵימָא לַן מָר הָנֵי מִלֵּי דְּתְמִהָא

---

[1] Ven. מבועא. [2] Ven. צאיין. [3] *Gr.* S. 19 f.

[4] b. Taanith 23ᵃf., nach Ausg. Pesaro 1511—19 (A.), mit Vergleichung der Münchener Handschrift (B.) nach Rabbinovicz, Dikduke Sopherim III.

[5] A. המגעל. [6] fehlt in B. [7] fehlt in B.

[8] 3 Pl. Perf.; vgl. in Cod. Halberstamm Nr. 115 die Schreibung אָמוּר.

[9] 3 Sg. Impf. [10] so B.; A. אשכחוהו.

[11] so B.; A. הוה מנקט ציבי דרא ציבי בחד כתפא וגלימא בחד כתפא.

[12] = על חד. [13] Plur. mit Suff. Luzzatto, Grammatik S. 66.

[14] fehlt in B. [15] von אתא, *Gr.* S. 297. [16] B. ויהב.

[17] so B.; A. ולזוטרי. [18] A. דמרצי׳. [19] nicht in B.

[20] Sing. mit Suff. d. 1 Plur. [21] 3 Sg. Impf. von אמר.

Fromme Laien.[1]

חד בר נש אתא גבי חד מן קריבוי דר' ינאי אמר ליה ר' [2]זכה עמי·
אמר ליה ולא הוה לאבוך פריטין· אמר ליה לא· אמר ליה גבי אנון מפקדין·
אמר ליה שמעית עליהון דאנון [3]סקרין· אמר ליה כדי את מצליא ומתעניא:
אתחמי לרבנן פלן חמרא יצלי ומטרא נחת· שלחון רבנן ואיתוניה· [4]אמרין ליה
מה אומנך· אמר לון חמר אנא· אמרין ליה ומה טיבו עבדת· אמר לון חד
זמן אוגרית חמרי לחדא אתה והות בכיה גו [5]אסטרטה ואמרית לה מה ליך·
אמרה לי בעלה [6]דההיא אתתא חביש ואנא בעיא מחמי מה מעבד [7]ומפניניה
וזבנית חמרי [8]ויבית לה טימיתיה ואמרית לה הא ליך פני בעליך ולא תחטי·
אמרין ליה כדי את מצליא ומתעניא: אתחמי לר' אבהו [9]פנמקקה יצלי [10]ואתי
מטרא· שלח ר' אבהו ואיתיתיה· אמר ליה מה אומנך· אמר ליה חמש עבירן
ההוא גברא עביד בכל יום מוגר זניתא משפר תיטרון מעיל מניהון לבני
מספת ומרקד קדמיהון ומקיש [11]בבוליא קדמיהון· אמר ליה ומה טיבו
עבדת· אמר ליה חד זמן הוה ההוא גברא משפר תיטרון· אתת חדא אתא
וקמת לה חורי עמודא בכיה ואמרת לה מה ליך ואמרה לי בעלה דההיא
אתתא חביש ואנא בעיא מחמי מה מעבד ומפניניה וזבנית ערסי ופרוס ערסי
ויבית לה טימיתיה ואמרית לה הא ליך פני בעליך ולא תחטי· אמר ליה כדי
את מצליא ומתעניא: אתחמי לרבנן חסידא דכפר אימי יצלי ומטרא נחת·
סלקון רבנן לגביה· אמרה לון [12]בני ביתיה בטורא הוא יהיב· נפקין לגביה
אמרון ליה אישר ולא אגיבון· יתב מיכול ולא אמר לון אתון [13]כריכון· מי על
עבד חד מוכל דקיסין ויהב גלתיה מרום מובלה· עאל ואמר לבני ביתיה אלין
רבנן הכא [14]בעין [15]ניצלי וייחות מטרא ואין אנא מצלי ומטרא נחת גני הוא
לון ואין לא חלול שם שמים הוא אלא [16]אתי אנא ואת נסוק ונצלי ואין נחת
מטרא אנן אמרין לון כבר דעבדון שמיא נסין ואין לא אנן אמרין לון לית
אנן כדי מצליא ומתעניא· וסלקון וצלון ונחת מטרא· נחת לגבון אמר לון
למה אתרפון רבנן להכא יומה דין· אמרין ליה [17]בעינן תצלי וייחות מטרא·
אמר לון ולצלותי אתון צריכין כבר דעבדון שמיא נסין· אמרין ליה למה כד
הויתה בטורא אמרינן לך אישר לא [18]אגיבתנן· אמר לון דהוינה עסיק
[19]בפעלתי מה הוינה [20]מסער דעתי מן [19]פעלתי· [21]אמרין ליה ולמה כד
יתבת למיכול לא אמרת לן אתון [13]כריכון אמר לון דלא הוה גבי אלא פלחי

---

[1] j. Taanith 64b, Ausg. Venedig. [2] *Gr.* S. 196. [3] Ven. סרקון.
[4] Ven. אמרון. [5] Ven. איסרטה. [6] Ven. דהיא. [7] *Gr.* S. 328.
[8] *Gr.* S. 69. 253. [9] viell. פנמקא. [10] Ven. ואתי ומיטרו נחיו מיטרא.
[11] Ven. בבבולייא. [12] *Gr.* S. 78. [13] Ven. כריכין. [14] Ven. בעי.
[15] *Gr.* S. 53. 261 und 212 f. [16] Ven. אייתי. [17] Ven. בעיי.
[18] Ven. אניבתינון. [19] Ven. בפעולותי. [20] Ven. מסעת. [21] Ven. אמר.

וּמִן [1]נְּבִּיהַן עֲבַד תְּלַת עֶשְׂרֵה [2]חֲשַׁשׁ בְּשִׁנּוֹי· אָמַר רַבִּי יוֹסֵי [3]בַּר בּוּן כָּל אוֹתָם שָׁלשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה לֹא מֵתָה חַיָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא הִפִּילָה עֻבָּרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל· וּלְמָה [4]חֲשַׁשׁ שִׁנּוֹי· חַד זְמַן עֲבַר וַחֲמָא חַד עֵינָל [5]מִתְנַכֵּים גָּעָה וַאֲמַר לֵיהּ רַבִּי [6]שֵׁיזְבִי אֲמַר לֵיהּ לְכָךְ נוֹצַרְתָּ· וּבְסוֹפָא אֵיךְ אִנְשַׁמֵּת· חֲמָתוֹן קָטְלִין חַד קַן דְּעַכְבְּרִין אֲמַר לוֹן אַרְפּוּנוּן [7]וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו כְּתִיב· רַבִּי הֲוָה [8]עִנְוְתָן סַגִּי וַהֲוָה אֲמַר כָּל דְּיֵימַר לִי בַּר נָשָׁא אֶעֱבֵיד חוּץ מִמָּה שֶׁעָשׂוּ [9]בְּנֵי בְתֵירָה לִזְקֵנִי דְּשָׁרוֹן גַּרְמוֹן מִנְּשִׂיאוּתָא וּמַנּוּנֵיהּ· אִין סָלֵיק רַב הוּנָא רֵישׁ גָּלוּתָא לְהָכָא אֲנָא מוֹתֵיב לֵיהּ לְעֵיל מִנַּי דְּהוּא מִן יְהוּדָה וַאֲנָא מִן בִּנְיָמִין דְּהוּא מִן דִּכְרַיָּא וַאֲנָא מִן נְקֶבְתָּא. חַד זְמַן [10]עַאל רַבִּי חִיָּא [11]רַבָּא לְגַבֵּיהּ אֲמַר לֵיהּ הָא רַב הוּנָא לְבַר נִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו שֶׁל רַבִּי אָמַר לוֹ [12]אֲרוֹנוֹ בָּא· אֲמַר לֵיהּ פּוּק וַחֲמִי [13]מַאן בָּעֵי לָךְ לְבַר וּנְפַק וְלָא אַשְׁכַּח בַּר נָשׁ וְיָדַע דְּהוּא כָּעֵים עֲלוֹי [14]עֲבְרוּן תְּלָתִין יוֹמִין דְּלָא עָלֵיל לְגַבֵּיהּ· אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר בּוּן כָּל אִנּוּן [15]תְּלָתִין יוֹמִין יָלַף רַב מִנֵּיהּ כְּלָלַיָּא דְּאוֹרָיְתָא· לְסוֹף תְּלָת [16]עֶשְׂרֵי שְׁנָה וּתְלָתִין יוֹמִין שָׁאַל אֵלִיָּהוּ בִּשְׁלָמֵיהּ [17]בִּדְמוּת רַבִּי חִיָּה רַבָּא· אֲמַר לֵיהּ מָה מָרִי עֲבֵיד אֲמַר לֵיהּ חַד שִׁנִּי מְעִיקָה לִי אֲמַר לֵיהּ אַחְמִי לָהּ לִי וְאַחְמִי לָהּ לֵיהּ וִיהַב אֶצְבְּעֵיהּ עֲלָהּ [18]וְאִנְשַׁמֵּת· לְמָחָר עַאל רַבִּי חִיָּה רַבָּא לְגַבֵּיהּ אֲמַר לֵיהּ מָה עֲבֵיד רַבִּי [19]הַאי שִׁנָּךְ מָה הִיא עֲבִידָא· אֲמַר לֵיהּ מִן הַהִיא שַׁעְתָּא דִּיהַבְתְּ אֶצְבְּעָתָךְ עֲלָהּ אִנְשַׁמֵּת· בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר אִי לָכֶם חַיּוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִי לָכֶם עֻבָּרוֹת· אֲמַר לֵיהּ אֲנָא לָא הֲוֵינָא· מִן הַהִיא שַׁעְתָּא הֲוָה נָהֵיג בֵּיהּ רַבִּי בִּיקָר· כַּד הֲוָה עָלֵיל לְבֵית וַעֲדָא הֲוָה אָמַר יִכָּנֵס רַבִּי חִיָּא רַבָּא לִפְנִים· אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר יוֹסֵי לִפְנִים מִמֶּנִּי· אָמַר לוֹ חַס וְשָׁלוֹם אֶלָּא ר׳ חִיָּא רַבָּא לִפְנִים וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר יוֹסֵי לִפְנֵי לִפְנִים· רַבִּי הֲוָה מְתַנֵּי שִׁבְחֵיהּ דְּר׳ חִיָּה רַבָּא קֳמֵי דְּר׳ יִשְׁמָעֵאל בַּר יוֹסֵי· חַד זְמַן חֲמִיתֵיהּ גּוֹ בַּנִּי וְלָא אִתְכְּנַע מִן קֳמוֹי אֲמַר לֵיהּ [20]אָהֵן דְּאַתְּ מְתַנֵּי שִׁבְחֵיהּ· אֲמַר לֵיהּ מָה עֲבַד לָךְ אֲמַר לֵיהּ [21]חֲמִתִי [22]גּוֹ בַנִּי וְלָא אִתְכְּנַע מִן [23]קֳמֵי דִּידִי· אֲמַר לֵיהּ לָמָה עֲבַדְתְּ כֵּן אֲמַר לֵיהּ [24]יֵיתֵי עֲלַי דְּאִין סָחִית לָא יָדַעִית בְּהַהִיא שַׁעְתָּא אַשְׁגַּרִית עֵינַי בְּכָל סֵפֶר תְּלִים אַגָּדָה. מִן הַהִיא שַׁעְתָּא מְסַר לֵיהּ תְּרֵין תַּלְמִידִין [25]דִּיהָכוּן עִמֵּיהּ בְּגִין סַכַּנְתָּא׃

---

[1] so D.; A. נובהן; B. נובעין. [2] so C.; A. B. חשש. [3] B. C. בי רבי בון.
[4] so C.; A. B. חש. [5] so C.; A. מנכים; B. מנכם. [6] D. שיזבני.
[7] Ps. 145, 9. [8] B. C. ענוון סגין. [9] so D.; A. B. וקני. [10] A. B. אעל.
[11] B. stets רובא.
[12] C. (wie En Jakob, Ausg. Venedig 1546, Kil. 32^b) ארוני הוא; D. אונו הוא.
[13] C. מה בעי לכאן. [14] B. C. עבר דלא עליל לגביה תלתין יומין.
[15] B. תלתויי; C. תלתיתי.
[16] B. עשרתי שניא ותלתתוי יומיא; C. עשרה שנייא ותלתיתי יומיא.
[17] so B.; A. כרמות. [18] D. ואתסי. [19] so B.; C. היי; A. הא.
[20] B. אהנו; En Jakob והיינו. [21] so B.; A. חמי יתי; D. חמיתי.
[22] D. בי בני. [23] B. קומוי. [24] so C. D.; A. B. ייעול.
[25] D. והוון עילין עימיה לאשונה דלא ישהי ותצטער נפשיה.

VIII. Jerusalemischer Talmud.[1]

Rabbi Meïr und die eifrige Predigtbesucherin.[2]

[3]רַבִּי מֵאִיר הֲוָה [4]יָתִיב [5]וְדָרֵישׁ בִּכְנִישְׁתָּא דְחַמְּתָא כָּל לֵילֵי שַׁבְּא· [6]הֲוַת
תַּמָּן חֲדָא אִתְּתָא [7]יָתִיבָה [8]שָׁמְעָה קָלֵיהּ· חַד זְמַן [9]עֲנֵי דָרֵישׁ אֲזַלַת בָּעֵית מֵיעוֹל
[10]לְבֵיתָהּ וְאַשְׁכַּחַת בּוֹצִינָא מִטְפֵּי אָמַר לָהּ בַּעֲלָהּ הֵן הֲוַיְתָה אָמְרָה לֵיהּ [11]מִשְׁמְעָא
קָלֵיהּ דְּדָרוֹשָׁא· אָמַר לָהּ [12]מִכָּךְ וְכָךְ דְּלֵית הַהִיא אִתְּתָא עָלְלָה לְהָכָא לְבֵיתָהּ
עַד זְמַן דְּהִיא אָזְלָה וְרָקְקָה [13]גּוֹ אַפּוֹי דְּדָרוֹשָׁא· [14]צָפָה רַבִּי מֵאִיר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ
וַעֲבַד גַּרְמֵיהּ חָשֵׁשׁ בְּעֵינֵיהּ· אָמַר כָּל אִתְּתָא דְּיָדְעָה מִלְחוֹשׁ לְעֵינָה תֵּיתֵי
תִּלְחוֹשׁ· אָמְרִין לַהּ מְגִירָתָא הָא [15]עָנְתִיךְ תֵּיעֲלִין [16]לְבֵיתִיךְ [17]עַבְדִין גַּרְמִיךְ
לְחָשָׁה לֵיהּ וְאַתְּ רָקְקָה גּוֹ עֵינֵיהּ· אֲתַת לְגַבֵּיהּ· אָמַר לָהּ חָכְמָה [18]אַנְתְּ מִלְחוֹשׁ
לְעֵינָא· מֵאֵימְתֵיהּ [19]עֲלֵהּ אָמְרָה לֵיהּ לָא· אָמַר לָהּ [20]וְרוּקִין בְּגַוֵּיהּ שְׁבַע זִמְנִין
וְהוּא טָב לֵיהּ· מִן [21]דְּרָקַת אָמַר לָהּ אֲזִלִין אָמְרִין לְבַעֲלִיךְ חַד זְמַן אֲמַרְתְּ לִי
[22]וַאֲנָא רַקִּית שִׁבְעָה זִמְנִין· [23]אָמְרִין לֵיהּ תַּלְמִידוֹי רַבִּי כָּךְ מְבַזִּין אֶת הַתּוֹרָה·
[24]אִלּוּ אֲמַרְתְּ [25]לַן לָא [26]הֲוֵינַן מְשַׁלְחִין וּמַיְתִין לֵיהּ וּמַלְקִין [27]לֵיהּ סַפְסְלֵיהּ
[28]וּמְרַצִּין לֵיהּ לְאִתְּתֵיהּ· אָמַר לוֹן וְלָא יְהֵא כְּבוֹד מֵאִיר כִּכְבוֹד קוֹנוֹ׃

Erlebnisse Rabbi Juda's des Nasi.[29]

רַבִּי הֲוָה יָתִיב לֵיהּ בְּצִפּוֹרִין שְׁבַע עֶשְׂרֵי שְׁנִין וְקָרָא עַל גַּרְמֵיהּ[30] וַיְחִי יַעֲקֹב
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְחִי יְהוּדָה [31]בְּצִפּוֹרִין שְׁבַע עֶשְׂרֵה [32]שְׁנִין·

---

[1] *Gr.* S. 12 ff.

[2] Sota 16^d nach Ausg. Venedig (A.) mit Vergleichung von Vajjikra rabba 9, Add. 27169 (B.), Ausg. Konstant. (C.) und Bemidbar rabba 9, Ausg. Konstant. (D.). [3] D. רבי זכריה חתני' דרבי לוי. [4] so B. C.; A. יליף.

[5] A. דריש. [6] so B.; C. הויה תמן; A. והוה תמה.

[7] so B.; C. יציבא; A. יליפה. [8] B. תנתה מדרשיה; C. תנתא מדרשא.

[9] D. איעני. [10] A. לביתיה. [11] *Gr.* S. 225.

[12] C. לא כן וכן אעיילת; B. כן וכן את עיילא. [13] B. C. באנפי.

[14] C. fügt hinzu יתיב' שבת' קמייתא תניתא ותליתיתא אמרין לה מנירתיא כדו אתון צהיבין אתינן עמך לנבי דריש; B. יתיבין קדמייתא שבתא תניינה ותליתאה א' ליה מנירתא כדו אתון צהיבין איתי עמך לנבי דרושא. [15] so D.; A. ענייתיך.

[16] D. לביתיה. [17] A. עבדי; D. עיברי'. [18] so D.; A. את. [19] A. עליה.

[20] A. ורוקקין; B. רוקו; C. רוקי'; D. ורוקין. [21] A. דרקקת; D. דרוקת.

[22] B. ואנא רקת; C. ואנא דקת; D. והא דרוקית; A. והיא רקקה.

[23] so D.; A. אמרו לו תלמידיו. [24] B. C. לא הוה לך למימר לחד מינן למילחש לך.

[25] so D.; A. לו. [26] so D.; A. הווית מייתי. [27] so D.; A. לה.

[28] A. ומרציין ומרצייה; D. ומרעיין.

[29] Kilajim 32^b nach Or. 2822 (A.), verglichen mit Ausg. Venedig Kil. 32^b (B.), Keth. 35^a (C.), Bereschith rabba 33, Ausg. Konstant. (D.).

[30] Gen. 43, 28. [31] A. בצפרי. [32] so C.; A. B. שנה.

König Alexander in Afrika.[1]

אֲלֶכְּסַנְדְּרוֹס מַקְדוֹן אֲזַל לְגַבֵּי מַלְכָּא [2]קַצְיָא [3]לַאֲחוֹרֵי הֲרֵי חֹשֶׁךְ אֲזַל לַחֲדָא מְדִינָה וּשְׁמַהּ [4]קַרְתָּגֵינָה [5]וַהֲוַת כֻּלָּהּ דִּנְשִׁין· נָפְקִין קֳדָמוֹי וְאָמְרִין אִין אַתְּ עָבֵיד קְרָבָא עִמַּן [6]וּנְצַחְתְּ לַן שִׁמָךְ נָפֵיק בְּעָלְמָא דִּמְחוֹזָא דִּנְשַׁיָּא חֲרִבַתְּ וְאִין אֲנַן עָבְדִין עִמָּךְ קְרָבָא [7]וְנָצְחִין לָךְ שִׁמָךְ נָפֵיק בְּעָלְמָא דַּעֲבַדְתְּ קְרָבָא עִם נְשַׁיָּא [8]וְנַצְחוּךְ וְתוּב לָא אַתְּ קָאֵים קֳדָם מַלְכוּ. [9]בְּהַהִיא עִנְתָא אֲפַךְ אַפּוֹי וּנְפַק לֵיהּ מַנֵּי לֵיהּ כְּתַב עַל תְּרַע פִּילֵי אֲנָא אֲלֶכְּסַנְדְּרוֹס מַקְדוֹן כְּמַלֵּךְ שְׁטֵי הֲוֵינָא עַד [10]דְּעֵילִית לְקַרְתָּא דְּמִתְקְרֵי קַרְתָּגֵינָא וִילַפִית עֵצָה מִן נְשַׁיָּא׃ עַל לִמְדִינָה אָחֳרִי וּשְׁמַהּ אַפְרִיקֵי נָפְקוּן וְקַדְּמוּנֵיהּ [11]בְּחַזּוּרִין וּבְרִמּוֹנִין דִּדְהַב וּבְלֶחֶם דִּדְהַב· אֲמַר דֵּין דְּמִתְאֲכַל בְּאַרְעֲכוֹן אָמְרִין לֵיהּ וְלָא הֲוָה לָךְ כָּאן [12]בְּאַרְעָךְ דַּאֲתֵית לָךְ לְהָכָא· אֲמַר לְהוֹן [13]עָתְרְכוֹן לָא אֲתֵית לְמֶחֱמֵי דִּינְכוֹן אֲתֵית לְמֶחֱמֵי· עַד [14]דְּאִנּוּן קָיְמִין תַּמָּן אַיְתוֹן תְּרֵין גַּבְרִין קֳדָם מַלְכָּא לְדִינָא [15][דֵּין הֲוָה רַחִיק מִן גְּזֵילָה וְדֵין הֲוָה רַחִיק]· חַד מִנְּהוֹן אֲמַר [16]חֻרְבָּא זְבַנִית מִן הָדֵין גַּבְרָא [17]וַחֲפָרִית וְאַשְׁכָּחִית בְּגַוָּהּ סִימָא וַאֲמָרִית לֵיהּ סַב סִימָתָךְ חֻרְבָּא זְבַנִית סִימָא לָא זְבַנִית· וְחַרְנָא אֲמַר כַּד זַבֵּנִית חֻרְבְּתָא לְהָדֵין גַּבְרָא הִיא [18]וְכָל מָה דְאִית בַּהּ זַבֵּנִית לֵיהּ· קְרָא מַלְכָּא לְחַד מִנְּהוֹן וַאֲמַר [19]לֵיהּ אִית לָךְ בַּר דְּכַר אֲמַר לֵיהּ אִין· קְרָא מַלְכָּא לְחַרְנָה אֲמַר לֵיהּ אִית לָךְ בְּרַתָּא אֲמַר לֵיהּ אִין· אַסְּבוּן דֵּין לְדֵין וְיֵיכְלוּן [20]סִימָתָא תְּרֵיהוֹן׃ שָׁרֵי אֲלֶכְּסַנְדְּרוֹס מַקְדוֹן תְּמַהּ אֲמַר לֵיהּ וּמָה לָךְ תְּמִיהַ לָא דָּנִית [21]טָבוּת אֲמַר לֵיהּ אִין· אֲמַר לֵיהּ אִין הֲוָה הָדֵין דִּינָא בְּאַרְעֲכוֹן הֵיךְ הֲוֵיתוֹן דָּיְנִין [22]לֵיהּ אֲמַר לֵיהּ הֲוֵינַן מְרִימִין רֵישֵׁיהּ דְּדֵין וּמְרִימִין רֵישֵׁיהּ דְּדֵין [20]וְסִימָתָא [23]סָלְקָא לְמַלְכוּתָא· אֲמַר לֵיהּ וּמִטְרָא נָחֵית עֲלֵיכוֹן אֲמַר לֵיהּ אִין· וְשִׁמְשָׁא דָּנְחָא עֲלֵיכוֹן אֲמַר לֵיהּ אִין· [24]אִית בְּאַרְעֲכוֹן בְּעִיר דַּקִּיק אֲמַר לֵיהּ אִין· תִּפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא דִּבְזְכוּתָא דִּבְעִירָא דַּקִּיקָא אַתּוּן [25]מִשְׁתַּזְבִין׃

[1] Vajjikra rabba 27, mit Vergleichung von Bereschith rabba 33, Ausg. Konst. (B.), Talmud Jeruschalmi, Ausg. Ven., Baba mez. 8c (D.).

[2] A. קציאה. [3] so C.; A. אחורי. [4] C. קרטיננא.

[5] so C.; A. והוה. [6] A. ונצת. [7] C. ונצחינך. [8] so C.; A. ונצחתך.

[9] A. בההוא. [10] A. דעיילת; C. דאתית.

[11] B. גידומי דדהב בנו דסקום דדהב. [12] A. לארעך.

[13] A. עיתרכון; C. עבירתיכון. [14] A. אינון. [15] unverständlich; nur in A.

[16] C. חירובא; D. קיקילתא; B. קיקלתא. [17] C. וגריפתה; D. וחספתה.

[18] C. וכל דאיהו בה; D. וכל דאית בה; B. ומה דבנווה. [19] A. לך.

[20] A. סומתא. [21] D. טבאות. [22] A. לה. [23] D. עלת.

[24] D. fügt hinzu דילמא. [25] D. חיין.

מְפִירֵיהּ· מָה תּוֹרַיָּא [1]עָבְדִין אֲמַר לֵיהּ תְּוֹכָּה וְתִשְׂבַּע מִן שְׁמַנֵּיהוֹן· מָה עִזַּיָּא עָבְדִין אֲמַר לֵיהּ תְּוֹכַּה וְתִשְׂבַּע מִן גַּדְיֵיהוֹן· מָה אַתְּ בָּעֵי אֲמַר לֵיהּ אִית לָךְ עַשְׂרָה דֵינָרִין תִּתֵּן לִי אֲמַר [2]לֵיהּ אַתְּ בָּעֵי עֶשְׂרִין סַב לָךְ׃ דְּלָא יָדַע לְמִשְׁאַל [3]שַׁעֲרֵיהּ מְקַצֵּץ [4]מָאנוֹהִי צָאִין [5]אַפּוֹהִי בִּישִׁין אֲזַל לְגַבֵּי מָרֵי עֲבִידְתָא מַשְׁאִיל לֵיהּ וְאָמַר מָה אַרְעָא עָבְדָא אֲמַר לֵיהּ הַלְוַי מַעֲלָה מָה דְּאַפְּקִינַן בְּגַוַּהּ· מָה תּוֹרַיָּא עָבְדִין אֲמַר לֵיהּ תְּשִׁישִׁין· [6][מָה עִזַּיָּא עָבְדִין אֲמַר לֵיהּ [7]תְּשִׁישִׁין]· אֲמַר לֵיהּ מָה אַתְּ בָּעֵי אֲמַר לֵיהּ אִית [8]לָךְ עַשְׂרָה דֵינָרִין תִּתֵּן לִי אֲמַר לֵיהּ אִיזִיל [9]וְקוּם לִי מָה דְּאִית לִי גַּבָּךְ׃

Unverbesserliche Trinker.[10]

אֲמַר ר׳ אַחָא מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה מוֹכֵר כָּל כְּלֵי בֵיתוֹ וְשׁוֹתֶה בָּהֶן יַיִן אָמְרִין [11]בְּנוֹי לֵית הָדֵין אֲבוּנַן שָׁבֵיק לַן כְּלוּם [12]אַשְׁקוּנֵיהּ וְשַׁכְּרוּנֵיהּ וְאַפְּקוּנֵיהּ וְיַהֲבוּנֵיהּ בְּחַד בֵּית עָלַם· [13]עָבְרִין [14]שַׁפָּיִין בִּתְרַע בֵּית [15]עָלַם· שַׁמְעוּן [16]אַנְגַּרְיָא בִּמְדִינְתָא פָּרְקוּן טְעוּנֵיהוֹן בְּגוֹ בֵית עָלַם וְאָזְלוּן לְמֶחְמָא מָה קָלָא בִּמְדִינְתָא· אִתְּעַר מִשִּׁנְתֵּיהּ חֲמָא זִקָּא יְהִיבָא [17]לְעֵיל מִן רֵישֵׁיהּ שְׁרָא [18]יָתֵהּ [19]וְיַהֲבֵהּ בְּפוּמֵּיהּ· בָּתַר תְּלָתָא יוֹמִין אָמְרִין [11]בְּנוֹי לֵית אֲנַן אָזְלִין וְחָמַן [19]מָה הַהוּא אֲבוּנַן עָבֵיד· אָזְלוּן וְאַשְׁכְּחוּנֵיהּ וְהָא זִקָּא יְהִיבָה בְּפוּמֵּיהּ אָמְרִין [20]אַף הָכָא לָא שַׁבְקָךְ [21]בָּרָיָךְ· הוֹאִיל [22]וִיהַב לָךְ מָה לֵית אֲנַן יָדְעִינַן מָה נַעֲבֵיד לָךְ· עַבְדוּן [23]בֵּינֵיהוֹן תַּקָּנָה כָּל חַד וְחַד מַשְׁקֵי לֵיהּ יוֹמָא׃

עַבְדָּא הֲוָה בְּחַד בַּר נָשׁ דַּהֲוָה [24]אֲלִיף לְמִשְׁתֵּי תְּרֵי עֲשַׂר קִסְטִין דַּחֲמַר בְּכָל יוֹם· וְיוֹם חַד אִשְׁתֵּי חַד עֲשַׂר דְּמוּךְ וְלָא אֲתַת שִׁנְתָא קָם [25]בַּחֲשׁוֹכָא וַאֲזַל לְבֵית קַפִּילְאָה אֲמַר לֵיהּ זַבֵּין לִי חַד קִסְטָא אֲמַר לֵיהּ לָא [26]אִית [27]בְּחֵילִי [28]דְּאִית חֲשׁוֹכָא [29]וְצָדוּ לִי מִן נָטוֹרַיָּא· תְּלָא עֵינֵיהּ חֲמָא נִקְבָּא בְּתַרְעָא אֲמַר הַב [30]לִי מַנֵּיהּ בְּהָדֵין נִקְבָּא אַתְּ מַפֵּי [31]מִלְגָיו וַאֲנָא שָׁתֵי מִלְּבַר· עֲבַד [32]לֵיהּ כֵּן· אִשְׁתֵּי וּדְמוּךְ קֳדָם תַּרְעָא [33]עָבְרִין עֲלֵיהּ נָטוֹרַיָּה [34]סַבְרוּנֵיהּ דַּהֲוָה גַּנָּב מַחְיוּנֵיהּ וּפַרְעוּנֵיהּ· וּקְרוֹ עֲלֵיהּ [35]לְמִי פְּצָעִים חִנָּם [36]לְמַאן פָּרְעִין [37]דְּמַגָּן׃

---

[1] so C.; A. עברן. [2] A. לה. [3] so C.; A. סעריה.
[4] A. מאניה; C. סנייהו. [5] A. C. אפיה. [6] nur in A. [7] A. תשישן.
[8] A. לי. [9] vielleicht וְקִים.
[10] Vajjikra rabba 12 mit Vergleichung von Midrasch Ester, Ausg. Pesaro, Anf. Par. 5 (B.). [11] so B.; A. C. בניה. [12] so B. C.; A. אשקיוניה.
[13] A. falsch עברין. [14] so C.; B. שפאין; A. שפרין. [15] A. עולם.
[16] A. אנגוריא. [17] A. עיל. [18] B. C. Masculinsuffixe. [19] fehlt in A.
[20] A. אף. [21] A. בידיך. [22] B. והיא לך מן שמיא לית אנן ידעין.
[23] so C.; A. בניה. [24] A. איליף. [25] A. בחשכא.
[26] B. C. פתחנא לך דהיא חשוכא. [27] A. בחילאי. [28] A. דאי חשכתא.
[29] B. C. וצרי. [30] so C.; B. לי מנאי; A. בנא. [31] so B.; C. מלנאו; fehlt A.
[32] A. לה. [33] A. עבדין. [34] B. C. סבורניה. [35] Spr. 23, 29.
[36] so B.; A. C. למי. [37] A. fügt hinzu בי.

החכמה בצל הכסף· אמר ליה ולמה לא אמרת לי אמר ליה אלו אמרית
לא [1]הוית עבד· אמר ליה ולמה [2]ערקת אמר ליה [3][שמעית דאת כעים עלי
[4]וצרה לי בגינך דלא תקטלנני וערקית והן קריה קיימית] דכתיב [5]חבי כמעט
רגע עד יעבר [6]זעם· מזג ליה כסא אמר ליה ברך אמר נברך על המזון שאכל
ינאי וחביריו· אמר ליה מן יומי לא שמעית מנך [7]הדא מלתא· אמר ליה מה
את בעי מימר נברך על המזון שלא אכלתי· [8]מזג ליה כסא תנינא אמר
[9]נברך על המזון שאכלנו:

VII. Midrasch Vajjikra rabba.[10]

Kluges Betteln.[11]

אלין כותאי חכמין [12]למסחרא· חד מנהון אזל לגבי אתתא אמר [13]לה
אית לך חד בצל [14]תתנין לי· מן דיהבא ליה אמר [15]לה אית בצל בלא פתא·
מן דיהבא ליה אמר לה אית [16]מיכל בלא משתי מתוך [17]כך [18]אכיל ושתי:
אמר ר' אחא אית אתתא [19]דידעא למשאל ואית אתתא דלא ידעה למשאל·
דידעא למשאל אזלא לגבי מגירתא תרעא פתיח מרפקא [20]לה אמרה [21]לה
שלמא עלך מגירתי מה את עבדא מה בעליך [22]עביד ומה [23]בניכי עבדין
אמרה לה טב [24]תעול· [25]מתיבא לא ניעול אית ליך [26]מקימה [27]פלני תתנין לי
אמרה לה אין: דלא ידעה למשאל אזלה לגבי מגירתא תרעא [28]משקף פתחה
[20]לה אמרה לה אית ליך [26]מקימה פלני תתנין לי אמרה לה לאו: אמר ר'
[29]הניא אית [30]ארים [31]דידע למשאל ואית [30]ארים דלא [31]ידע למשאל· דידע
למשאל [32][חמי בגרמיה דשקע באריסותיה עביד לב טב] סריק שעריה מחור
[33]מאנוי אפוי [34]טבין [35][יהיב חטרא בידיה ועזקתא באצבעיה] אזל לגבי
מרי עבידתיה [36]משאיל ליה [37][והוא אמר ליה אתי בשלם אריסי טב מה את
עביד והוא אמר ליה טב] ואמר מה ארעא עבדא אמר ליה תזכה ותשבע

---

[1] A. B. הוות. [2] A. fügt hinzu לא. [3] so in D. (nur כהן für והן), ähnlich C.
[4] C. וצרח. [5] Jes. 26, 20. [6] fehlt in A.
[7] so B.; A. הא; C. D. ינאי בברכתא.
[8] C. (ähnlich D.) אמר איתון ליה ויכול (מן l.) מאן דאכיל אמר ברוך שאכלנו.
[9] so B.; A. מברך.
[10] Nach Add. 27169 (A.) mit Vergleichung von Midrasch rabba, Ausg. Konstantinopel 1512 (C.). *Gr.* S. 17 f. [11] Vajjikra rabba 5.
[12] C. למיחסרה. [13] A. לך. [14] C. תינתנין. [15] A. ליה.
[16] A. מאכיל בלא משקי. [17] fehlt A. [18] A. מאכיל. [19] C. דחכימא.
[20] A. ליה. [21] A. ליה. [22] fehlt A. [23] so C.; A. בני.
[24] so C.; A. nur ניעול. [25] so C.; fehlt bei A. [26] A. C. נקימה.
[27] C. פלוני. [28] C. משקיף; A. מתקף. [29] C. חנינא. [30] A. עריס.
[31] A. דידיע. [32] nur C. [33] A. C. מאניה, אפיה mit babyl. Suffix.
[34] so A. C. [35] nur C. [36] nur A. [37] nur C.

ליה [1]מרך בעקא ואת גחיך· אמר לון [2]אזלון [3]אכלון ושתון ועבדון שבא טבא
דבריכון עביד נסין ואנא מקים יתכון [4]בצפרא דחד בשבא [5]באתרא דאתון
רעין: באפוקי שבתא [6]בתר סדרא [7]נסתון ואקימון [8]קדם פילי דפנים· עלון
ואמרון ליה הא קימין קדם פילי אמר סגרון פילי· נסתון ואקימון על טכסא
דמדינתא· עלון ואמרון ליה אמר אנא [9]קלוון [10]די תיזון בני תלתה יומין
ויעלון ויסחון ויתון לגבי· אזלון ואזון בני תלתה יומין ועל [11]אגרנטין [12]ומזנה
קדמיהון ועלון וסחון ואתון לגביה· אמר [13]להון בגין דאתון ידעין [14]דאלהכון
עבד לכון נסין אתון מקילין [15]למלכא אמרון ליה לדיקליטינא דרעי חזירין
[16]אקלינן ברם לדיקליטינוס מלכא [17]אנן משעבדין אמר לון אפלו כן לא
[18]תבסון ברומי זעיר ולא [19]בגליך זעיר:

Schimon ben Schetach am Tische des Königs Jannaj.[20]

[21]שלש מאות נזירים עלו בימי שמעון בן שטח [22]מאה וחמשים מצא
להם פתח ומאה וחמשים לא מצא [23]להם פתח· סלק לגבי ינאי מלכא אמר
לו נזירים עלו ובען [24]תשע מאה קרבנין הב להון את פלגא [25]ואנא פלגא·
יהב להון ינאי פלגא· אזל לשנא בישא אמרון לא יהב שמעון כלום· [26][כעס ינאי
מלכא על שמעון בן שטח] שמע וערק: בתר יומין אתון [27][קלי] פרסאין
[28]נגסין על פתורא [29]דינאי מלכא· אמרין [30][מרי מלכא] [31]נהירין אנן דהוה
הכא חד סב והוה אמר לן מלין דחכמה· אמר [32]לאחתיה שלח [33]איתיתיה·
אמרה ליה הב ליה מלה והוא אתי· יהב ליה מלה ואתא ויתיב ליה בין
מלכא למלכתא· אמר ליה מהו כדין אמר ליה דכתיב בספר בן סירא [34]סלסליה
ותרוממך ובין נגידים [35]תושיבך· אמר ליה למה [36]אפליתה בי אמר ליה חס
ושלום לא [36]אפליתי בך אלא את יהבת מן דידך ואנא מדידי דכתיב [37]בצל

---

[1] A. B. C. מריך. [2] so C.; A. זילו; fehlt B. [3] so B. C.; A. איכלו.
[4] B. C. fügen hinzu קרמותי. [5] bis רעין fehlt in B. C. [6] A. בחר.
[7] so B.; C. נסבון; A. נפתון. *Gr.* S. 237.
[8] A. fügt hinzu על טכסא דמדינתא. [9] A. קילוין; B. קילוון.
[10] A. דיתאזון; C. דיתזון. [11] so A. hier. [12] A. B. C. E. ומזנא; D. ואנצח.
[13] so B. C.; A. ליה. [14] so B. C.; A. דאלכון.
[15] so B. C.; A. מלכא. [16] *Gr.* S. 230; B. אקלנן. [17] fehlt in A.
[18] A. תכסון; B. תכזון; C. תבזון; E. תבסרון; D. מכסי. [19] D. E. בחבר.
[20] Bereschith rabba 91, verglichen mit Midrasch Koheleth, Ausg. Pesaro 7, 11 (D).
[21] so B.; A. שׁ. [22] so B.; A. קׄנ. [23] A. להן.
[24] A. תתׄק; B. תשע מאות. [25] A. ואנה. [26] so C. [27] so A. B.
[28] so C.; A. B. נגשין. [29] so C.; A. דיין; B. דין. [30] so C. D.
[31] so D.; A. B. C. נהרין. [32] C. לשלמצו; D. לשלמצו אחתיה אינתתיה דינאי.
[33] so C.; A. איםיתיה; B. אייתי יתיה. *Gr.* S. 318.
[34] Sir. 11, 1 vgl. Spr. 4, 8. [35] so C.; A. תושיבין; B. תושיב.
[36] C., Aruk אפליית. *Gr.* S. 280. [37] Pred. 7, 12.

לְמָה אַתְּ בָּכְיָה אָמְרָה לֵיהּ וַי לְהַהִיא טַלְיְתָא בְּרַתֵּיהּ דְּכָהֲנָא רַבָּא [1]דְּתִתְנְסִיב לְעַבְדָּא׃ אָמַר לָהּ מַאן אֲבוּךְ אָמְרָה לֵיהּ יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל׃ אָמַר לַהּ הָן הֲוֵיתוֹן שָׁרַיִן אָמְרָה [2]לֵיהּ בִּירוּשָׁלַם אָמַר לַהּ [3]בְּהַהִיא שׁוּקָא אָמְרָה לֵיהּ בְּשׁוּק פְּלָן אָמַר לַהּ [3]בְּהַהִיא דְּרָא אָמְרָה לֵיהּ בְּדָרָא פְּלָנִית׃ אָמַר לַהּ וּמָה סִימָן הֲוָה [4]בְּדָרַתְכוֹן אָמְרָה לֵיהּ מִלָּה [5]פְּלָנִית עַל גַּבֵּי מִלָּה פְּלָנִית׃ אָמַר לַהּ הֲוָה לָךְ אַח אָמְרָה לֵיהּ אִין׃ אָמַר לַהּ וּמָה סִימָן הֲוָה בֵיהּ אָמְרָה לֵיהּ הֲוָה לֵיהּ שׁוּמָא בְּכַתְפֵּיהּ וְכַד הֲוָה אָתֵי מִבֵּי רַבֵּיהּ הֲוֵינָא [6]מְגַלְיָא [7]הַהִיא שׁוּמְתָא וּמְנַשְּׁקָא [8]לַהּ׃ אָמַר וּמַאן דְּחָמֵי לָךְ [9]הַהִיא שׁוּמְתָא אַתְּ חַכְמָה לַהּ אָמְרָה לֵיהּ אִין׃ גַּלִּי כַתְפֵּיהּ [10]קֳדָמַהּ חֲמַית [9]הַהִיא שׁוּמְתָא וַחֲכַמַת [11][יָתֵיהּ] [12]נְפַפּוּן דֵּין לְדֵין וְנַשְׁקוּן דֵּין לְדֵין עַד דִּנְפַקַת נִשְׁמַתְהוֹן דְּתַרְוֵיהוֹן וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת [13]עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה׃

VI. Midrasch Bereschith rabba.[14]

Diokletian und die Rabbinen von Tiberias.[15]

דִּיקְלֵיטְיָנוּס מַלְכָּא הֲוָה רָעֵי [16]חֲזִירִין בְּהָדָא טִיבֶרְיָא׃ כֵּיוָן דַּהֲוָה מָטֵי סִדְרָא [17]דְּר' הֲוֹן מֵינוֹקַיָּא נָפְקִין וּמָחַיִן לֵיהּ׃ בָּתַר יוֹמִין אִתְעֲבֵיד מֶלֶךְ נְחַת וִיתֵיב לֵיהּ בְּהָדָא [18]פַּנְיָס וּשְׁלַח כְּתָבִין לְטִיבֶרְיָא בִּפְתֵי רַמְשָׁא דַּעֲרֻבְתָּא אָמַר [19]קֶלְוון דִּיהוֹן רַבָּנֵי דִיהוּדָאֵי קָיְמִין [20]קֳדָמַי [21]בְּצַפְרָא דְּחַד בְּשַׁבַּתָּא׃ פַּקְדֵיהּ לִשְׁלִיחָא וַאֲמַר לֵיהּ [22]לָא תִתֵּן יָתְהוֹן לְהוֹן אֶלָּא עִם מִטְמְעֵי שִׁמְשָׁא בַּעֲרוּבַת שַׁבַּתָּא׃ נְחַת ר' שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן לְמִסְחֵי חֲמָתֵיהּ לְרַבִּי קָאִים קַמֵּי סִדְרָא [23]רַבָּא וּפָנָיו [24]חוֹלְיָנוֹת אֲמַר לֵיהּ לְמָה פָּנֶיךָ חוֹלְיָנוֹת אָמַר לֵיהּ כֵּן וְכֵן אִשְׁתַּדַּר לִי כְּתָבִין מִן [25]דִּיקְלֵיטְיָנוּס מַלְכָּא׃ אָמַר לֵיהּ אִיתָא סְחִי דְּבָרְיָן עָבֵד לָךְ נִסִּין. [26]עָלְּוֹן לְמִסְחֵי וַאֲתָא הָדֵין [27]אַגְרַנְטִין מְגַחִיךְ וּמְרַקֵּיד קָמוֹי׃ בְּעָא ר' [28]דִּינְזוֹף בֵּיהּ אָמַר לֵיהּ ר' שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן שְׁבַקֵיהּ דִּזְמַנִין עַל נִסִּין [29]הוּא מִתְחַמֵי׃ אָמַר

---

[1] A. דתיסב. [2] A. לי. [3] A. בהדין. [4] A. בררכון. [5] A. פלונית.
[6] A. מגליינא. [7] A. ההוא. [8] A. ליה. [9] A. ההוא. [10] A. קודמא.
[11] fehlt in A.; B. וחכים דין לדין. [12] *Gr.* S. 277; A. נפפין, נשקין.
[13] Klagel. 1, 16.
[14] Nach Add. 27169 (A.) des Brit. Mus., mit Vergleichung von Add. 16406 (B.) und Midrasch rabba, Ausg. Konstantinopel 1512 (C.). *Gr.* S. 17.
[15] Bereschith rabba 63, mit Vergleichung von j. Terumoth 46[b]f., Ausg. Venedig (D.) und Or. 2822 (E.). [16] so B., C.; A. חוירים.
[17] Juda I; nach D. E. richtiger Judan der Fürst (Juda II) 250—300.
[18] C. D. E. פמיים. [19] B. קלוון; C. קילוון. [20] B. C.; Korr. in A.
[21] D. E. במפקי שובתא. [22] B. C.; A. אל. [23] B. C.; fehlt in A.
[24] A. חולניות. [25] A. דוקליטיאנוס. [26] so C.; B. עלוון; A. על.
[27] A. ארגנטין; B. ארגנינין; C. E. ארגינטין; E. אנגינטרים.
[28] B. דיועף; C. דיזעף. [29] so B. C.; fehlt in A.

וְתֵיזֵל לָךְ׳ אֲמַר לֵיהּ [1]כְּלוּם אַמְלִיכוּנִי בְּנֵי רוֹמִי [2]דְּנִרְפֵּי מְדִינְתָא וְנֵיזַל לַן׳ אֲמַר לֵיהּ אִין כְּדֵין הוּא אֲנָא תָּבַע נַבָּךְ דְּתַרְפֵּי פִּילֵי מַעַרְבָיְתָא דְּנָפְקָא לְלוֹד פְּתִיחָה עַד תְּלָת שְׁעִין מַאן דְּבָעֵי [3]מְפַק לֵיהּ יִפּוֹק לֵיהּ וְאִית גַּבֵּי [4]מִלַּוֵּי׳ עֲבַד כֵּן שְׁבַק פִּילֵי [5]מַעַרְבָיְתָא דְּנָפְקָא לְלוֹד פְּתִיחָא עַד תְּלָת שְׁעִין׳ [6]כָּל מַאן דְּאִבְרֵי בְלִבֵּיהּ דְּנִפַּק לֵיהּ לָא [7]אִתְקְטִיל׳ מִדְּאָתֵי [8]לְמִכְבְּשִׁנֵּהּ אֲמַר לֵיהּ אִין אִית לָךְ קָרִיב אוֹ רַחִיק שְׁלַח וְאַפְּקֵיהּ׳ שְׁלַח וְאַפִּיק כָּל רַבָּנַן׳ בְּעָא לְר׳ צָדוֹק [9][וְלִבְרֵיהּ] וְלָא אַשְׁכַּח יָתְהוֹן׳ שְׁלַח לְר׳ אֱלִיעֶזֶר וּלְר׳ יְהוֹשֻׁעַ לְמַפְּקָתֵיהּ לְר׳ צָדוֹק וְלִבְרֵיהּ׳ עָבְדוּן טַרְחִין בִּמְדִינְתָא תְּלָתָא יוֹמִין וְלָא אַשְׁכְּחוּנֵיהּ בָּתַר תְּלָת יוֹמִין אַשְׁכְּחוּנוּן בְּחַד מִן [10]בִּיבַיָּא דִמְדִינְתָא׳ אַפְּקוּנֵיהּ לְגַבֵּי רַבָּן יוֹחָנָן [בֶּן] זַכַּי׳ כֵּיוָן דַּחֲמִיתֵיהּ קָם עַל רִגְלוֹי, אֲמַר לֵיהּ אַסְפַּסְיָנוּס קָמֵי [11]הָדֵין [12]צַיְתוּרָא אַתְּ קָאֵים עַל רִגְלָךְ אֲמַר לֵיהּ אִלּוּ הֲוָה בִּמְדִינְתָא אַף חַד [13]דִּכְוָתֵיהּ לָא יְכִילְתָּא לְמִכְבַּשׁ [14]לַהּ לְעָלַם׳ אֲמַר לֵיהּ מָהוּ חֵילֵיהּ אֲמַר לֵיהּ דַּהֲוָה אָכֵיל, חַד פּוּל וּפָשֵׁיט עֲלֵיהּ [15][מְאָה] פִּרְקִין׳ [16]שְׁלַח וְאַיְתֵי אָסְוָתָא וַהֲווֹן מוֹכְלִין לֵיהּ צִיבְחַד צִיבְחַד וּמַשְׁקִין לֵיהּ צִיבְחַד צִיבְחַד עַד דַּהֲדַר גּוּפֵיהּ עֲלוֹי׳ אֲמַר לֵיהּ ר׳ אֶלְעָזָר [17]בְּרֵיהּ אַבָּא הַב לְהוֹן [18]אֲגַרְהוֹן בְּעָלְמָא הָדֵין דְּלָא תְּהֵוֵי [19]לְהוֹן זְכוּתָא עִמָּךְ בְּעָלְמָא דְאָתֵי וִיהַב לְהוֹן [20]כְּרַסְטִיוֹנָא [21]וְהָדֵין [22]חֻשְׁבְּנָא׃

Die Kinder des letzten Hohenpriesters in der Sklaverei.[23]

מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי בָנָיו שֶׁל יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן שֶׁנִּשְׁבּוּ אֶחָד זָכָר וְאֶחָד נְקֵבָה וְנָפַל זֶה לְאִסְטְרַטִּיס אֶחָד וְזֶה לְאֶחָד הָלַךְ זֶה אֵצֶל הַזּוֹנָה וְנָתַן לָהּ אֶת הַזָּכָר בִּשְׂכָרָהּ וְהָלַךְ הָאֶחָד אֵצֶל הַחֶנְוָנִי וְנָתַן לוֹ אֶת הַנְּקֵבָה לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר [24]וַיִּתְּנוּ אֶת הַיֶּלֶד בַּזּוֹנָה וְהַיַּלְדָּה מָכְרוּ בַיַּיִן וַיִּשְׁתּוּ׃ בָּתַר יוֹמִין אֲזַלַת הַהִיא זָנִיתָא לְגַבֵּ הַהוּא קַפִּילָא וְאָמְרָה לֵיהּ אִית [25][לִי] חַד עֶבֶד יְהוּדָאָה וְהוּא דָּמֵי לְהָדָא טַלְיְתָא אַתְּ וַאֲנָא [26]נְסַבִּין בֵּין לְדֵין וּמָה דְאִנּוּן יָלְדִין לֶיהֱוֵי בְּאֶמְצַע׳ עָבְדִין כֵּן בֵּינֵיהוֹן [27]יַהֲבוּנוּן בְּחַד בַּיְתָא וְטַרְקוּן בְּאַפֵּיהוֹן׳ שָׁרְיַת הַהִיא טַלְיְתָא בָּכְיָא׳ אֲמַר לַהּ

---

[1] so B.; A. כל עצמן לא המליכוני.

[2] A. fügt hinzu אלא על עסק המרינה הזו ואת אמר. [3] A. מפיק.

[4] A. מלויי; B. hat nichts Entsprechendes. [5] A. מעריבתא.

[6] A. כמה. [7] A. יתקטול. [8] A. לכבשיניה. [9] notw. Ergänzung.

[10] A. ביבא. [11] A. חרא. [12] so auch Aruk; B. סבא צותרא.

[13] A. דכותא. [14] A. ליה. [15] so B. richtig.

[16] so B. (doch daselbst מבקין und ציבחר); A. באותה שעה צוה אספסיינוס לרופאים שירפאו אותו והיו מאכילין אותו קומאה קומאה עד ששבה נפשו אליו.

[17] so B. bis דְאָתֵי; A. בן אבא תן לרופאים חלק כדי שלא יהי להם חלק לעולם הבא.

[18] B. אגריהו. [19] B. להו. [20] B. קרצטיונא.

[21] Aruk hat חושבנא דמתקלי וחושבנא דאצבעי als andere Lesart neben כרסטייתא.

[22] B. fügt hinzu דאצבע. [23] Midrasch Echa I 46.

[24] Jo. 4, 3. [25] nur in B. [26] A. נסקין. [27] so B.; A. יהבון.

בַּטִּיחַ [1]אַפְּקֵי מִן הָכָא אֲמַר לֵיהּ לֵית אֲנָא יָכִיל לְאַפָּקָא מִן הָכָא אֶלָּא בִּדְמוּת [2]דְּמִית אֲמַר לֵיהּ בִּדְמוּת [2]דְּמִית אַפְּקֵי מִן הָכָא. עֲבַד [3]גַּרְמֵיהּ [2]מִית [4][וּנְתָנוּהוּ תַּלְמִידָיו בָּאָרוֹן] [5]טְעַן ר' אֱלִיעֶזֶר [6]בְּרֵישֵׁיהּ וְר' יְהוֹשֻׁעַ [7]בְּרַגְלֵיהּ וּכְן בַּטִּיחַ הַלֵּיךְ קֳדָמוֹי וּמְנוּי בְּזִיעִין. כֵּיוָן [8]דִּמְטוֹן קֳדָם פִּילֵי [9]בְּעוֹן [10]מִדְקַרְנֵיהּ. אֲמַר לוֹן מָה אַתּוּן בָּעֵין לְמֶעְבַּד דִּיהוֹן שָׂנְאַיָּה אָמְרִין אֲפִלּוּ עַל רַבְּהוֹן לָא [11]חָסוּן. כֵּיוָן דְּאַפְּקוּנֵיהּ יַהֲבוּנֵיהּ לְחַד בֵּית עָלַם [12]וְחַזְרוּן לִמְדִינְתָּא. [13]כֵּיוָן דְּחַזְרוּן הַלֵּיךְ לֵיהּ ר' יוֹחָנָן בֶּן זַכַּי [14]לְגַבֵּי חַיָּלְוָתֵיהּ דְּאַסְפַּסְיָנוּס אֲמַר לוֹן הָן הוּא [15]מַלְכְּכוֹן אָמְרִין לֵיהּ לְמָה אַתְּ שָׁאֵיל אֲמַר לְהוֹן דַּאֲנָא בָעֵי לְמִשְׁאַל בִּשְׁלָמֵיהּ. אָזְלִין וְאָמְרִין לֵיהּ אִית הָכָא חַד יְהוּדַי דְּבָעֵי לְמִשְׁאַל בִּשְׁלָמָךְ אֲמַר לְהוֹן אַיְתוּנֵיהּ. אֲזַל לְגַבֵּיהּ וְשָׁרֵי מְקַלֵּס [16]בִּיבִי דוֹמִינֵי אִמְפְּרָטוֹר. אֲמַר לֵיהּ אֲמַרְתְּ לִי מַלְכָּא וְלֵית אֲנָא מְלַךְ וְכַדּוֹן שָׁמַע מַלְכָּא וּמְשַׁלַּח וּמְקַטֵּל לִי. אֲמַר לֵיהּ אִין לֵית אַתְּ מַלְכָּא סוֹפָךְ לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא דְּלֵית בֵּיתָא הָדֵין חָרֵב אֶלָּא בְּיַד גְּבַר מַלְכָּא דְּהוּא בֵּיתָא דְמַלְכָּא דְעָלְמָא וְלֵית גְּבַר הֶדְיוֹט שָׁלֵיט בֵּיהּ אֶלָּא גְּבַר מֶלֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר [17]וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל: [18]נַסְבוּנֵיהּ וְיַהֲבוּנֵיהּ לְגָיו מִן שִׁבְעָה קַנְקַלִּין וַהֲווֹן שָׁאֲלִין לֵיהּ כַּמָּה שָׁעִין [19]בְּלֵילְיָא וְהוּא אָמַר לְהוֹן [20][כַּמָּה שָׁעִין בִּימָמָא וְהוּא אָמַר לְהוֹן]. וּמִן הָן יָדַע רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּי [21]מִפְּשׁוּטֵיהּ:

בָּתַר תְּלָתִין יוֹמִין אֲזַל אַסְפַּסְיָנוּס לְמִסְחֵי בְּהָדֵין גּוֹפְנָא. כֵּיוָן דִּסְחָא נְפַק וּלְבַשׁ מָאנוֹי וְחַד מִן מְסָאנוֹי. אַיְתוּ לֵיהּ כְּתָבִין מִן רוֹמֵי דְּמִית נֵירוֹן [22]וְאַמְלִיכוּנֵיהּ בְּנֵי רוֹמֵי. בְּעָא לְמִלְבַּשׁ מְסָאנָא אָחֳרִינָא וְלָא יָכִיל [23]לְמַעֲלָה לְרַגְלֵיהּ אֲמַר אַיְתוּ לִי הַהוּא יְהוּדָאָה. אָזְלוּן אַיְתוּנֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ מִן בְּגִין מָה הֲוֵינָא לָבֵישׁ אִלֵּין תְּרֵין מְסָאנַיָּא כָּל אִלֵּין יוֹמַיָּא וְכַדּוֹן לְבֵישִׁית חַד מִנְּהוֹן וּבְעֵינָא לְמִלְבַּשׁ אָחֳרִינָא וְלָא יָכִילְנָא [24]לְמַעֲלָה [25]לְרַגְלִי. [26]אֲמַר לֵיהּ בְּשׂוֹרְתָא טָבְתָא אִתְבַּשַּׂרְתְּ וְאִתְפַּטַּם גַּרְמָךְ דִּכְתִיב [27]וּשְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֶּׁן עָצֶם. אֲמַר לֵיהּ מָה נַעֲבֵיד וְהוּא עָלֵיל אֲמַר לֵיהּ אִין אִית לָךְ [28]שָׂנְאָה אוֹ מָרֵי חוֹב עֲבָרֵיהּ קֳדָמָךְ דְּאַתְּ מְצִיק חָסֵר גַּרְמָךְ וְהוּא עָלֵיל דִּכְתִיב [29]וְרוּחַ נְכֵאָה תְּיַבֶּשׁ גָּרֶם. עֲבַד כֵּן וּלְבַשׁ מְסָאנָא אָחֳרִינָא: — — — מִדְּאָתֵי אַסְפַּסְיָנוּס מִכְּבוֹשׁ מְדִינְתָּא אֲמַר לֵיהּ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּי שְׁאֵיל לָךְ שְׁאֵלָה וַאֲנָא עָבֵיד. אֲמַר לֵיהּ תְּבַע אֲנָא נַבָּךְ דְּתַרְפֵּי מְדִינְתָּא

---

[1] B. אפקוני. [2] A. מת. [3] A. נרמי. [4] nicht in B.
[5] so B.; A. נטלו. [6] so B.; A. מראשו. [7] so B.; A. מרגליו.
[8] A. דמטוון. [9] so B.; A. ביקשו לדוקרו ולא הניחן. [10] *Gr.* S. 65.
[11] A. חשון. [12] A. וחזרו למדינה. [13] A. כיון שחזרו הלך לו.
[14] A. אצל חיילותיו של. [15] A. מלכיכון.
[16] so Aruk (nur דומינו); A. ואי מלכא; B. ובידא מרי אפלטור.
[17] Jes. 10, 34.
[18] so B.; A. ומה עשו לרבן יוחנן בן זכאי׳ הכניסוהו לפנים מארבעה בתים והדליקו עליו נרות ביום ובלילה. [19] A. בלילא.
[20] nur in B. [21] so B.; A. מנהירי דנפשוטיה (Korr. in A. מנחירי).
[22] so B.; A. והמליכוך. [23] A. למעליה. [24] A. למיעל.
[25] A. לרנליי. [26] so B.; A. אמר לו שמועה טובה שמעת.
[27] Prov. 15, 30. [28] A. שנאוי. [29] Prov. 17, 22.

תְּסִים· וּמַן הַן אַתְּ יָדַע דְּנִמְלָאָה [1]עַמָּם הוּא אֲמַר לֵיהּ דְּאִשְׁתַּיִן בְּאוֹרְחָא וְלֵית
יְהוּדַי דְּאִשְׁתַּיִן בְּאוֹרְחָא· אֲמַר לֵיהּ מִן הַן אַתְּ יָדַע דְּהִיא [2]רְחִיקָא [3]אַרְבְּעָה
מִילִין [4][אֲמַר לֵיהּ מִן [5]— — [6]דְּפַרְסְתֵּהּ עַד אַרְבְּעָה מִילִין] נְכִירָא מְטַלְפַיָּא
וּלְהָלָן לֵית הִיא נְכִירָא׃

Überlistung des athenischen Sandalenhändlers.[7]

חַד מִן אַתִּינַס מְפַלֵּי בִּבְנֵי יְרוּשְׁלֶם· אָמְרִין מַאן מַיְתֵי לֵיהּ לְגַבַּן אָמַר
[8][לְהוֹן] חַד אֲנָא אָזֵיל וּמַיְתֵי לֵיהּ לְגַבֵּיכוֹן גְּרִיעַ רֵישֵׁיהּ· אֲזַל לְתַמָּן עֲבַד גַּרְמֵיהּ
מְטַיֵּל בְּשׁוּקָא יְהַב לֵיהּ חַד [9]טְרַמְסִין אֲמַר לֵיהּ תַּקֵּין לִי חַד סַנְדְּלָא· יוֹמָא
אָחֲרִינָא יְהַב לֵיהּ סַנְדְּלָא אָחֲרִינָא יְהַב לֵיהּ חַד [9]טְרַמְסִין אֲמַר לֵיהּ זִיל תַּקֵּין
לִי הָדֵין [10][סַנְדְּלָא]· אֲמַר לֵיהּ הָכְדֵין יַקִּירִין [11]סַנְדְּלַיָּא בְּאַרְעֲכוֹן אֲמַר לֵיהּ אִין
כַּד אִנּוּן יַקִּירִין מִן [12]עַשְׂרָה דֵּינָרִין וְכַד אִנּוּן זְלִין מִן [13]תְּמָנְיָא דֵּינָרִין· אֲמַר
לֵיהּ אִין אָתֵי אֲנָא מְעַיֵּן לְתַמָּן אֲנָא מַשְׁכַּח מִתַּן כַּן· אֲמַר לֵיהּ אִין אַלָּא לָא
תֵיעוּל לְתַמָּן לְבַר [14]מִנִּי׃ עֲבַד כֵּן· כַּד מְטָא לְבַר מִן פִּילֵי שְׁלַח וּקְרָא לֵיהּ נְפַק
לְגַבֵּיהּ עֲבַד גַּרְמֵיהּ שְׁאַל בִּשְׁלָמֵיהּ אֲמַר לֵיהּ מָה אַעֲבֵיד לָךְ דְּאַתְקֵינָן [15]בֵּינַיְנָן
דְּלָא יְהֵוֵי אַכְסְנַי עָלֵיל לְהָכָא [16]מְזַבְּנָא כְלוּם אֶלָּא גְּרַע רֵישֵׁיהּ· אָמַר לֵיהּ [17]מָה
אֲכַפַּת לְמִגְרַע רֵישִׁי [18]וּמְזַבְּנָה עֲבִידְתִּי· אֲזַל גְּרַע רֵישֵׁיהּ [19]עַל וִיתֵיב לֵיהּ
[20]בְּמֵיסוֹן דְּשׁוּקָא פְּרַס סַנְדְּלוֹי קֳדָמוֹי· אֲתָא חַד לְגַבֵּיהּ אֲמַר לֵיהּ הָדֵין סַנְדְּלָא
בְּכַמָּה אֲמַר לֵיהּ [21]בְּעַשְׂרָה דֵּינָרִין אֲמַר לֵיהּ סַנְדְּלָא [21]בְּעַשְׂרָה דֵּינָרִין מְפַח
יָתֵיהּ עַל רֵישֵׁיהּ וְקַלֵּיק יָתֵיהּ קֳדָמוֹי· אֲתָא חוֹרָן לְגַבֵּיהּ אֲמַר לֵיהּ הָדֵין סַנְדְּלָא
בְּכַמָּה אֲמַר לֵיהּ [22]בִּתְמָנְיָא דֵּינָרִין מְפַח בְּרֵישֵׁיהּ וְקַלֵּיק קֳדָמוֹי· כָּל מַאן דַּהֲוָה
אָתֵי לְתַמָּן הֲוָה עָבֵיד לֵיהּ [23][כֵּן] עַד דְּפָצְעִין רֵישֵׁיהּ· בָּתַר כֵּן אֲתָא לְגַבֵּיהּ
אֲמַר לֵיהּ כָּל הָדֵין בִּשְׁתָּא אֲנָא [24]מְשַׁלֵּים לָךְ אֲמַר לֵיהּ לָא תְהֵוֵי מְפַלֵּי
בִּירוּשַׁלְמָאֵי׃

Jochanan ben Zakkaj im Lager Vespasians.[25]

יָצָא רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּי לְטַיֵּל בַּמְּדִינָה וְרָאָה בְּנֵי אָדָם [26]שֶׁשֹּׁלְקִין תֶּבֶן וְשׁוֹתִין
אֶת מֵימָיו· אָמַר בְּנֵי אָדָם [26]שֶׁשּׁוֹלְקִין תֶּבֶן וְשׁוֹתִין אֶת מֵימָיו יְכוֹלִין לַעֲמוֹד
מִפְּנֵי חֵילוֹתָיו שֶׁל אַסְפַּסְיָנוּס כָּל סַמָּא דְמִלְּתָא נְפוּק [27]לִי מִן הָכָא· אֲמַר לְבֶן

---

[1] so B.; A. גוי.   [2] A. רחוקה.   [3] A. ד׳.   [4] Korr. in A.
[5] unleserlich; viell. zu ergänzen טַלְפַיָּא.   [6] A. דפרסתי עד מרכ.
[7] Midrasch Echa I 13.   [8] Korr. in A.   [9] A. סַרְמְסִין; B. טרימיסי.
[10] fehlt in A.   [11] A. סנדלא.   [12] A. י׳.   [13] A. ח׳.
[14] A. מנאי.   [15] so A.; B. בינן.   [16] A. מובינא.
[17] A. מאי ניכפת לגרע; B. ומה אנא מניק דאנא גרע.   [18] A. ומובן.
[19] A. אעל.   [20] A. בכיסוון.   [21] A. בי׳.   [22] A. בח׳.
[23] Korr. in A.   [24] A. שלים.   [25] Midrasch Echa I 31.
[26] A. ששוקלין.   [27] A. ליה.

הוא בריה דאבוי׃ בההיא שעתא אמר חד קשטא ותלת שקרין׃ קדים בצפרא
ואזל לגבי קפילא אמר ליה ההוא חמרא [1]דיהבת לי ברמשא מה הוה עסקיה׃
אמר ליה חד גפן אית לי שתילא על (קברא) וכד אתית ברמשא [2]ואמרחת
עלי לא הוה לי חמרא [3][אחרן] דנתן לך ויהבית לך מן ההוא חמרא׃ בההיא
[4][שעתא] אמר תרין קשטין ותרין שקרין׃ אזל לגבי טבחא אמר ליה מה הוה
עסקא דההוא בשרא [5]דיהבת לי ברמשא׃ אמר ליה חדא אמרתא הוה לי
[6]וכד ילדת מיתת ואוניקית ברה מן כלבי[7][ת]א וכד אתית רמשא [8]ואמרחת
עלי ולא [9]הוה לי בשרא דנתן לך נכיסית ההוא רביכא[10] ויהבית לך מן בשרא׃
[11]בההיא שעתא אמר תלת קשטין וחדא שקרא אלא [12]ייזל ההוא גברא
ויבדוק גרמיה׃ אזל לגבי אמיה אמר לה ברא דמאן אנא׃ אמרה ליה בריה
דאבוך׃ אמר לה אמרי קשטא בריה דמאן אנא ואי לא [13]כדין אנא קטיל
ליך׃ אמרה ליה אבוי דההוא גברא לא הוה מוליד לא טבות עבדת ההיא
אתתא דאזלת וזנית איתיתך לעלמא דתהוות הדין מדלא ולא ייזל לגבר
[14]אחרין׃ בההיא שעתא אמר אי ירושלמאי אתין לגבן מעבדנן ממזרין [15][נעביד
בינינן דלא נקבל חד מנהון] אתקנון בינהון דלא יהון מקבלין׃

Der halbblinde Sklave aus Jerusalem.[16]

חד מן אתינס אזל לירושלם למילף חכמה עבד [17][תמן] תלת שנין ופלג
ולא יליף כלום כי [18][אתא ל]מפקו ליה [19]זבן [20][ליה] עבדא [21]עויר בחדא
עיניה׃ אמר ליה ההוא דזבין ליה חיך [22][דהוא חכים סגין [23]וצפי רחיקין כ[ין]
[24]דנפקין מן פילי אמר ליה הליך דנמטי בלויתא דאית קמינן׃ אמר ליה מה
היא [25]לויתא דאית [26]קמינן׃ אמר ליה חדא [27]אנקא [28]סמיא בחדא [29]עינה
ובטנה תרין [30]ומעינה תרין זקין זקא דחמר מן חד (גבא) וזקא [31]דבכסים מן
דא גבא ונמלאה [32]עמם הוא והיא [33]רחיקה [34]ארבעה מילין׃ אמר ליה מן
הן את ידע דהיא סמיא בחדא [35]עינה אמר ליה מן עשבא דהיא רעיא מן
דין גבא׃ ומן הן את ידע דבטנה תרין אמר ליה רבעת לה וחמית
[36]אתרידהון דתרויהון׃ ומן הן את ידע דהיא מעינא זקא דחמר מן דין גבא
וזקא [37]דבכסים מן דין גבא אמר ליה מן מטופיתא דחמרא [38]ספיג ובסימא

---

1 A. ריהבית. 2 A. ואמרחית. 3 Korr. in A. 4 fehlt in A.
5 A. דיהבית. 6 A. כילידת מתה. 7 Korr. in A. 8 A. ואמרחית.
9 A. הות. 10 A. ויהבת. 11 A. בההוא. 12 A. מיזל.
13 A. ברון. 14 A. אחרינא. 15 so viell. nach B. zu ergänzen.
16 Midr. Echa I 12. 17 Korr. in A. 18 Korr. in A.
19 A. זבון. 20 Korr. in A. 21 so B.; A. עור. 22 Korr. in A.
23 A. צפין. 24 A. דנפקן. 25 A. ליניתה. 26 A. קומינון.
27 so B.; A. גמלא. 28 A. סומא. 29 A. עייניה. 30 A. מעיניה.
31 so B.; A. דבסס. 32 so B.; A. גוי. 33 A. רחוקה.
34 A. ד׳. 35 A. עיניה. 36 so B.; A. אתרויהון.
37 A. דבסס. 38 A. ספג.

ויהב קמי תרין [1]בנוהי ונסיב אחרינא [2]ויהב קמי תרתין בנתיה ונסיב תרין [3]ויהב קמוי· אמר ליה היך פלנתא אמר ליה ולא אמרית לך דלאו דידי הוא דאנא גבר אכסני אף על פי כן [4]טבות פלנית אנת ואנתתך ונוולך הא תלת ותרין בנך ונוול הא תלתא ותרתין בנתך ונוול הא תלתא ואנא ותרין גוזלין הא תלתא רישין: (לרמשא) עבד להון שירו איתי [5]לקמיהון חד תרנגולא· אמר ליה סב פלג אמר ליה לא דא דידי דאנא גבר אכסני· אמר ליה אנא הני לי· נסב רישא [6]ויהב קמי מרי דביתא נסיב [7]חביטא (ובני מעיא [8]ויהב קמי אנתתיה נסיב תרין אטמהתא ויהב קמי תרין [9]בנוהי ונסיב תרתין [10]כנפיא [11]ויהב קמי בנתיה) נסב אלפא ושארא ויהב קמוי· אמר ליה היכי פלנת אמר ליה ולאו אמרית לך דלית דא דידי דאנא גבר אכסני אף על פי כן טבות פלנית יהבית לך רישא דאת רישא דביתא וחביטא [12]ומעיא [13]לאנתתך [14]דאלין בניא דנפקין מנה [15]יהבית תרתין כנפיא לבנתך [16]דאנון נסבין פרניהון ונפקין [17]להון [18]ויהבית תרתין אטמהתא לתרין בנך דאנון תרין עמודי ביתך ונסבית אלפא ושארא ויהבית [19]קמי דבאלפא אתיתי ובאלפא אנא אזיל קום הב [20]לי מדליה דאבא דאנא אזיל לי הא תלת מלין דחכמתא עברית לך: וקם והב ליה מדליה דאבוה ואזיל ליה:

Enthüllungen im Hause des athenischen Gastfreundes.[21]

ארבעה [22]מירושלם אזלין [23]להדא [24]אתינס ואתקבלון גבי [25]חד בר נש· עבד להון שירו [26]אכלון שתון פרס להון ארבעה ערסון [27]והות חדא מנהון פחיתא [28]וסליא [29]ושעה וטויה [30]לחברתה: מן דקמון להון אמר שמע אנא דבני ירושלם חכימין [31]סנין אנון ודמוך ליה גבי חד מנהון למדע מה הוון אמרין: אניב חד דהוא דמיך על ערסא [32][פחיתא] ואמר מה אתון סבירין דאנא דמיך אלא [33][על] ערסא דערסא· [34]אניב אחרינא אף חמרא [35]דשתינן טעם קבר אית ביה· אניב אחרינא ואמר אף בשרא [36]דאכילנן טעם כלב אית ביה· אניב אחרינא ואמר על אלין מליא [37][אתון] תמיהין דמרי דביתא לית

---

[1] A. בנוהיי. [2] A. ויהיב. [3] A. ונסב. [4] wohl besser סְבָאוֹת.
[5] A. קטייהו. [6] A. ויהיב. [7] A. חביתא; Aruk חובטא.
[8] A. ויהיב. [9] A. בננהי. [10] B. נפייא. [11] A. ויהיב.
[12] A. מעיא. [13] A. לאינתתיך. [14] B. besser דמינה יפקון בניא מן מעהא.
[15] A. יהיב. [16] B. דלמחר יפקון ויפרחון מן בייתך ויזלון לון לבעליהון.
[17] A. להן. [18] A. ויהיב. [19] A. קמוי. [20] A. ליה.
[21] Midrasch Echa I 4. [22] so B.; A. ירושלמין. [23] A. לחדא.
[24] Gr. S. 147. [25] so B.; A. חרא. [26] A. אכלין. [27] A. והוון חד.
[28] A. וסליאתה ושווה וסוויה; B. וסמיכא. [29] vgl. Siphre, Deb. § 232.
[30] B. אנב חברתי'. [31] so B.; A. סניין. [32] Korrektur in A.
[33] על Korrektur in A.; B. ואנא תלי (l. אנא) אארעא. [34] A. אנוב.
[35] so B.; A. רשיתנא. [36] so B.; A. אכילנא. [37] nur in B.

לְנוּ בֵיתֵיהּ אַחְוֵי לֵיהּ [1]כְּרָוָתֵיהּ דְּדִינָרֵי· אָמַר לֵיהּ [2]חֲמֵי הָדֵין מוֹנִיטָא נְפַק [3]בְּאַרְעָךְ וְאַפְטַר [4]וַאֲזַל לִשְׁלָם׃ כֵּיוָן דְּפַטְרֵיהּ נְפַק [5]מְטַיְּלָה בְּשׁוּקָא פְּגַע בֵּיהּ חַד מִן רָחֲמוֹי דִּידֵיהּ אָמַר לֵיהּ מָה אַתְּ עָבֵיד הָכָא [6][אָמַר לֵיהּ] אַיְתִית גַּמְלִין מְעִינִין פִּלְפְּלִין· אָמַר לֵיהּ אִית לָךְ לְמִתַּן לִי בְּמְאָה דֵינָרִין דְּאִית לִי [7]אֲרִסְטוֹן· אָמַר לֵיהּ כְּבָר זַבְּנִית לְחַד חַיָּם אַלָּא אֲנָא [8]אֵימָא לֵיהּ וְהוּא יָהֵיב לָךְ· [9][אֲזַל] אַשְׁכְּחֵיהּ דַּהֲוָה [10]מְזַבֵּין לְהַהִיא [11]דְּרָתָא· [12]דִּיַּיטִּים אַרְעָיְתָא אִית דְּזָבֵין מִן אוּנְקְיָא וְאִית דְּזָבֵין מִן אוּנְקְיָא וּפַלְגֵּי· דִּיַּיטִּים [13]תִּנְיָיתָא מִנְּהוֹן זָבֵין וּמִנְּהוֹן לָא זָבֵין· דִּיַּיטִּים תְּלִיתָאָה לָא [14]אַרְגְּשׁוֹן בְּהוֹן·

Ein Jerusalemer in Athen.[15]

עֻבְדָא הֲוָה בְּחַד [16]מִירוּשְׁלָם דַּאֲזַל לְהָדָא אַתִינָס [17][וּמִתְקַבֵּיל גַּב רָחֲמֵיהּ] וַעֲבֵיד תַּמָּן יוֹמִין· מְטָא זְמַנֵּיהּ [18]לְמֵימַת וְאַפְקֵיד [19]מְדָלְיֵהּ גַּבֵּי הָהוּא גְּבַר דַּהֲוָה מְקַבֵּל יָתֵיהּ· אֲמַר לֵיהּ אִי אָתֵי בְּרִי לְגַבָּךְ וּבָעֵי הָדֵין [20]מְדָלִי מִנָּךְ אִי לָא עֲבֵיד תְּלָת מִלִּין דְּחָכְמְתָא לָא תִתֵּן לֵיהּ הָדֵין מְדָלִי׃ וַעֲבְדוּן בֵּינֵיהוֹן דְּלָא יְהֵא חַד מִנְּהוֹן מְחַמֵּי בֵיתָא דְחַבְרֵיהּ לְגַבֵּי אַכְסְנַי· וְהוּא הֲוָה יָדַע מָה שְׁמֵיהּ דְּהָהוּא גַבְרָא אָתָא וְיָתֵב עַל פִּילֵי חָמָא חַד סָב גְּבַר טְעִין חַד מוֹבִיל דְּקִיסִין· אָמַר לֵיהּ מְזַבֵּין אַתְּ [21]הָלֵין קִיסַיָּא אָמַר לֵיהּ אִין· [22][אָמַר לֵיהּ] סִיב טִימַתְהוֹן וְאֵיזַל [23]מַפְּקִתְהוֹן· וַהֲוָה מְהַלֵּךְ וְהוּא [24][מְהַלֵּךְ] בָּתְרֵיהּ עַד דִּמְטָא לְבֵיתֵיהּ דְּהָהוּא גַבְרָא· כֵּיוָן דִּמְטָא שָׁרֵי צָוַח [25]לֵיהּ· אֲדִיק לֵיהּ מִן בֵּיתֵיהּ אָמַר לֵיהּ מַאן אַתְּ אָמַר לֵיהּ חוּת סָב אִלֵּין קִיסַיָּא אָמַר לֵיהּ וְקִיסַיָּא אֲמָרִית לָךְ דְּתֵיתֵי· הֲפַךְ [26]לַאֲחוֹרוֹהִי וַחֲמָא לְהָהוּא דְזַבֵּין דְּקָאֵים בָּתְרֵיהּ· אָמַר לֵיהּ וְדִידָךְ אִנּוּן לָא דְּהָדֵין [27]דְּקָאֵים לַאֲחוֹרֵי אִנּוּן· נְחַת וּשְׁאַל בִּשְׁלָמֵיהּ אָמַר לֵיהּ מַאן אַתְּ אָמַר לֵיהּ בְּרֵיהּ דְּהָהוּא גַבְרָא דְּמִית גַּבָּךְ· אַעֲלֵיהּ וַעֲבֵיד לֵיהּ [28]מְנוּס וַהֲוָה לְהָהוּא תְּרֵין בְּנִין וְתַרְתֵּין [29]בְּנָתִין· [30]יָתְבִין לְמֵיכַל וְאַיְתוּ [31]קַמֵּיהוֹן חַמְשָׁה [32]גּוֹזָלִין· אָמַר לֵיהּ סַב פְּלַג אָמַר לֵיהּ לֵית דָּא דִּידִי דַּאֲנָא גְּבַר אַכְסְנַי· אָמַר לֵיהּ [33]אֲנָא הָנֵי לִי· נְסַב חַד גּוֹזָל וִיהַב קַמֵּי מָרֵי) דְבֵיתֵיהּ וְאִנְתְּתֵיהּ וּנְסַב אָחֳרִינָא

---

[1] *Gr.* S. 109. 153. [2] so B.; A. חמיה. [3] so B.; A. בארצך.
[4] A. ואיזל. [5] A. מטייליה. [6] A. als Korrektur.
[7] A. im Text אריכתון, korrigiert אריסטון. [8] *Gr.* S. 244.
[9] A. Korrektur. [10] A. זבין. [11] A. דראתא.
[12] A. hier דייטים, dann zweimal דיאטים; B. stets דיאטס.
[13] A. ארעיתא (!); B. תנייתאי. [14] so B.; A. ארנישון.
[15] Midrasch Echa I 4. [16] so B.; A. ירושלמי.
[17] Korrektur in A. [18] so B.; A. למות. [19] B. סריליה. *Gr.* S. 87.
[20] A. מורליי; B. סה דלי. [21] A. הרין. [22] nötige Einschaltung.
[23] A. מיפקניהון. [24] nötige Einschaltung.
[25] A. להון. [26] A. לאחורא. [27] A. דיהיב.
[28] B. מנים. [29] B. בנאתן. *Gr.* S. 157. [30] A. יתבי.
[31] A. קטייהו; B. קומיה. [32] B. פרינין. [33] A. אני.

אִתְיְלִיד· אֲמַר לֵיהּ [1]בְּבֵית לֶחֶם יְהוּדָה· אֲמַר לֵיהּ מָה שְׁמֵיהּ· אֲמַר לֵיהּ מְנַחֵם שְׁמֵיהּ· אֲמַר לֵיהּ בְּרֵיהּ דְּמַאן אֲמַר לֵיהּ בְּרֵיהּ דְּחִזְקִיָּה: זַבַּן תּוֹרוֹי זַבַּן קַנְקַנֵּיהּ וַעֲבַד גַּרְמֵיהּ מְזַבֵּן [2]לִבְדִין [3]לְמִינוּקִין· הֲוָה עָלֵיל קַרְתָּא וְנָפִיק קַרְתָּא עַד דַּאֲתָא לְבֵית לֶחֶם יְהוּדָה וְכֵיוָן דַּאֲתָא לְבֵית לֶחֶם יְהוּדָה אִתְכַּנְשׁוּן לְגַבֵּיהּ כָּל נְשַׁיָּא דְּתַמָּן· בְּעָא מְזַבֵּן [4]לִבְדִין לְמִינוּקֵיהוֹן· אֲמַר לְהוֹן הָדֵין מִנְּכוֹן אִמֵּיהּ דִּמְנַחֵם· אָמְרִין לֵיהּ הָדָא· וַהֲווֹן כָּל נְשַׁיָּא [5]זָבְנָן [6]לִבְדֵיהּ לְמִינוּקֵיהוֹן וְהִיא לָא הֲוָת זָבְנָא· אֲמַר לַהּ לְמָא [7]לֵית אַתְּ [8]זָבְנָא לִבְדִין לִמְנַחֵם בְּרִיךְ· אָמְרָה לֵיהּ [9]דַּהֲוָה [10]נַחְשֵׁיהּ קַשְׁיָא דְּבְיוֹמֵיהּ דְּאִתְיְלִיד חֲרֵב בֵּית מַקְדְּשָׁא· אֲמַר לַהּ [11]רְחִיצִין אֲנַן דִּבְרִגְלֵיהּ חֲרֵב וּבְרִגְלֵיהּ מִתְבְּנֵי· [12]אֲמַר לַהּ סִיב לָךְ [13]לִבְדִין דְּאִין לֵית לָךְ [14]פְּרִיטִין אֲנָא מְטַעֵין לָךְ· עֲבַדַת כֵּן: [15][לְבָתַר יוֹמִין עֲבַר] בְּהַהוּא מְחוֹזָא אֲמַר לֵית אֲנָא אָזֵיל עַד דַּאֲנָא חָמֵי לְהַהוּא מְנַחֵם מָה עֲבִיד· אָמְרָה לֵיהּ וְלָא מִן זִמְנָא דַּאֲתֵית לְהָכָא אֲמַרִית לָךְ דַּהֲוָה נַחְשֵׁיהּ קַשְׁיָא אַפִּלּוּ עַל נַפְשֵׁיהּ הֲוָה [16]נַחְשֵׁיהּ קְשֵׁי [17]אֲתַיִן עֲלוֹהִי רוּחִין וְעַלְעוֹלִין [18]וְקַפְלוּנֵיהּ מִן יְדַי וְלֵית אֲנָא יָדְעָא הָן יַהֲבוּנֵיהּ:

Die unzählbare Bevölkerung Jerusalems.[19]

אֲמַר ר׳ אֶלְעָזָר עוּבְדָא הֲוָה בְּחַד שַׁיָּר דַּהֲוָה נָגֵיד תְּלַת מָאוָן גַּמְלִין מְעִינִין פִּלְפְּלִין· אֲזַל [20]לְהֶדְרָא צוּר אַשְׁכַּח גְּבַר חַיָּט יָתֵיב עַל פִּילֵי אֲמַר לֵיהּ [21][מָה אַתְּ מְזַבֵּין אֲמַר לֵיהּ פִּלְפְּלִין אֲמַר לֵיהּ] מְזַבֵּן אַתְּ [22]קַטָּא לְפַטָּא· אֲמַר לֵיהּ לָא אֶלָּא כָּלָה כַּחֲדָא· אֲמַר לֵיהּ אִם הָכֵי לֵית אַתְּ מְזַבֵּן וּבוּנָךְ אֶלָּא לִיהוּד מְדִינְתָא: אֲזַל לְתַמָּן אַשְׁכַּח גְּבַר חַיָּט יָתֵיב עַל פִּילֵי אֲמַר לֵיהּ מָה גַּמְלָךְ [23]מְעִינִין· אֲמַר לֵיהּ קְטַע [24]קִטְעָךְ· אֲמַר לֵיהּ מָה אַתְּ מְזַבֵּין· [25][אֲמַר לֵיהּ] תְּפוּזָר תִּפְרְקָךְ· אֲמַר לֵיהּ אֱמוּר לִי מָה אַתְּ טָעֵין אִין יְכִיל אֲנָא זָבֵין אֲנָא וְאִי לָא אֲנָא מַיְתֵי לָךְ בַּר נָשׁ דְּזָבֵין לְהוֹן: נַסְבֵיהּ לְבֵיתֵיהּ כֵּיוָן דִּפְרַק [26]פְּסַק יָת טִימַתְהוֹן אֲעָלֵיהּ

---

[1] B. מן דבית מלכא ומן דבית לחם יהודה; C. בבירת ערבא (l. רבבית) ברבית לחם יהודה.

[2] A. (vokalisiert) לִבְרִין; B. לבידין; C. לברין.

[3] B. דינוקין; C. למיניקין. [4] A. לְבְרִין. [5] so C.; A. מזבין.

[6] A. לברית. [7] so B., fehlt in A. [8] A. מזבנא; B. זבנת.

[9] C. בעיא אנא (מחנקיניה .l) מחנקוניה סנאיהון דישראל הוא.

[10] B. חשיה; Jalkut Makiri (Berlin 1894) zu Jes. 10, 34 רחשיה.

[11] so B., C.; A. רחיצא. [12] so B.; A. אמרה ליה.

[13] A. לברין. [14] A. פרמין.

[15] die in Klammern stehenden Worte fehlen in A.; B. לבתר יומין אמר; C. בתר יומין על לההוא קרתא.

[16] A. falsch רוחיה, B. נחשיה. [17] so B.; C. אתון; A. אתי.

[18] C. וחטפוניה; B. טענוניה ואולין להון.

[19] Midrasch Echa I 2. [20] A. לחרא; B. לְהֶרֵי.

[21] so A., aber nur als Korrektur an falscher Stelle (nach ליפתא).

[22] Aruk קטלפטא; A. קשא ליפתא; B. לוקטא לוקטא. [23] A. טעין.

[24] so B.; A. קיטעין. [25] so nach B. zu ergänzen. [26] A. פסקיה.

יֵימַר מַלְכָּא מְשִׁיחָא [1]מַשְׁבַּע אֲנָא עֲלֵיכוֹן עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל מָא אַתּוּן מִתְגָּרַן בְּעַמְמֵי אַרְעָא [2]לְמִסַּק מִן יְרוּשְׁלֶם וּמָא דֵין אַתּוּן מָרְדִין בְּחֵילָוָתֵיהּ דְּגוֹג וּמָגוֹג אִתְעַכְּבוּ פּוֹן זְעֵיר עַד [3]דְּיִשְׁתֵּיצוֹן עַמְמַיָּא [4]דְּעָלוּ לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל יְרוּשְׁלֶם וּבָתַר כֵּן [5]יִדְכַּר לְכוֹן מָרֵי עָלְמָא [6]רַחֲמֵי צַדִּיקַיָּא וִיהֵי רַעֲוָא מִן קֳדָמוֹהִי לְמִפְרַקְכוֹן׃

אֲמַר שְׁלֹמֹה נְבִיָּא כַּד יֵיחוֹן מִיתַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל [7]עֲתִיד לְאִתְבַּזָּעָא טוּר מְשִׁחָא וְכָל מִיתַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל עֲתִידִין לְמִסַּק מִן תְּחוֹתוֹהִי וַאֲפִלּוּ צַדִּיקַיָּא דְמִיתוּ בְּגָלוּתָא עֲתִידִין לְמֵיתֵי [8]בְּנְיָח מִלְּרַע לְאַרְעָא וְנָפְקִין מִן תְּחוֹת טוּר מְשִׁחָא וְרַשִׁיעַיָּא דְמִיתוּ וְאִתְקְבַרוּ בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל [9]דַּעֲתִידִין לְמֶהֱוֵי [10]יְהוֹן [11]רָמַיִן הֵי כְּמָא דְרָמֵי גְּבַר אַבְנָא [12]בְּאַיְלָא בְּכֵין יֵימְרוּן כָּל דָּיְרֵי אַרְעָא מָא הִיא [13]זְכוּתָא [14]דְּאֻמְּתָא הָדָא דְּסָלְקָא מִן אַרְעָא רִבּוֹא רִבְּוָן [15]כְּיוֹמָא [16]דְּאִתְחַמְּמַת תְּחוֹת טוּרָא דְסִינַי לְקַבָּלָא אוֹרָיְתָא וּבְהַהִיא שַׁעְתָּא עֲתִידָא צִיּוֹן דְּהִיא אִמְּהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל לְמֵילַד יָת בְּנָהָא וִירוּשְׁלֶם לְקַבָּלָא יָת [17]גָּלְוָתָא׃

V. Midrasch Echa.[18]

Die Geburt des Messias.[19]

אֲמַר ר׳ יוּדָן בְּשֵׁם ר׳ אַיְבוּ עוּבְדָא הֲוָה בְּחַד יְהוּדַי דַּהֲוָה קָאִים [20]רָדֵי׳ עֲבַר [21]עֲלוֹי חַד עַרְבַי גָּעַת תּוֹרָתֵיהּ׳ אָמַר לֵיהּ יְהוּדַי בַּר יְהוּדַי שְׁרֵי תּוֹרָךְ שְׁרֵי נִירָךְ שְׁרֵי פַּדְּנָךְ דַּחֲרַב בֵּית מַקְדְּשְׁכוֹן׳ שְׁרָא תוֹרֵיהּ שְׁרָא קַנְקַנֵּיהּ שְׁרָא פַּדְּנֵיהּ׳ עַד דְּאִינּוּן יָהֲבִין וְנָסְבִין גָּעַת תּוֹרָתֵיהּ [22]חוּרִיתָא אֲמַר לֵיהּ בַּר יְהוּדַי [23]אֲסוֹר תּוֹרָךְ [23]אֲסוֹר קַנְקַנָּךְ אֱסוֹר פַּדְּנָךְ דְּאִתְיְלִיד [24]מְשִׁיחָכוֹן׳ אֲמַר לֵיהּ הֵן

---

[1] Or. 1302 מַשְׁבַּעְנָא; Ven. מַשְׁבִּיעָא אֲנָא. [2] Ven. לְמִסַּק מִן גָּלוּתָא.

[3] Ven. דִּי שֵׁיצוֹן. [4] *Gr.* S. 272. [5] Or. 1302 יִדְכַּר, Ven. יִדְכִּיר.

[6] so Or. 1302, Ven.; Or. 1476. 2375 רְחִימֵי.

[7] Or. 1302. 1476. 2375 עֲתִידִין. [8] Ven. אוֹרַח כּוּכַיָּא.

[9] Ven. עֲתִידִין לְמֶהֱוֵיהוֹן. [10] Or. 1302 יֵיחוֹן.

[11] Or. 1476. 2375 רְמַיִן; Ven. דְּמַיִין; fehlt Or. 1302.

[12] Or. 1302 בַּאֲלָא (בָּאֲלָא); Ven. בְּאֵלָא.

[13] Or. 1476. 2375 זְכוּתָא. [14] Ven. דְּעַמָּא הָדֵין.

[15] Ven. fügt hinzu כְּיוֹמָא דְסַלְקַת מִן מַדְבְּרָא לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וּמִתְפַּנְּקִין עַל רַחֲמֵי מָרְהָא.

[16] *Gr.* S. 273. — Or. 1302 דְּאִתְיַחֲמַת; Ven. דְּאִתְחֲמַת.

[17] Or. 1302 גָּלְוָתְהָא; Ven. בְּנֵי גָלוּתָא.

[18] Nach Add. 27089 des Brit. Mus. (A.) mit Heranziehung von Midrasch chamesch Megilloth, Ausg. Pesaro 1519 (B.). *Gr.* S. 18.

[19] Midr. Echa I 51 mit Vergleichung von Talmud Jer., Ber. 5a nach Or. 2822 (C.). [20] so B. C.; A. דרי. [21] so B.; A. עליו.

[22] A. חוריתא; B. וזמנא אחריתי; C. זמן תניינות. [23] C. קטור.

[24] B. פריקהון דיהודאי; C. מלכא משיחא.

[1]לְעַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל [2]דְּמָתִילִין כְּגֻפְנָא לְאִתְפָּרְקָא מִן [3]גָּלוּתְהוֹן וְנִשְׁאַל לְחַכִּימַיָּא [4]אִתְגְּלֵי קֳדָם יְיָ [5]זְכוּת צַדִּיקַיָּא [6]דְּמָתִילִין [7]כְּרִמּוֹנָא וְאִי מְמָא קִצָּא לְמִסַּק לִירוּשְׁלֵם לְמִתַּן תַּמָּן שְׁבַח לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא [8]וּלְמִקְרְבָא עֲלָוָן וְנִכְסַת קֻדְשִׁין׃

כַּד [9]יְהֵא רַעֲוָא מִן קֳ יְיָ לְמִפְרַק יָת עַמֵּיהּ מִן גָּלוּתָא וְאָמַר לְמַלְכָּא מְשִׁיחָא כְּבָר שְׁלִים קִצָּא דְגָלוּתָא [10]וְזָכוּת צַדִּיקַיָּא [11]אִתְבַּסַּם קֳדָמַי כְּרֵיחַ [12]בֻּסְמִין וְחַכִּימַי [13]דָרָא קְבִיעִין עַל תַּרְעֵי מִדְרְשָׁא עֲסִיקִין בְּפִתְגָּמֵי [14]סִפְרַיָּא וּבְפִתְגָּמֵי אוֹרָיְתָא [15]כְּעַן קוּם קַבֵּיל מַלְכוּתָא [16]דִּגְנִיזַת לָךְ [17]וּבְהַהוּא זִמְנָא מִתְגְּלֵי מַלְכָּא מְשִׁיחָא לִכְנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יֵימְרוּן [18]בֵּית יִשְׂרָאֵל [19]אִיתָא [20]תְּהֵי לַנָא [21]כְּאָחָא וְנִסַּק לִירוּשְׁלֵם וּנְהֵי יָנְקִין עִמָּךְ טַעֲמֵי אוֹרָיְתָא הֵי כְמָא [22]דְיָנִיק [23]יָנוּקָא [24]בְּדַדַּיָּא דְאִמֵּיהּ דְּכָל [25]זְמַן [26]דַּהֲוֵיתִי [27]מְטַלְטְלָא לְבָרָא מִן אַרְעָא כַּד הֲוֵיתִי דְכִירָא יָת [28]שׁוּם אֱלָהָא רַבָּא [29]וּמְסָרָא נַפְשִׁי עַל [30]אֱלָהוּתֵיהּ אַף [31]עַמֵּי אַרְעָא לָא [32]הֲווֹ [33]מְבַזִּן לִי׃

אֲדַבְּרִנָּךְ מַלְכָּא [34]אֲעֵילִנָּךְ לְבֵית מַקְדְּשִׁי [35]וְאַלֵּיף יָתִי לְמִדְחַל מִן קֳ יְיָ וּלְמֵהָךְ [36]בְּאוֹרְחָתֵיהּ וְתַמָּן נִסְעוֹד סְעוּדְתָא דְלִוְיָתָן וְנִשְׁתֵּי חֲמַר עַתִּיק [37]דְּאִצְטְנַע [38]בְּעִנְבּוֹהִי מִן יוֹמָא דְאִתְבְּרֵי עָלְמָא וּמֵרִמּוֹנֵי וּפֵירֵי דְאִתְעֲתָדוּ לְצַדִּיקַיָּא בְּגִנְּתָא דְעֵדֶן׃

אֲמַרַת כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל אֲנָא [39]בְּחִירְתָא מִכָּל עַמְמַיָּא דַּאֲנָא קָטְרָא תְּפִלִּין בְּיַד סְמָאלִי וּבְרֵישִׁי [40]וּקְבִיעָא מְזוּזְתָא [41]בִּסְטַר יַמִּינָא [42]דְּדָשִׁי [43]תִּלְתָּא לְקֳבֵיל [44]תֵּיקֵי דְּלֵית רְשׁוּ [45]לְמַזִּיקָא לְחַבָּלָא בִי׃

---

1 Ven. דְעַמָּא. 2 Or. 1476, Ven. דְּמָתִילָן.
3 Or. 1302 גָּלְוָתְהוֹן. 4 Or. 1302 הָאִתְגְּלֵי.
5 Or. 1302. 1476. 2375 זְכוּת; Ven. זְכוּתָא.
6 Or. 1476. 2375 דְּמָתִילָן; Ven., Or. 1302 דִּמְלָן.
7 Ven. fügt hinzu פִּיקּוּדַיָּא.
8 Or. 1476. 2375, Ven. וּלְמִקְרַב; Or. 1302 וְלִמְקָרֵב.
9 Or. 1476. 2375 יְהֵא, Or. 1302 יְהֵי.
10 Or. 1302. 1476. 2375 וּזְכוּת; Ven. וַחֲכָוַת.
11 Or. 1476. 2375 אִתְבְּסַם; Ven. אִתְבַּסַּם; Or. 1302 אִתְבְּסֵים.
12 Ven. בְּלְסָמוֹן. 13 Or. 1302, Ven. דָּרַיָּא. 14 Or. 1476. 2375 סִפְרָא.
15 Or. 1302 כְּעַנְקִין (!). 16 Or. 1476. 2375 דִּגְנָאת; Or. 1302 דִּגְנִיזַת.
17 Or. 1302, Ven. וּבְהַהִיא. 18 Ven. fügt hinzu לֵיהּ.
19 Or. 1476, 2375 אֵיהָא (!). 20 Or. 1302. 2375 תְּהֵא. 21 Ven. לְאָח.
22 Ven. דְיֵינִיק. *Gr.* S. 228. 23 Ven. יַנְקָא; Or. 1302 יָנוּקָא.
24 Ven. בְּחַדְיָא. 25 Or. 1302. 1476. 2375 זְמָן. 26 Or. 1302 דַּהֲוֵיתָא.
27 Or. 1302 מְטַלְטְלָא. 28 Or. 1476. 2375 שֵׁם. 29 Ven. וּמְסִירָא.
30 Or. 1302. 1476. 2375 אֱלָהוּתָךְ. 31 Or. 1302 עַמָּא דְאַרְעָא.
32 Ausg. Ven. 1525 הֲוֵי (!). 33 Ven. מְבַזִּין. 34 Or. 1302 אַעֲלִינָךְ.
35 Ven. וּתְאַלֵּיף. 36 Or. 1302, Ven. בְּאוֹרְחָתֵיהּ.
37 Or. 1476, 2375 דְּאִצְטַבַּע; Or. 1302 דְּאִצְטְבַע.
38 Or. 1476, 2375 בְּעִנְבוֹהִי. 39 Or. 1302 בְּחִירָא. 40 Or. 1302 וְקָבְעָא.
41 Or. 1302, Ven. בִּסְטַר. 42 Ven. דְדָשֵׁי; Or. 1302. 1476. 2375 דְּדָשִׁי.
43 so Ven.; Or. 1476. 2375 תִּלְתָא; Or. 1302 דַּלְתָא.
44 Or. 1476 תַּקָא; Or. 2375 תַּקֵי; Ven. תַּקֵי; Or. 1302 תִּיקֵי; Targ. Jer. I (Ausg. Venedig) zu Deut. 6, 9; 11, 20 תַּקֵי. 45 Or. 1302 לְמַזִּיקַיָּא.

Sacharia 6, 12. 13.

כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת לְמֵימַר הָא גַבְרָא מְשִׁיחָא שְׁמֵיהּ [1]עֲתִיד דְיִתְגְלֵי וְיִתְרַבֵּי וְיִבְנֵי יָת הֵיכְלָא דַייָ׃ הוּא יִבְנֵי יָת הֵיכְלָא דַייָ וְהוּא יְטוֹל [2]זִיו וְיִתֵּיב וְיִשְׁלוֹט עַל כּוּרְסוֹהִי [3]וִיהֵי [4]כָּהִין רַב עַל כּוּרְסוֹהִי [5]וּמִלְכָּא דִשְׁלָמָא יְהֵי בֵּין תַּרְוֵיהוֹן׃

Sacharia 9, 9.

בּוּעִי לְחֶדְוָא כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן [6]יַבַּעִי כְּנִשְׁתָּא דִירוּשְׁלֵם הָא מַלְכִּיךְ אָתֵי לְנֵוִיךְ זַכַּי [7]וּפָרִיק הוּא עִנְוְתַן וְרָכִיב עַל חֲמָר וְעַל [8]עַיִל בַּר אֲתָן׃

Sacharia 12, 10.

וְאֶשְׁפּוֹךְ עַל [9]בֵּית דָוִיד וְעַל יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם רוּחַ [10]חֲסַד וְרַחֲמִין וְיִבְעוֹן מִן קֳדָמַי עַל דְאִטַּלְטַלוּ וְיִסְפְּדוּן עֲלוֹהִי כְּמָא דְסָפְדִין עַל יְחִידָא [11]וְיֵמְרוּן עֲלוֹהִי כְּמָא [12]דְמַמְרִין עַל בֻּכְרָא׃

Targum Jeruschalmi.[13]

וְאַשְׁרֵי עַל בֵּית דָוִד וְעַל יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם רוּחַ נְבוּאָה וּצְלוֹתָא דְקֻשׁוֹט וּמִן בָּתַר כְּדֵין יִפֹּק מְשִׁיחַ בַּר אֶפְרַיִם לְאַגָּחָא קְרָבָא עִם גּוֹג וְיִקְטוֹל יָתֵיהּ גּוֹג קֳדָם תַּרְעָא דִירוּשְׁלֵם וְיִסְתַּכְּלוּן לְוָתִי וְיִבְעוֹן מִנִּי מְטוּל מָה דְקָרוּ עַמְמַיָא לִמְשִׁיחַ בַּר אֶפְרַיִם וְיִסְפְּדוּן עֲלוֹהִי כְּמָא דְסָפְדִין אַבָּא וְאִמָּא עַל בַּר יְחִידַי וְיִתְמָרְרוּן עֲלוֹהִי כְּמָא דְמִתְמָרְרִין עַל בֻּכְרָא׃

IV. Hagiographentargum.[14]

Cant. 7, 13—8, 5.[15]

אָמְרִין בֵּית יִשְׂרָאֵל אִלֵּין לְאִלֵּין נַקְדִּים בְּצַפְרָא וּנְהָךְ לְבֵית [16]כְּנִשְׁתָּא [17]וּלְבֵית מִדְרְשָׁא וּנְבַקֵּר [18]בְּסִפְרֵי אוֹרָיְתָא וְנִחְמֵי אִי מְטָא [19]זְמַן פֻּרְקָנָא

[1] Or. 2211 עַתִּיד. [2] Ausg. Ven. וְיָן.

[3] ויהי bis כורסוהי fehlt Or. 1474. [4] Cod. Reuchl. כהין משמיש על.

[5] Or. 2211 וּמַלְכָּא. [6] Cod. Reuchl. יַבָּעִי; Ausg. Ven. ובועי.

[7] Or. 1474 וּפְרִיק. [8] Or. 1474 עִיל; Ausg. Ven. עֵיל.

[9] Ausg. Ven. דְבֵית. [10] Ausg. Ven. חִסְדָא.

[11] Or. 2211, Ausg. Ven. יֵימְרוּן. [12] Or. 2211, Or. 1474 דְמַמְרַן von מרא.

[13] Nach dem Cod. Reuchlins, mitgeteilt von De Lagarde in Prophetae chaldaice p. XLII. S. *Gr.* S. 22. [14] s. *Gr.* S. 26 f.

[15] Nach Or. 1476, Or. 1302, Or. 2375 mit Vergleichung von Ausg. Ven. 1517.

[16] Or. 1302 כְּנִיסְתָּא. [17] Or. 1476. 1302. 2375 וּלְבֵי. [18] Ven. בְּסִפְרָא דְאוֹרָיְתָא.

[19] Or. 1476, 1302. 2375 זְמַן.

לַנָא׃ כּוּלַנָא כְּעָנָא אִתְבַּדַּרְנָא גְּבַר [1]לְקָבֵיל אוֹרְחֵיהּ גְּלֵינָא וּמִן קֳדָם יְיָ הֲוָת
רַעֲוָא לְמִשְׁבַּק חוֹבֵי כֻלַּנָא בְּדִילֵיהּ׃ בָּעֵי וְהוּא [2]מִתְּתַב וְעַד לָא פְּתַח פּוּמֵּיהּ
מִתְקַבַּל תַּקִּיפֵי עַמְמַיָא כְּאִמְּרָא לְנִכְסְתָא יְמְסַר וּכְרַחְלָא דְקֳדָם גָּוְזָהָא שָׁתְקָא
וְלֵית לְקִבְלֵיהּ [3]פְּתַח פּוּמֵּיהּ וּמְמַלֵּיל מִלָּא׃ מִיִּסּוּרִין וּמִפּוּרְעָנוּ [4]יְקָרֵיב גָּלְוָתַנָא
פְּרִישָׁן דְּיִתְעַבְדָן לַנָא בְּיוֹמוֹהִי מַן יְכוּל לְאִשְׁתַּעָאָה אֲרֵי [5]יַעְדֵּי שָׁלְטָן עַמְמַיָא
מֵאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל חוֹבִין דְּחָבוּ עַמִּי עַד לְוָתְהוֹן [6]יִמְטֵי׃ וְיִמְסַר יָת רַשִׁיעַיָא
לְגֵיהִנָּם וְיָת עַתִּירֵי נִכְסַיָא דְּאַנְסוּ בְּמוֹתָא [7]דְּאָבְדְּנָא בְּדִיל דְּלָא יִתְקַיְמוּן עָבְדֵי
חִטְאָה וְלָא יְמַלְּלוּן [8]נִכְלִין בְּפוּמְּהוֹן וּמִן קֳדָם יְיָ הֲוָת רַעֲוָא לְמִצְרַף וּלְדַכָּאָה
יָת שְׁאָרָא דְעַמֵּיהּ בְּדִיל לְנַקָּאָה מֵחוֹבִין נַפְשְׁהוֹן יְחְזוֹן בְּמַלְכוּת מְשִׁיחֲהוֹן [9]יִסְגּוֹן
בְּנִין וּבְנָן [10]יוֹרְכוּן יוֹמִין וְעָבְדֵי אוֹרָיְתָא דַיְיָ בִּרְעוּתֵיהּ יַצְלְחוּן׃ מִשִּׁעְבּוּד עַמְמַיָא
יְשֵׁיזֵיב נַפְשְׁהוֹן יְחְזוֹן בְּפוּרְעָנוּת סָנְאֵיהוֹן יִסְבְּעוּן מִבִּזַּת מַלְכֵיהוֹן [11]בְּחָכְמְתֵיהּ
יְזַכֵּי זַכָּאִין בְּדִיל לְשַׁעְבָּדָא סַגִּיאִין לְאוֹרָיְתָא וְעַל חוֹבֵיהוֹן הוּא יִבְעֵי׃ בְּכֵין אֲפַלֵּיג
לֵיהּ בִּזַּת עַמְמִין סַגִּיאִין וְיָת נִכְסֵי כְּרַכִּין תַּקִּיפִין יְפַלֵּיג [12]עֳרָאָה חֲלָף דִּמְסַר
לְמוֹתָא נַפְשֵׁיהּ וְיָת מָרוֹדַיָא שַׁעְבֵּיד לְאוֹרָיְתָא וְהוּא עַל חוֹבִין סַגִּיאִין יִבְעֵי
וּלְמָרוֹדַיָא יִשְׁתְּבֵיק [13]בְּדִילֵיהּ׃

Micha 5, 1—3.

וְאַתְּ בֵּית לֶחֶם אֶפְרַת כִּזְעֵיר הֲוֵיתָא לְאִתְמְנָאָה בְּאַלְפַיָא דְבֵית יְהוּדָה
מִנָּךְ קֳדָמַי יִפּוֹק מְשִׁיחָא לְמֶהֱוֵי עָבֵיד שָׁלְטָן עַל יִשְׂרָאֵל דִּי שְׁמֵיהּ אֲמִיר מִלְּקַדְמִין
מִיּוֹמֵי עָלְמָא׃ בְּכֵין יִתְמַסְרוּן כְּעִדָּן יָלֵידְתָא לְמֵילַד וּשְׁאָר אֲחֵיהוֹן יִסְתַּמְכוּן עֲלֵיהוֹן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וִיקוּם וְיִשְׁלוֹט בִּתְקוֹף מִן קֳדָם יְיָ בִּרְבוּת שְׁמָא דַיְיָ אֱלָהֵיהּ
[14]וְיִתְכַּנְשׁוּן מִבֵּינֵי גָלְוָתְהוֹן אֲרֵי כְּעַן יִסְגֵּי שְׁמֵיהּ [15]עַד סְיָפֵי אַרְעָא׃

Jeremia 23, 5. 6.

הָא יוֹמַיָא אָתַן אֲמַר יְיָ וַאֲקִים לְדָוִד מְשִׁיחַ דְּצִדְקָא וְיִמְלוֹךְ מַלְכָּא וְיַצְלַח
וְיַעֲבֵיד דִּין דִּקְשׁוֹט וְזָכוּ בְּאַרְעָא׃ בְּיוֹמוֹהִי יִתְפָּרְקוּן דְּבֵית יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁרֵי
[16]לְרָחְצָן וְדֵין שְׁמֵיהּ דִיהוֹן קָרַן לֵיהּ יִתְעַבְדָן לַנָא זָכְוָן [17]מִן קֳדָם יְיָ בְּיוֹמוֹהִי׃

---

[1] Or. 1474 לֳקָבֵיל. [2] Or. 2211, Ausg. Ven. מִתּוֹתַב. *Gr.* 262. 271.
[3] Or. 1474, Ausg. Ven. דִפְתַח. [4] Ausg. Ven. יְקָרֵב.
[5] Or. 2211 יַעְדֵּי. [6] so zu lesen statt des allein bezeugten יִמְטֵי.
[7] Or. 1474 דְאֲבַדְּנָא; Ausg. Ven. דְאַבְדְּנָא.
[8] Or. 2211 falsch נִכְסִין.
[9] so zu lesen für das allein bezeugte יִסְגוֹן.
[10] Or. 2211 יֵירְכוּן. *Gr.* S. 244. [11] Or. 1474 בְּחָכְמְתֵיהּ.
[12] Or. 2211 עֲרָאָה (!). [13] Or. 2211 לֵיהּ.
[14] Ausg. Ven. וִיתוּבוּן. [15] Or. 2211 עַם.
[16] Aruk בחכיל. [17] fehlt Or. 2211.

Jesaja 11, 1—5.

ויפוק מלכא מבנוהי דישי ומשיחא מבני בנוהי יתרבי: ותשרי עלוהי
רוח [1]מן קדם יי רוח חכמה וסכלתנו רוח מלך וגבורא רוח מדע ודחלתא
דיי: ויקרבניה לדחלתיה דיי ולא לחזו עינוהי יהי דאין ולא למשמע אדנוהי
יהי מוכח: וידין בקושטא מסכינין ויוכח בהימנותא [2]לחשיכי עמא[3] וימחי
חייבי ארעא במימר פומיה ובממלל ספותיה יהי מאית [4]רשיעא: ויהון צדיקיא
סחור סחור ליה ועבדי הימנותא [5]מקרבין ליה:

Jesaja 52, 13—53, 12.

הא יצלח עבדי משיחא [6]ירום [7]ויסגי ויתקף לחדא: כמא דסברו ליה
בית ישראל יומין סגיאין [8]דהוה חשוך ביני עממיא [9]חזוהון [10]וזיוהון מבני
אנשא: כין יבדר עממין סגיאין עלוהי ישתקון מלכין ישוון [11]ידיהון על פומהון
ארי דלא אשתעיאו להון חזו ודלא שמעו אסתכלו: מן הימין לבסורתנא דא
[12]ותקוף דרע גבורתא דיי [13]כדין על מן אתגליאת: ויתרבא [14][צדיקיא] קדמוהי
הא כלבלבין דפרן וכאילן דמשלח שרשוהי על נגדין דמיין [15][כין יסגין תולדת
קדשא] בארעא דהות צריכה ליה לא חזו חלא [16]חזויה ולא אימתיה אימת
הדיוט ויהי זיו קדשא [17]זויה דכל דיחזיניה יסתכל ביה: בכן יהי לבסרן
[18]ויפסוק [19]יקר כל מלכותא יהון חלשין ודון הא כאנש כיבין [20]ומזמן למרעין
וכמא [21]דהות מסלקא [22]אפי שכינתא מננא בסירין ולא חשיבין: בכן על חובנא
הוא יבעי ועויתנא בדיליה ישתבקן ואנחנא חשיבין כתישין [23]מחן מן קדם יי
[24]ומענן: והוא [25][יבני בית מקדשא] דאיתחל בחובנא אתמסר בעויתנא
[26][ו]באלפניה [27]שלמיה יסגי עלנא [28]ובדנתנהי לפתגמוהי חובנא ישתבקון

---

1 Ausg. Ven. fügt hinzu נבואה. 2 Ausg. Ven. מחשיכי.

3 Ausg. Ven. fügt hinzu דארעא.

4 Or. 2211 ארמילום auf dem Rand von anderer Hand, im Text bei Ausg. Ven.; Cod. Reuchl. ארמלנון oder ארמלגון.

5 Part. pass. 6 *Gr.* S. 249. 263. 7 Ausg. Ven. וינסי ויתקיף.

8 Or. 2211 דהון. 9 Or. 2211 חזויהון (!); Ausg. Ven. חיזויהון.

10 Ausg. Ven. וזיויהון. 11 Or. 1474 ידהון. 12 Ausg. Ven. ותקיף.

13 Ausg. Ven. כדון. 14 alte Glosse; Cod. Reuchl. צדיקא.

15 alte Glosse. 16 Or. 1474 חזויה (חזויה). 17 Or. 2211 זויה (!).

18 *Gr.* S. 214; Or. 2211 falsch יפסיק. 19 Ausg. Ven. fügt hinzu כל.

20 Ausg. Ven. ומוזמן (!). *Gr.* S. 205. 21 Or. 2211 falsch דהוית.

22 Wohl Plur. indet. (Obj. von מסלקא), wenn nicht zu streichen; dann ist מסלקא Part. *pass.* Pa.

23 so Ausg. Ven. richtig; Or. 2211 u. Or. 1474 falsch מחן.

24 Or. 1474 ומענן. 25 alte Glosse. 26 Glosse.

27 Ausg. Ven. יסגי שלמא. 28 Or. 1474 ובירנתינוהי; Ausg. Ven. ובדניתינהי.

וּלְמִתְפְּרָעָא מִן רַשִׁיעַיָא וּמְכַתַּת אֻמַּיָא וּמַלְכַיָא וּמְגָרֵי אִלֵּין בְּאִלֵּין׃ [1]וְצִיעָן יִצְטָרְחָן בְּמָנֵי זַיְנָא וְיִפְּקוּן בְּאֻכְלוּסִין סַגִּיאִין מִן [2]לְמַכְּרְדְּנַיָא וּמֵאֲרַע אִיטַלְיָא וְיִצְטַרְפוּן בִּלְגְיוֹנִין דְּיִפְּקוּן מִן רוֹמִי וְקוּשְׁטַנְטִינֵי וִיצַעֲרוּן לְאַתּוּרָאֵי וִישַׁעְבְּדוּן כָּל בְּנוֹי דְּעֵבֶר בְּרַם סוֹפְהוֹן דְּאִלֵּין וְאִלֵּין לְמִפַּל בְּיַד מַלְכָּא מְשִׁיחָא וִיהוֹון עַד עָלְמָא לְאֻבְדָּנָא׃

Targum Jeruschalmi II.

חָמֵי אֲנָא [3]לֵיהּ וְלֵית הוּא כְּדוּן וּמִסְתַּכַּל אֲנָא [3]בֵּיהּ וְלֵית הוּא קְרִיבָא עָתִיד לְמֵקָם מֶלֶךְ מִדְּבֵית יַעֲקֹב וּפָרִיק וְשַׁלִּיט מִדְּבֵית יִשְׂרָאֵל וְיִקְטוֹל תַּקִּיפֵי מוֹאֲבָאֵי וִירוֹקֵן וִישֵׁיצֵי כָּל בְּנֵי מַדִּנְחָא׃ וִיהֵי אֱדוֹם יָרְתֵי טוּרָא דְגַבְלָא [4]דְּבַעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן וְיִשְׂרָאֵל יִתְגַּבְּרוּן בְּחֵיל תַּקִּיף׃ עָתִיד מֶלֶךְ לְמֵיקָם מִדְּבֵית יַעֲקֹב וִישֵׁיצֵי יָת כָּל מָה דְּמִשְׁתַּיַּר מִן כַּרְכָּא חַיָּבָא דְּהִיא רוֹמִי׃ וַחֲמָא יָת עֲמַלְקָאָה וּנְטַל בְּמַתְלֵי נְבִיּוּתֵיהּ וַאֲמַר שֵׁירוּי אֻמַּיָא דְּסַדְּרוּ קְרָבָא כָּל קֳבֵל יִשְׂרָאֵל הִנּוּן דְּבֵית עֲמָלֵק וּבְעָקְבָא בְּסוֹף יוֹמַיָא הִנּוּן [5]יְסַדְּרוּן לְקִיבְלֵיהוֹן סִדְרֵי קְרָבָא [6]וְסוֹפְהוֹן לְאֻבְדָן יְהֵוֵי [7]וְאֻבְדָּנְהוֹן עַד לְעָלַם׃ וַחֲמָא יָת שַׁלְמַיָא וּנְטַל בְּמַתְלֵי נְבִיּוּתֵיהּ וַאֲמַר מָה תַּקִּיף הוּא [8]מִשְׁרָיָךְ וְשַׁוֵּית [9]בִּנְקִרַת [טִנָּרַיָא] בֵּית מְדוֹרָךְ׃ אֲרוּם אִין יְהֵוֵי שַׁלְמַיָא לְבִזָּא [10]עַד כְּעַן אַתּוּרַיָא עָתִיד קָאֵים שְׁבֵי יָתָךְ׃ אִלְוֵי מַן יֵיחֵי כַּד יְשַׁוֵּי מֵימְרָא דַּיְיָ לְמִתַּן אֲגַר טָב לְצַדִּיקַיָא [11]וּלְמִתְפְּרָעָה מֵרַשִׁיעַיָא׃ וְיִפְּקוּן אֻכְלוּסִין סַגִּיִּין בְּלִבְרְנַיָא מִן מְדִינְתָא אִיטַלְיָא [12]וְיִצְרְפוּן עִמְּהוֹן לִגְיוֹנִים סַגִּיִּין מִן [13]דְּרוֹמָא וִישַׁעְבְּדוּן [14]אַתּוּרַיָא וִיצַעֲרוּן כָּל בְּנֵי עֵבֶר נַהֲרָא בְּרַם [15]סוֹפְהוֹן דְּאִלֵּין וְדְאִלֵּין לְאֻבְדָן יְהֵוֵי וְאֻבְדָּנָא עַד לְעָלַם׃

III. Prophetentargum.[16]

Jesaja 9, 5. 6.[17]

אֲמַר נְבִיָא לְבֵית דָּוִד אֲרֵי רְבֵי אִתְיְלִיד לָנָא בַּר אִתְיְהִיב לָנָא וְקַבִּיל אוֹרָיְתָא עֲלוֹהִי לְמִטְרַהּ וְאִתְקְרֵי שְׁמֵיהּ מִן קֳדָם [18]מַפְלֵי עֵיצָא אֱלָהָא גִּבָּרָא קַיָּם [19]עָלְמַיָא מְשִׁיחָא דִּשְׁלָמָא יִסְגֵּי עֲלָנָא בְּיוֹמוֹהִי׃ סַגִּי רְבוּ לְעָבְדֵי אוֹרָיְתָא וּלְנָטְרֵי שְׁלָמָא לֵית סוֹף עַל כּוּרְסֵי דָוִד וְעַל מַלְכוּתֵיהּ לְאַתְקָנָא יָתַהּ [20]וּלְמִבְנַהּ בְּדִינָא וּבִזְכוּתָא מִכְּעַן וְעַד עָלְמָא בְּמֵימְרָא דַּיְיָ צְבָאוֹת תִּתְעֲבֵיד דָּא׃

---

[1] Ausg. Ven. וציצין. [2] MS. למכדנייא; Ausg. Ven. למברנייא.
[3] so Ven.; MS. לית ,בית. [4] Ven. לְ. [5] so Ven.; MS. יסדרו.
[6] so Ven.; MS. וסופיהון. [7] MS. אובדניהון. [8] MS. מישרוייך; Ven. מַשְׁרוּיָךְ.
[9] MS., Ven. בִּבְקָרַת; das unentbehrliche טִנָּרַיָא fehlt. [10] so Ven.; MS. כר.
[11] MS. ולמפרע; Ven. וּלְמִתְפְּרַע. [12] so Ven.; MS. ויצרפו. [13] Ven. דְּרוֹמָאֵי.
[14] so Ven.; MS. אטוריא. [15] so Ven.; MS. סופיהון. [16] s. *Gr.* S. 10 ff.
[17] Die Texte aus dem Prophetentargum nach Or. 1474, Or. 2211 (Brit. Mus.) mit Vergleichung von Ausgabe Venedig 1517 und Cod. Reuchl. nach De Lagarde, Prophetae chaldaice.
[18] Ausg. Ven. מַפְלִיָא. [19] Ausg. Ven. לְעָלְמַיָא. [20] Ausg. Ven. וּלְמִבְנָא.

וַאֲמַר רֵישׁ קְרָבַיָא דְיִשְׂרָאֵל הֲוָה עֲמָלֵק וְסוֹפֵיהּ לְעָלְמָא יֵיבַד׃ וַחֲזָא יָת [1] שַׁלְמָאָה
וּנְטַל מַתְלֵיהּ וַאֲמַר תַּקִּיף בֵּית מוֹתְבָךְ [2] וְשַׁוִּי [3] בִּכְרַךְ תַּקִּיף מְדוֹרָךְ׃ אֲרֵי אִם
יְהֵי לְשֵׁיצָאָה [1] שַׁלְמָאָה [4] עַד מָא אַתּוּרָאָה יִשְׁבִּינָךְ׃ וּנְטַל מַתְלֵיהּ וַאֲמַר וַי לְחַיָּבַיָא
דְיֵיחוֹן כַּד יַעֲבֵיד אֱלָהָא יָת אִלֵּין׃ [5] וְסִיעָן [6] יִצְטָרְחָן מֵרוֹמָאֵי וְיִעַנּוּן לְאַתּוּר
וִישַׁעְבְּדוּן לְעֵבַר פְּרָת וְאַף אִנּוּן לְעָלְמָא יֵיבְדוּן׃

Targum Jeruschalmi I.

חָמֵי אֲנָא לֵיהּ וְלֵיתֵיהּ כְּדוּן מִסְתַּכַּל אֲנָא בֵּיהּ וְלֵיתֵיהּ מְקָרִיב כַּד יִמְלוֹךְ
מְלִיךְ תַּקִּיף מִדְּבֵית יַעֲקֹב וְיִתְרַבֵּי מְשִׁיחָא וְשַׁבַט תַּקִּיף מִיִשְׂרָאֵל וְיִקְטֵל רַבְרְבָנֵי
[7] מוֹאֲבָאֵי וִירוֹקֵן כֹּל בְּנוֹי דְשֵׁת [8] מַשִׁרְיָתֵיהּ דְגוֹג דַּעֲתִידִין לְמִסְדְּרָא סִדְרֵי קְרָבָא
בְּיִשְׂרָאֵל וְיִפְּלוּן פִּגְרֵיהוֹן כֻּלְּהוֹן קֳדָמוֹי׃ וִיהוֹון [9] אֲדוֹמָאֵי תָּרִיכִין וִיהוֹון תְּרִיכִין
בְּנֵי דְגַבְלָא מִן קֳדָם יִשְׂרָאֵל סַנְאֵיהוֹן וְיִשְׂרָאֵל יִתְקְפוּן בְּנִכְסִין [10] וְיַרְתוּנוּן׃ וִיקוּם
שַׁלִּיט מִדְּבֵית יַעֲקֹב וְיוֹבֵיד וִישֵׁיצֵי [11] שֵׁיזְבוּתָא דְמִשְׁתַּיֵּר מִן קוּשְׁטַנְטִינֵי קַרְתָּא
חַיַּבְתָּא וְיַצְדֵּי [12] וְיַחְרֵיב כַּרְכָּא מְרוֹדָא הִיא רוֹמֵי וְקֵסָרִין [13] תְּקוֹף קִרְוֵי עַמְמַיָא׃
וַחֲמָא יָת דְּבֵית עֲמָלֵק וּנְטַל מְתַל נְבוּתֵיהּ וַאֲמַר שֵׁירוּי אוּמַיָא דְאַגִּיחוּ קְרָבָא
בִּדְבֵית יִשְׂרָאֵל הִנּוּן דְּבֵית עֲמָלֵק [14] וְסוֹפֵיהוֹן בְּיוֹמֵי מַלְכָּא מְשִׁיחָא לְמִסְדְּרָא סִדְרֵי
קְרָבָא עִם כָּל בְּנֵי מַדִּנְחָא עִם דְּבֵית יִשְׂרָאֵל בְּרַם [14] סוֹפֵיהוֹן דְּאִלֵּין וּדְאִלֵּין עַד
עָלְמָא יְהֲוֵי [15] לְאוֹבְדָנָא׃ וַחֲמָא יָת יִתְרוֹ דְמִתְגַּיַּר וּנְטַל מְתַל נְבוּתֵיהּ וַאֲמַר מָה
תַּקִּיף הוּא [16] מַשְׁרָיָךְ דִּי שַׁוִּית בִּנְקִירַיָא דְטִנָּרַיָא מְדוֹרָךְ׃ אֲרוּם אִין יִתְגְּזַר לְמֶהֱוֵי
לְבִזְתָּא בְּנוֹי דְשַׁלְמַיָא עַד כְּדֵי יֵיתֵי סַנְחֵרִיב מַלְכָּא דְאַתּוּר וְיִשְׁבֵּי [17] יָתָךְ׃ וּנְטַל
מְתַל נְבוּתֵיהּ וַאֲמַר וַי מַאן יִתְקַיַּם בִּזְמַן דְּיִתְגְּלֵי מֵימְרָא דַיְיָ לְמִתַּן אֲגַר טַב לְצַדִּיקַיָא

---

1 Ausg. Sab. שַׁלְמָאָה.

2 *Gr.* S. 280. 288.

3 Cod. Soc. בִּכְרַךְ. 4 עד מא fehlt in Ausg. Liss. u. Sab.

5 Ausg. Liss. וציען.

6 Berliner und Levy verzeichnen die Lesart מסתחרן; sonst ist nur das sinnlose יִצְטָרְחָן in Ausgaben und Handschriften vertreten. Aus Targ. Jer. II ist zu schliessen, dass יִצְטָרְפָן בְּרוֹמָאֵי die ursprüngliche Lesart ist, während Targ. Jer. I die jetzige Lesart des Onkelostargums mit der des Targ. Jer. II verknüpft. Targ. Jer. I scheint יצטרחן von Ausrüstung — etwa im Anklang an טרח — verstanden zu haben, und denkt bei ציעים nach dem hebr. צִיִּים wohl an Schiffe.

7 MS. und Ausg. Ven. ohne ד.

8 *Gr.* S. 67. 134. 151. 9 im MS. Censurschwärzung.

10 Ausg. Ven. וְיִדְתוּנוּן (!).

11 von hier bis רומי Censurschwärzung, doch erkennbar, dass der Text von Ausg. Venedig vorliegt mit Hinzufügung von היא רומי am Schluss.

12 Ausg. Ven. וְיֶחְרוּב. 13 Ausg. Ven. תַּקִּיף.

14 *Gr.* S. 162.

15 Ausg. Ven. יהון. 16 MS., Ausg. Ven. משרוייך. 17 MS. יתר.

לְקַרְתֵּיהּ עַמָּא יִבְנוּן הֵיכְלֵיהּ יְהוֹן צַדִּיקַיָּא סְחוֹר סְחוֹר לֵיהּ וְעָבְדֵי אוֹרָיְתָא בְּאֻלְפָּן [1]עִמֵּיהּ יְהֵי אַרְגְּוָן טָב לְבוּשֵׁיהּ וּכְסוּתֵיהּ [2]מֵילָא מֵילָא צְבַע זְהוֹרִי וְצִבְעֳנִין׃

Targum Jeruschalmi I.

לָא פָסְקִין מַלְכִין וְשַׁלִּיטִין מִדְּבֵית יְהוּדָה וְסָפְרִין מְאַלְּפֵי אוֹרָיְתָא מִזַּרְעֵיהּ עַד זְמַן דְּי יֵיתֵי מַלְכָּא מְשִׁיחָא וְעֵיר בְּנוֹי וּבְדִילֵיהּ [3]יִתְּמַסְמְסוּן עַמְמַיָּא׃ מָה יָאֵי מַלְכָּא מְשִׁיחָא דַּעֲתִיד [4]לְמִקוּם מִדְּבֵית יְהוּדָה אָסַר חַרְצוֹי וְנָחִית וּמְסַדַּר סִדְרֵי קְרָבָא עִם בַּעֲלֵי דְבָבוֹי וּמְקַטֵּל מַלְכִין עִם שִׁלְטוֹנֵיהוֹן וְלֵית מַלִּיךְ וְשׁוּלְטָן דְּיִקוּם קֳדָמוֹי מְסַמֵּק טוּרַיָּא מִן אֲדַם קְטִילֵיהוֹן לְבוּשׁוֹי [5]מְעַגְעֲגִין בְּאַדְמָא מְדַמֵּי לַעֲצוּר דְּעִנְבִין׃

Targum Jeruschalmi II.

לָא [6]פָּסְקִין מַלְכִין מִדְּבֵית יְהוּדָה אַף לָא [7]סָפְרִין מַלְּפִין אוֹרָיְתָא מִן בְּנֵי בְנוֹי עַד זְמַן דְּיֵיתֵי מַלְכָּא מְשִׁיחָא דְּדִידֵיהּ הִיא מַלְכוּתָא וְלֵיהּ עֲתִידִין [8]דְּיִשְׁתַּעְבְּדוּן כָּל מַלְכְוָתָא דְאַרְעָא׃ מָה יָאֵי הוּא מַלְכָּא מְשִׁיחָא דַּעֲתִיד לְמֵיקָם מִן דְּבֵית יְהוּדָה אָסַר חַרְצֵיהּ וְנָפַק לִקְרָבָה לָקֳבֵיל שָׂנְאוֹי וְקָטֵיל מַלְכִין עִם שִׁלְטוֹנִין מְסַמֵּק [9]טוּרַיָּה מִדְּם [10]קְטִילֵיהוֹן וּמְחַוַּר גְּלִימָתֵיהּ מִן תְּרַב גִּבָּרֵיהוֹן לְבוּשׁוֹי מְעַגְעֲגִין בְּאַדְמָה וְהוּא מְדַמֵּי [11]לְדַפּוּס עִנְבִין׃

4 Mose 24, 17—24.

Targum Onkelos.[12]

חֲזֵיתֵיהּ וְלָא כְעַן סְכֵיתֵיהּ [13]וְלָיְתוֹהִי קְרִיב כַּד יְקוּם מַלְכָּא [14]מִיַּעֲקֹב [15]וְיִתְרַבָּא מְשִׁיחָא [16]מִיִּשְׂרָאֵל וְיִקְטֵיל רַבְרְבֵי מוֹאָב וְיִשְׁלוֹט בְּכָל בְּנֵי אֱנָשָׁא׃ וִיהֵי [17]אֱדוֹם [18]יְרוּתָא וִיהֵי [18]יְרוּתָא [19]שֵׂעִיר לְבַעֲלֵי דְבָבוֹהִי וְיִשְׂרָאֵל יַצְלַח בְּנִכְסִין׃ וְיֵיחוֹת חַד מִדְּבֵית יַעֲקֹב וְיוֹבֵיד מְשֵׁיזֵיב מִקִּרְיַת עַמְמַיָּא׃ וַחֲזָא יָת עֲמָלְקָאָה וּנְטַל מַתְלֵיהּ

---

[1] so Or. 2363, Ausg. Sab.; Cod. Soc. עִמַּיהּ.

[2] Lesart מילת מילת verzeichnet von Berliner. Ausg. Sab. מִילָא מִילָא. Die Verdoppelung soll wohl besagen, dass lauter solcher Stoff die Kleidung bildet.

[3] Ausg. Ven. יִתְיַמְסוּן. [4] *Gr.* S. 261.

[5] MS. viell. מסנמנין. [6] Ven. פָּסְקָן.

[7] MS., Ven. סָבְרִין. [8] so Ven.; MS. ohne ד. [9] Ven. נַהֲרַיָּא.

[10] so Ven.; MS. קטלהון. [11] MS. לרפים; Ven. לְדַפּוּס.

[12] nach Cod. Soc. 84, Or. 1467.

[13] Ausg. Lissabon ולא איתוהי; Ausg. Sab. וְלָיְתוֹהִי. *Gr.* S. 77.

[14] Ausg. Liss. מרבית יעקב.

[15] Or. 1467 יִתְרְבָא; Ausg. Sabb. יִתְרַבָּא. *Gr.* S. 66.

[16] Ausg. Liss. מרבית ישראל. [17] Ausg. Liss. אדומאה.

[18] Ausg. Sab. יְרוּתָּא. [19] Cod. Soc. סֵעִיר.

II. Targume zum Pentateuch.[1]

1 Mose 3, 15.[2]

Targum Onkelos.

ודבבו [3]אשׁוי בינך ובין אתתא ובין בנך ובין בנהא הוא יהי דכיר מא דעבדת ליה מלקדמין ואת תהי נטר ליה לסופא׃

Targum Jeruschalmi I.

ודבבו אשׁוי בינך ובין אתתא בין [4]זרעית בנך ובין [4]זרעית בנהא ויהי כד [5]יהוון בנהא דאתתא נטרין מצותא דאוריתא יהוון [6]מכוונין ומחין יתך על רישׁך וכד שׁבקין מצותא דאוריתא תהוי מתכוין ונכית יתהון בעיקביהון ברם להון יהי אסו ולך לא יהי אסו ועתידין הינון למעבד שׁפיותא בעקבא ביומי מלכא משׁיחא׃

Targum Jeruschalmi II.

ויהוי כד [7]יהוון בניא דאתתא לעין באוריתא ועבדין פקודיא [7]יהוון מתכוונין ומחין יתך לרישׁך וקטלין יתך וכד ישׁבקון בניא דאתתא מצותא דאוריתא ולא יעבדון פקודיא תהוי מתכוין ונכית יתהון בעקבהון וממרע [8]יתהון ברם יהוי אסו לבנהא דאתתא ולך חויא לא יהוי אסו ברם עתידין אנון אלין לאלין למעבד [9]שׁפיותא בעקבא בסוף עקב יומיא ביומוי דמלכא משׁיחא׃

1 Mose 49, 10. 11.

Targum Onkelos.[10]

לא [11]יעדי עביד שׁלטן מדבית יהודה וספרא מבני בנוהי עד עלמא עד דייתי משׁיחא דדיליה היא מלכותא וליה ישׁתמעון עממיא׃ יסחר ישׂראל

---

[1] Zum Onkelostargum s. *Gr.* S. 8 ff., zu den Jerus. Targumen s. *Gr.* S. 21 ff. Die Texte aus dem Onkelostargum nach Cod. Socini 84, Or. 2228, 2363, 1467 (Brit. Mus.), mit Vergleichung von Ausg. Lissabon 1491 und Ausg. Sabbioneta 1557 (im Original). Die Abweichungen von den Texten in Merx, Chrestomathia targumica, welche durch die Ungenauigkeit der von ihm benutzten Kopien zu erklären, sind nicht besonders bemerkt. Die Texte aus Targum Jer. I nach Addit. 27031 (Brit. Mus.) mit Vergleichung von Ausg. Venedig 1591, Targ. Jer. II nach Cod. Vat. 440 mit Vergleichung von Ausg. Venedig 1517.

[2] nach Cod. Soc. 84, Or. 2228. [3] Ausg. Sab. אֲשַׁוֵּי.

[4] Ausg. Ven. זַרְעָיַת (Plur.?). [5] MS. falsch יחוון. [6] *Gr.* S. 260.

[7] Ven. יְהָוְיָן. [8] so Ven.; MS. יתיה.

[9] MS., Ven. שׁפוייתא. [10] Cod. Socini 84, Or. 2363 (Brit. Mus.).

[11] so Cod. Soc., Ausg. Sab.; Or. 2363 יְעִידֵי. *Gr.* S. 286.

Scheidebrief (Get).[1]

בְּכָךְ בְּשַׁבָּת כָּךְ וְכָךְ לְיֶרַח פְּל׳ בְּשַׁתָּא כָּךְ וְכָךְ לִיצִירָה אוֹ לִשְׁטָרוֹת לְמִנְיָנָא דְּרְגִילְנָא לְמִמְנֵי בֵיהּ בְּמָקוֹם פְּל׳ [2]אֵיךְ אֲנָא פְּל׳ בַּר פְּל׳ וְכָל שׁוּם אָחֳרָן וַחֲנִיכָא דְּאִית לִי וְלַאֲבָהָתִי וּלְאַתְרִי וּלְאַתְרַיְהוֹן דַּאֲבָהָתִי צְבִיתִי בִּרְעוּת נַפְשִׁי בְּדְלָא אֲנִיסְנָא וּפַטְּרִית וּשְׁבַקִית [3]וְתָרֵיכִית יָתִיכִי לִיכִי אַנְתְּ פְּלָנִית בַּת פְּלוֹנִי [4]דְּמִמָּתָא פְּלוֹנִית וְכָל שׁוּם אָחֳרָן וַחֲנִיכָא דְּאִית לִיכִי וְלַאֲבָהָתִיכִי וּלְאַתְרִיכִי וּלְאַתְרַיְהוֹן דַּאֲבָהָתִיכִי דִּי הֲוֵית אִנְתְּתִי מִן קַדְמַת דְּנָא וְכַדּוּ פְּטַרִית וּשְׁבַקִית [3]וְתָרֵיכִית יָתִיכִי לִיכִי דִּי [5]תִּיהֲוְיִין רְשָׁאָה [6]וְשָׁלְטָא בְּנַפְשִׁיכִי לְמֶהָךְ לְהִתְנַסְּבָא לְכָל גְּבַר דִּי [5]תִּיצְבְּיִין וֶאֱנָשׁ לָא [7]יִמְחֵי בִּידִיכִי מִן יוֹמָא דְנָן וּלְעָלַם [8]וַהֲרֵי אַתְּ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם וְדֵן דִּי יְהֵוֵי לִיכִי [9]מִנִּי סְפַר [10]תֵּרוּכִין וְגֵט פִּטּוּרִין וְאִגֶּרֶת שְׁבוּקִין כְּדַת משֶׁה וְיִשְׂרָאֵל׃

IV 9 ff. (s. Ausg. Lowe), vgl. Tos. Ket. IV 6, XI 5: אִם תְּמוּתִין אֲקַבְּרִנִּיךְ וְאִין תִּשְׁתַּבְאִין אֶפְרְקִנִּיךְ וַאֲתִיבִנִּיךְ לִי לְאִנְתּוּ oder אֲחֲזִירְנִיךְ לִמְדִינְתִּיךְ. בְּנִין דִּכְרִין דִּיהוֹן לִי מִנִּיךְ אִנּוּן יִירְתוּן כְּסַף כְּתוּבְתִּיךְ יָתֵר עַל חֻלְקְהוֹן דִּי עִם אֲחֵיהוֹן. בְּנָן נוּקְבָן דִּיהֶוְיָן לִיךְ מִנִּי אִנּוּן יְהֶוְיָן יָתְבָן בְּבֵיתִי וּמִתְּזְנָן מִנִּכְסַי עַד דְּיִתְנַסְּבָן לְגֻבְרִין. וְאַתְּ תְּהֶוְיָן יָתְבָה בְּבֵיתִי וּמִתְּזְנָה מִנִּכְסַי כָּל יוֹמֵי מִיגַר אַרְמְלוּתִיךְ בְּבֵיתִי׃ Die Schlussformel bezeichnet die Mischna als in Jerusalem und Galiläa üblich, während die Judäer eine andere in hebr. Sprache anwandten. Die Judäer scheinen also die Ketuba hebräisch abgefasst zu haben.

[1] Nach Maimonides, Hilk. Geruschim 4, Ausg. Ven. 1524, vgl. Halakot Gedolot S. 339, Machzor Vitry S. 783. Deutsche Übersetzung, s. Hamburger, Real-Encyclopädie II S. 1086.

[2] Vgl. die kurze Formel Rab's oder Raba's b. Gitt. 85b: איך פל׳ בר פל׳ פטר ותריך ית פלונית אינתתיה דהות אינתתיה מן קדם דנא מיומא דנן ולעלם.

[3] Maim. ותרוכית. Das Waw ist in einem Get, der in Worms 1307 ausgefertigt wurde (mir aus Cod. Halberstamm 115 bekannt) in תרוכית sogar besonders lang gezogen, während Hal. Gedol., vgl. b. Gitt. 85b, dies nur für תירוכין, שיבוקין und כרו vorschreiben.

[4] מָתָא ist babyl. aram. Die ganze Fomulierung des Eingangs ist jung.

[5] Das dreifache Jod in תיהויין und תיצביין ist Vorschrift (s. b. Gitt. 85b, Harkavy, Teschubot ha-Geonim S. 129, Hal. Ged., a. a. O.), um jeder falschen Lesung vorzubeugen.

[6] Maim. שלמאה. [7] Maim. יסחה.

[8] Dieser Schluss entweder bis אדם oder von da bis zum Ende gilt nach Gittin IX 3 als das Wesentliche des Scheidebriefs, welches seine Giltigkeit bedingt.

[9] MS. מנאי. [10] Hal. Ged. שִׁיבּוּקִין, פִּיטּוּרִין, תֵּירוּכִין.

Ehekontrakt (Ketuba).[1]

בְּכָךְ בְּשַׁבָּת כָּךְ וְכָךְ יָמִים לְיָרַח פְּל׳ שְׁנַת חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים וְכָךְ וְכָךְ לִבְרִיאַת עוֹלָם לְמִנְיָן שֶׁאָנוּ מוֹנִין בּוֹ כָּאן בִּמְדִינַת פְּל׳ אֵיךְ פְּל׳ בַּר פְּל׳ הֶחָתָן אָמַר לָהּ לְהָדָא מָרַת פְּלָנִיתָא בְּתוּלְתָא בַּת ר׳ פְּל׳ [2]הֲוִי לִי לְאִנְתּוּ כְּדָת משֶׁה וְיִשְׂרָאֵל וַאֲנָא אֶפְלַח וְאוֹקִיר וְאֵיזוּן וַאֲפַרְנֵס [3]יָתִיכִי כְּהִלְכַת גֻּבְרִין יְהוּדָאִין דְּפָלְחִין וּמוֹקְרִין וְזָנִין וּמְפַרְנְסִין לִנְשֵׁיהוֹן בְּקוּשְׁטָא וְיָהֵיבְנָא לִיכִי מֹהַר [4]בְּתוּלַיְכִי כְּסַף זוּזֵי מָאתַן דְּחָזוּ לִיכִי מִדְּאוֹרָיְתָא [5]וּמְזוֹנִיכִי וּכְסוּתִיכִי וְסִפּוּקִיכִי וּמֵיעַל [6]לְוָתִיכִי כְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא. וּצְבִיאַת מָרַת פְּל׳ בְּתוּלְתָא דָא וַהֲוָת לֵיהּ לְאִנְתּוּ וְדָא [7]נְדוּנְיָא דְּהַנְעֶלֶת לֵיהּ [8]מִבֵּי נָשָׁא [9]מִבֵּית אֲבוּהָא (או) מִבֵּית אִמָּהּ [10]מִבֵּיתָהָא בֵּין בִּכְסַף בֵּין בִּדְהַב בֵּין בְּתַכְשִׁיטִין בְּמָאנֵי דִלְבוּשָׁא וּבְשִׁמּוּשׁ עַרְסָא חַמְשִׁין לִיטְרִין וּצְבִי ר׳ פְּל׳ חָתַן דְּנָן וְהוֹסִיף לָהּ מִדִּילֵיהּ חַמְשִׁין לִיטְרִין סַךְ הַכֹּל מֵאָה לִיטְרִין וְכֵן אֲמַר ר׳ פְּל׳ חָתַן דְּנָן אַחְרָיוּת שְׁטַר כְּתוּבְתָא דָא קַבֵּילִית עֲלַי וְעַל יָרְתַי בָּתְרַי [11]לְהִתְפָּרַע [12]מִכָּל שְׁפַר אֲרַג נִכְסִין וְקִנְיָנִין דְּאִית לִי תְּחוֹת כָּל שְׁמַיָּא [13]דִּקְנָאִי וּדְקָנֵינָא נִכְסִין דְּאִית לְהוֹן אַחְרָיוּת וּדְלֵית לְהוֹן אַחְרָיוּת כֻּלְּהוֹן יְהוֹן אַחְרָאִין וְעַרְבָאִין [14]לְפְרוֹעַ מִנְּהוֹן שְׁטַר כְּתוּבְתָא דָא וַאֲפִלּוּ מִן גְּלִימָא דְּעַל כַּתְפַּי [בְּחַיִּים וּבַמָּוֶת] מִן יוֹמָא דְּנָן וּלְעָלַם וְאַחְרָיוּת שְׁטַר כְּתוּבְתָא דָא קַבֵּיל עֲלוֹי ר׳ פְּל׳ בַּר פְּל׳ חָתַן דְּנָן כְּחֹמֶר כָּל שְׁטָרֵי כְתוּבוֹת הָעֲשׂוּיִין בְּיִשְׂרָאֵל כְּתִקּוּן חֲכָמִים דְּלָא כְּאַסְמַכְתָּא וּדְלָא כְּטוֹפְסֵי דִשְׁטָרֵי. וּקְנֵינָא מִן ר׳ פְּל׳ בַּר פְּל׳ חָתַן דְּנָן לְמָרַת פְּל׳ בַּת פְּל׳ בְּתוּלְתָא דָא כְּכֹל מַה [15]דִּכְתִיב וּמְפָרַשׁ לְעֵיל בְּמָנָא דְּכָשֵׁר לְמִקְנְיָא בֵיהּ׃ [16]

---

[1] Nach Cod. Halberstamm Nr. 115, jetzt im Besitze des Montefiore-College in London. Das Ketuba-Formular ist in der Handschrift, welche aus dem 13. oder 14. Jahrh. stammt und wahrscheinlich deutschen Ursprungs ist, vokalisiert (mit willkürl. Verwendung von Pataḥ für Ḳameṣ). Die hier gegebene Vokalisation ist die des Herausgebers. Der Text der Ketuba findet sich fast gleichlautend in Machzor Vitry S. 791. Deutsche Uebersetzung s. Hamburger, Real-Encyclopädie II S. 640. — *Gr.* S. 12.

[2] Formel aus der Zeit Hillels j. Jeb. 14[d], j. Ket. 29[a]: תְּהֶוְיִין לִי לְאִנְתּוּ כְּדָת מֹשֶׁה וִיהוּדָאֵי, vgl. Tos. Ket. IV 9. [3] MS. יָתַיְיכִי. [4] *Gr.* S. 163.

[5] MS. וּמְזוֹנַיְיכִי וּכְשׁוּתַיְיכִי וְסִפּוּקַיְיכִי. [6] MS. לְוָתַיְיכִי.

[7] babylonische Bezeichnung.

[8] so bei einer Waise, doch diese Formel als in jedem Fall empfehlenswert bezeichnet.

[9] so wenn Eltern leben. [10] bei einer Witwe. [11] hebr.

[12] Ket. IV 8 (Talm. Jer. Ausg. Ven.) כָּל נִכְסִין [a]דְּאִית לִי אַחְרָאִין לִכְתוּבְתִּיךְ. Diese Ordnung auf Schimeon ben Schetach zurückgeführt b. Ket. 82[b].

[13] babyl. Form für דִּקְנֵית; Formel vorausgesetzt b. Ket. 82[b].

[14] hebr.; aram. wäre לְמִפְרַע. *Gr.* S. 225. [15] MS. Halb. דכתוב.

[16] Einschaltungen, welche die Mischna für überflüssig erklärt, Ket.

---

[a] Ausg. Lowe דאיתין.

פְּלִיטַּת סָפְרַיָּא בִּמְדִינַת [1]כַּלְקִים וּבֵית [2]זַבְדִּין וַהֲוָה פָּרְקָן [3][לְבֵית יִשְׂרָאֵל]:
בְּעֶשְׂרִין בֵּיהּ צָמוּ עַמָּא לְמִטְרָא [4][וּנְחַת לְהוֹן]: בְּעֶשְׂרִין וּתְמָנְיָא בֵּיהּ אֲתָת
בְּשׂוֹרְתָא טָבְתָא לִיהוּדָאֵי דְּלָא [5]יְעַדּוֹן [6]מִן אוֹרַיְתָא דִּי לָא לְמִסְפַּד:
[7]לְהַן [8][כָּל] אֱנָשׁ [9]דִּיהֱוֵי עֲלוֹהִי [10][מִן קַדְמַת דְּנָא] [11]אֱסַר בִּצְלוֹ:

Drei Briefe von Rabban Gamaliel.[12]

א. [13]לַאֲחַנָא בְּנֵי דָרוֹמָא [14][עִלָּאָה בְּנֵי דָרוֹמָא [15]אַרְעָאָה] שְׁלָמְכוֹן יִסְגֵּא [16]מְהוֹדְעָנָא לְכוֹן דִּי מְטָא זְמַן בִּעוּרָא [17]תַּפְקוּן מַעַשְׂרַיָּא מֵעָמְרֵי שִׁבְלַיָּא:

ב. לַאֲחַנָא בְּנֵי גְלִילָא עִלָּאָה וּבְנֵי גְלִילָא [18]אַרְעָאָה שְׁלָמְכוֹן יִסְגֵּי מְהוֹדַעְנָא לְכוֹן דִּמְטָא זְמַן בִּעוּרָא [19]תַּפְקוּן מַעַשְׂרַיָּא מִמַּעַטְנֵי זֵיתַיָּא:

ג. לַאֲחַנָא בְּנֵי גָלוּתָא דְּבָבֶל בְּנֵי גָלוּתָא דְמָדַי בְּנֵי גָלוּתָא דְּיָוָן וּשְׁאָר כָּל [20]גָּלְוָתָא דְיִשְׂרָאֵל שְׁלָמְכוֹן יִסְגֵּא [21]מְהוֹדַעְנָא לְכוֹן דְּאִמְּרַיָּא רַכִּיכִין וְגוֹזָלַיָּא [22]דַּקִּיקִין וְזִמְנָא דַאֲבִיבָא לָא מְטָא [23]וּשְׁפַר [24][מִלְּתָא] בְּאַנְפַּי וּבְאַנְפֵּי חַבְרַי [25]וְאוֹסִיפְנָא עַל שַׁתָּא דָא [26]תְּלָתִין יוֹמִין:

---

[1] so j. Meg. 70a; MS. Parma כלבוס; Druck v. Meg. Taan. בליקו; MS. Mich. 502 קליקוס u. כליקוס.

[2] so j. Meg. 70a; Meg. Taan. זבדאי.

[3] fehlt in MS. Parma.

[4] fehlt in MS. Opp., findet sich aber j. Taan. 66d.

[5] *Gr.* S. 215. 286.

[6] so b. Taan. 18a, b. R. h. S. 19a, MS. Parma; Meg. Taan. Druck מִפִּתְגָּמֵי.

[7] Meg. Taan. לכן; vgl. j. Meg. 70c לְהַן אֱנָשׁ דִּיהֱוֵי עֲלוֹי אֲעִין וּבְכוֹרִין.

[8] fehlt j. Taan. 66a, j. Meg. 70c, MS. Parma.

[9] Meg. Taan. דְּאִיתֵי.

[10] fehlt j. Taan. 66a, j. Meg. 70c, MS. Parma.

[11] so j. Meg. 70c; b. Taan. 12a, j. Taan. 66a ייסר; Meg. Taan. יֶאֱסַר.

[12] nach j. Sanh. 18d, j. Maas. sch. 56c, Tos. Sanh. II 6, b. Sanh. 11b. S. dazu *Gr.* S. 12, Derenbourg, Essai S. 241 f., Graetz, Geschichte der Juden IV, S. 71, Büchler, Die Priester und der Cultus S. 63.

[13] *Gr.* S. 163.

[14] fehlt b. Sanh. 11b Druck, wohl unecht.

[15] j. Sanh. 18d ארעייא; j. Maas. sch. 56c ארעיתא; Tos. Sanh. II, 6 תחאה.

[16] b. Sanh. 11b מהודעין אנחנא. *Gr.* S. 253.

[17] so j. Maas. sch. 56c; b. Sanh. 11b לְאַפְרוּשֵׁי; j. Sanh. 18d לְאַפּוּקֵי.

[18] b. Sanh. 11b תתאה; Tos. Sanh. II 6 תחתאה.

[19] Tos. Sanh. II, 6 לאפוקי; b. Sanh. 11b לאפרושי.

[20] גָּלְוָתְהוֹן j. Maas. sch. 56c.

[21] Tos. Sanh. II, 6, b. Sanh. 11b מהודעין אנחנא.

[22] Tos. Sanh. II, 6, b. Sanh. 11b MS. München רערקין.

[23] b. Sanh. 11b ושפרת.

[24] fehlt Tos. Sanh. II 6, j. Maas. sch. 56c.

[25] j. Sanh. 18d מוספא. [26] j. Meg. 71a auch יְרַח יוֹמִין.

V. בְּחַמְשַׁת עֲשַׂר בְּאָב זְמַן אָעֵי כָהֲנַיָּא דִּי לָא לְמִסְפַּד: בְּעֶשְׂרִין [1] וְאַרְבְּעָה [2] בֵּיהּ [3] תַּבְנָא לְדִינַנָא:

VI. [4] בְּשִׁבְעָה בֶּאֱלוּל [5] [יוֹם] חֲנֻכַּת שׁוּר יְרוּשְׁלֶם דִּי לָא לְמִסְפַּד: בְּשִׁבְעַת עֲשַׂר בֵּיהּ [6] אִתְנְטִילוּ רוֹמָאֵי [7] [מִיהוּדָה וּ]מִירוּשְׁלֶם: בְּעֶשְׂרִין וּתְרֵין בֵּיהּ תַּבְנָא [8] לְקַטָּלָא [9] רַשִׁיעַיָּא:

VII. בִּתְלָתָא בְתִשְׁרֵי [10] אִתְנְטִילַת [11] אַדְכָּרְתָּא מִן שְׁטָרַיָּא:

VIII. בְּעֶשְׂרִין וּתְלָתָא בְּמַרְחֶשְׁוָן אִסְתַּתַּר סוֹרֵינָה מִן עֲזָרְתָּא: בְּעֶשְׂרִין וַחֲמִשָּׁה בֵּיהּ אֲחִידַת [12] [שׁוּרַת] שֹׁמְרוֹן: בְּעֶשְׂרִין וְשִׁבְעָה בֵּיהּ תָּבַת סָלְתָּא לְמִסַּק עַל מַדְבְּחָא:

IX. בִּתְלָתָא בְכִסְלֵו אִתְנְטִילוּ סִימָוָתָא מִן דָּרְתָא: בְּשִׁבְעָה בֵּיהּ [13] יוֹם [14] טָב [15] [יוֹם שְׁמַת הוֹרְדוֹס]: בְּעֶשְׂרִין [16] וְחַד בֵּיהּ יוֹם הַר גְּרִזִּים [17] [דִּי לָא לְמִסְפַּד]: בְּעֶשְׂרִין וַחֲמִשָּׁה בֵּיהּ [18] יוֹם חֲנֻכַּת תְּמָנְיָא יוֹמִין דִּי לָא לְמִסְפַּד:

X. בְּעֶשְׂרִין וּתְמָנְיָא בְּטֵבֵת [19] יְתִיבַת [20] [בֵּי] כְנִישְׁתָּא עַל דִּינָא:

XI. בִּתְרֵין בִּשְׁבָט יוֹם [21] טָב וְדִי לָא לְמִסְפַּד: בְּעֶשְׂרִין וּתְרֵין בֵּיהּ בְּטֵילַת עֲבִידְתָּא [22] דַּאֲמַר סָנְאָה [23] לְהַיְתָאָה לְהֵיכְלָא דִּי לָא לְמִסְפַּד: בְּעֶשְׂרִין וּתְמָנְיָא בֵּיהּ אִתְנְטִיל אַנְטִיוֹכוֹס [24] [מַלְכָּא] מִן יְרוּשְׁלֶם:

XII. בִּתְמָנְיָא וּבְתִשְׁעָה בַּאֲדָר יוֹם תְּרוּעַת מִטְרָא: בִּתְרֵין עֲשַׂר בֵּיהּ יוֹם [25] טִירְיוֹן: בִּתְלָת עֲשַׂר בֵּיהּ יוֹם נִיקָנוֹר: בְּאַרְבְּעַת עֲשַׂר בֵּיהּ וּבְחַמְשַׁת עֲשַׂר בֵּיהּ [[26] יוֹמֵי] פוּרַיָּא [27] [אִנּוּן] דִּי לָא לְמִסְפַּד: בְּשִׁתַּת עֲשַׂר בֵּיהּ שָׁרִיו [28] לְמִבְנֵי שׁוּר יְרוּשְׁלֶם דִּי לָא לְמִסְפַּד: בְּשִׁבְעַת [29] עֲשַׂר בֵּיהּ קָמוּ עַמְמַיָּא עַל

---

[1] b. Bab. b. 115b, MS. München ותמניא.

[2] b. Bab. b. 115b Ausg. Ven. בטבת.

[3] so b. Bab. b. 115b MS. München; Meg. Taan. תיבנא.

[4] MS. Parma, Mich. 502 בארבעה. [5] fehlt in MS. Parma.

[6] MS. Parma נפקו. [7] fehlt in MS. Parma.

[8] Viell. zu emendieren לְקַטָּלָא דְרַשִׁיעַיָּא. [9] MS. Parma מִשְׁפְּרַיָּא.

[10] b. R. h. S. 18b בטילת. [11] so b. R. h. S. 18b; Meg. Taan. falsch ארכתא.

[12] fehlt in MS. Parma. [13] יום טוב fehlt in MS. Parma.

[14] Meg. Taan. טוב. [15] deutende Glosse.

[16] וחמשה b. Jom. 69a Ausg. Konstant.; aber MS. München ואחד, spätere Talmudausgaben schalten בטבת ein.

[17] fehlt in MS. Parma, findet sich aber b. Jom. 69a.

[18] b. Sabb. 21b יוֹמֵי דַחֲנוּכָּה תְּמָנְיָא אִינּוּן; ursprünglich viell. חֲנֻכְּתָא תְּמָנְיָא יוֹמִין (ohne יום).

[19] so MS. Parma; Druck יתיבא. [20] nur in MS. Parma. [21] Druck טוב.

[22] Ausg. Neubauer דאמיר (?); Schir ha-Schir. r. VIII, 9, Tos. Sot. XIII, 6 די אמר; b. Sot. 33a דאמר.

[23] *Gr.* S. 296. [24] fehlt in MS. Parma.

[25] so j. Meg. 70c, j. Taan. 66a; Meg. Taan., b. Taan. 18b טוריינוס.

[26] so b. Taan. 18b, b. Meg. 5b; Meg. Taan. יְמֵי; fehlt j. Meg. 70c, j. Taan. 66a.

[27] fehlt j. Meg. 70c, j. Taan. 66a.

[28] so j. Taan. 66a; j. Meg. 70c למבנא. [29] fehlt j. Taan. 66a.

I. Alte Dokumente.

Die Fastenrolle.[1]

אִלֵּין יוֹמַיָּא דִּי לָא [2]לְהִתְעַנָּאָה בְהוֹן וּמִקְצָתְהוֹן דִּי לָא לְמִסְפַּד בְּהוֹן׃

I. מִן רֵישׁ יַרְחָא דְנִיסָן [3][וְעַד תְּמָנְיָא] בֵּיהּ [4]אִתּוֹקַם תְּמִידָא דִּי לָא לְמִסְפַּד [5][בְּהוֹן]׃ וּמִתְּמָנְיָא בֵּיהּ [6][וְ]עַד סוֹף מוֹעֲדָא [7]אִתּוֹתַב חַגָּא [8][דְשָׁבוּעַיָּא] דִּי לָא לְמִסְפַּד׃

II. בְּשִׁבְעָה בְאִיָּר חֲנֻכַּת שׁוּר יְרוּשְׁלֶם דִּי לָא לְמִסְפַּד׃ בְּאַרְבְּעַת עֲשַׂר בֵּיהּ [9][נְכִיסַת] פִּסְחָא זְעֵירָא דִּי לָא לְמִסְפַּד׃ בְּעֶשְׂרִין וּתְלָתָא בֵּיהּ נְפַקוּ בְּנֵי חַקְרָא מִירוּשְׁלֶם׃ בְּעֶשְׂרִין וְשִׁבְעָה בֵּיהּ אִתְנְטִילוּ כְלִילַאי [10][מִיהוּדָה וּ]מִירוּשְׁלֶם׃

III. [11]בְּאַרְבְּעַת עֲשַׂר בְּסִיוָן [12]אֲחִידַת מִגְדַּל [13]צוּר׃ בַּחֲמֵשַׁת עֲשַׂר בֵּיהּ וּבְשִׁתַּת עֲשַׂר בֵּיהּ גְּלוֹ אֱנָשֵׁי בֵית שְׁאָן וַאֲנָשֵׁי בִקְעָתָה׃ [14]בְּעֶשְׂרִין וַחֲמִשָּׁה בֵּיהּ אִתְנְטִילוּ [15]דִּימוֹסְנָאֵי [16]מִיהוּדָה וּמִירוּשְׁלֶם׃

IV. [17]בְּאַרְבְּעַת עֲשַׂר בְּתַמּוּז עֲדָא סְפַר גְּזֵירָתָא [18]דִּי לָא לְמִסְפַּד׃

---

[1] Mit Benützung der von Neubauer, Anecdota Oxoniensia, Mediaeval Jewish Chronicles II (Oxford 1895) S. 3 ff. mitgeteilten Lesarten aus Handschriften und der Citate in beiden Talmuden. S. *Gr.* S. 7 f., Derenbourg, Essai sur l'Histoire I 442 ff.; Graetz, Gesch. der Juden III[3] 597 ff.; Hamburger, Real-Encyclopädie Suppl. I 104 ff.

[2] *Gr.* S. 201.

[3] fehlt mit Recht j. Meg. 70[c], j. Taan. 66[a].

[4] אִתְּקַם j. Meg. 70[c], s. *Gr.* S. 262; j. Taan. 66[a] דִּיתְקַן.

[5] fehlt j. Meg. 70[c], j. Taan. 66[a]. [6] fehlt b. Taan. 17[b].

[7] MS. Parma אִתְּקִין. [8] fehlt in MS. Parma und ist hier sinnlos.

[9] fehlt b. Chull. 129[b], MS. Parma. [10] fehlt MS. Mich. 502 (Bodl.).

[11] so MS. Parma; Meg. Taan. Druck בשבעה.

[12] *Gr.* S. 202.

[13] so b. Meg. 6[a], MS. München und Meg. Taan.; aber b. Meg. 6[a] Druck שיר, 'Aruk שר. [14] b. Sanh. 91[a] בעשרין וארבעה בניסן.

[15] b. Sanh. 91[a] MS. München דִּימְסוֹנָאֵי. [16] MS. Parma מן ירושלים.

[17] MS. Parma בארבעה, fehlt עשר. [18] fehlt MS. Parma.

INHALT.

zum Prophetentargum:

Codex Reuchlini nach De Lagarde, Prophetae chaldaice (1872).

zu den Dokumentenformularen:

Codex Halberstamm Nr. 115 (jetzt in der Bibliothek des Montefiore College in London), 13.—14. Jahrh.

zum babylonischen Talmud:

Cod. Hebr. 95 der Münchener Hof- und Staatsbibliothek nach Rabbinovicz, Variae Lectiones.

C. Druckausgaben.

Pentateuch mit Targum Onkelos, Lissabon 1491, Sabbioneta 1557 (im Original).

Pentateuch mit drei Targumen (Ed. princ. für Targum Jeruschalmi I), Venedig 1591.

Erste rabbinische Bibel (Ed. princ. für das Hagiographentargum und Targum Jeruschalmi II), Venedig 1517.

Midrasch chamesch Megilloth, Pesaro 1519.

Midrasch rabba, Konstantinopel 1512.

Jerusalemischer Talmud, Venedig 1523/24.

Babylonischer Talmud, Traktat Taanith, Pesaro (zwischen 1511—1519).

En Jaakob, Venedig 1546.

Aruk, Pesaro 1517.

Für die Herstellung der Texte benützte Handschriften und Drucke.

A. Handschriften des britischen Museums.

Vgl. G. Margoliouth, Descriptive List of the Hebrew and Samaritan Manuscripts in the British Museum (1893).

1) zum Onkelostargum:
   Orient. 2228, Pentateuch, 17. Jahrh.
   Orient. 2363, Pentateuch, 12. Jahrh.
   Orient. 1467, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, 12. Jahrh.

2) zu Targum Jeruschalmi I:
   Addit. 27031, Pentateuch (unvokalisiert), 16. Jahrh.

3) zum Prophetentargum:
   Orient. 1474, hintere Propheten, 17. Jahrh.
   Orient. 2211, hintere Propheten, 1475.

4) zum Hagiographentargum:
   Orient. 1302, Ruth, Hohelied, Prediger, 14. Jahrh.
   Orient. 1476, Hoheslied, Klagelieder, Ester, 15.—16. Jahrh.
   Orient. 2375, die fünf Megilloth, 15. Jahrh. (?).

5) zum Midrasch Echa:
   Addit. 27089, Midrasch Echa, 16. Jahrh.

6) zu Bereschith rabba und Vajjikra rabba:
   Addit. 27169, Bereschith r. und Vajjikra r., 13. Jahrh.
   Addit. 16406, Bereschith r., Siphra, Siphre, Midrasch über Petirath Mosche und Petirath Aharon, 14. Jahrh.

7) zum jerusalemischen Talmud:
   Orient. 2822—2824, Seder Zeraim und Traktat Schekalim, mit Kommentar von S. Serillo, 17. Jahrh.

B. Andere Handschriften.

zu Targum Onkelos:
   Codex Socini 84, 16. Jahrh. (?) [nach Kautzsch viell. 13. Jahrh.].

zu Targum Jeruschalmi II:
   Codex 440 der Biblioth. Vaticana.

der rechten Lesart vorhanden war. Verzichtet habe ich dabei auf die Aufführung aller Varianten sämtlicher Textzeugen, welche des öfteren einen mehrfachen Druck desselben Textes nötig gemacht haben würde.

Bei meinen Arbeiten im Britischen Museum in London sind mir die Herren Dr. *Chr. Ginsburg* und Dr. *G. Margoliouth* auf das liebenswürdigste entgegengekommen. Herr Oberrabbiner Dr. *M. Gaster* in London machte mich aufmerksam auf den in mehrfacher Beziehung interessanten Cod. Halberstamm Nr. 115, aus welchem mir dann Herr Dr. *H. Barnstein* freundlicher Weise einige Kopien anfertigte. Herrn Rabbiner Dr. *M. Ginsburger* in Sultz im Elsass verdanke ich Mitteilungen aus Cod. Vat. 440 nach einer von Dr. *A. Berliner* in Berlin angefertigten Kopie. Ihnen allen sei hier der verbindlichste Dank gesagt.

Am Schlusse erlaube ich mir darauf aufmerksam zu machen, dass die auf S. X erwähnte erste rabbinische Bibel laut Nachwort am 27. Kislew 278, d. h. da in jenem Jahre der 1. Kislew auf den 1. November fiel, am 27. November 1517 vollendet wurde, während man in Alttestamentlichen Einleitungen 1518 zu lesen pflegt.

Snäcked in Dalsland (Schweden),
den 9. Oktober 1896.

G. Dalman.

Bei der kritischen Behandlung der Texte selbst habe ich mir nicht die Aufgabe gestellt, etwa durch Zählung oder Abwägung der Zeugen einen vermeintlich ursprünglichen Text herzustellen. Selbst bei den Targumen, auch wenn sie, wie das Onkelostargum, durch ihre nahe Beziehung zum hebräischen Original und durch das ihnen beigelegte Ansehen vor allzu willkürlicher Behandlung durch die Kopisten geschützt sind, ist die ursprüngliche Textgestalt in allen Einzelheiten nicht mehr zu ermitteln. Noch weniger ist dies möglich bei dem Text von Midrasch und Talmud, welcher keinerlei Schutz genoss. Die Kopisten haben durch Einschaltungen, Verkürzungen und Abänderungen den Sinn deutlicher oder sich die Aufgabe bequem zu machen gesucht, sie haben unbekanntere Ausdrücke durch bekannte ersetzt, sind willkürlich aus dem Hebräischen ins Aramäische und aus dem Aramäischen in das Hebräische übergegangen, sie haben mitunter Erzählungen durchweg so frei behandelt, als hätten sie dieselben nur nach dem Gedächtnis wiedergegeben, und es ist nur allzu wahrscheinlich, dass so verfahren worden ist, seit diese Schriftwerke existierten. Biblische Textkritiker können aus diesem Zustande der Textüberlieferung entnehmen, welches Geschick der Bibeltext gehabt haben wird, ehe er zu einer autoritativen Grösse wurde, und werden dadurch vor übertriebener Wertschätzung ebensowohl der „wildgewachsenen“ als der „officiell redigierten“ Textrecensionen bewahrt bleiben. Hie und da (wie z. B. im Targum zu Jesaja Kap. 53) können wohl Einschaltungen mit einiger Sicherheit erkannt und aus dem Texte ausgeschieden werden. Will man aber nicht aus den vorhandenen Textrecensionen eine neue zusammensetzen, welche es aller Voraussicht nach so nie gegeben hat, bleibt nichts Anderes zu thun übrig, als die bestmögliche Säuberung und Herstellung einer der vorhandenen Recensionen. So ist auch bei diesen Texten verfahren worden. Die in den Noten beigegebenen Lesarten sollen zunächst kenntlich machen, wo von der Vorlage abgewichen und mit welchem Materiale sie verbessert wurde. Dann aber sollen sie zeigen, welches Material für die Gewinnung

silbigen Nominalformen (*ḳaṭal* u. s. w.) und im Plural der einsilbigen (*ḳaṭl* u. s. w.) losen Silbenschluss angenommen, obwohl die superlineare Vokalisation dies nicht andeutet (s. meine Grammatik S. 55f. 151).

Alles nicht den südarabischen Handschriften Entnommene ist von mir vokalisiert worden, und zwar die alten Dokumente und die jerusalemischen Targume im Anschluss an die Vokalisation jener Handschriften. Dafür konnte ich ausser den in der Grammatik gegebenen Beispielen und zahlreichen eigenen Notaten die Wörtersammlungen benützen, welche die Herren Pastor *Th. Schärf* in Gnadenberg und Dr. *H. Barnstein* in London nach superlinear vokalisierten Handschriften für ein unter meiner Redaktion demnächst erscheinendes Aramäisch-neuhebräisches Handwörterbuch angefertigt haben. Abweichungen kommen nur da vor, wo der Konsonantentext sie notwendig machte.

Durchgängig bin ich aber in den galiläischen Texten von der superlinearen Vokalisation in folgenden Punkten abgewichen 1) in der Accentuierung der 3. Pers. Plur. des Perfekts auf der Ultima (קְטַלוּן statt קְטַלוּ), vgl. meine Grammatik S. 203, während die 3. Pers. fem. und die 1. Pers. Sing. den Ton auf der Paenultima behielten (also קְטֶלַת und קְטֶלִית, nicht קְטַלַת, קְטַלִית), dies letztere, weil die im anderen Falle zu erwartenden Schreibungen קיטלת und קיטלית in den Texten fehlen; 2) in der Schreibung der Endung des Plurals der Participia der Verba tertiae Waw, Jod, Aleph mit *ajin*, nicht mit *an*, in Übereinstimmung mit dem biblischen Aramäisch und dem Konsonantentext der galiläischen Stücke. Punkt 2 wird übrigens auch für die Targume als das Ursprüngliche gelten müssen, während in bezug auf Punkt 1 der ursprüngliche Sachverhalt nicht zu ermitteln ist.

Ausserdem habe ich stets vokalisiert זְמַן statt des זְמָן der südarabischen Handschriften, כְּמָה „wie viel“ statt כַּמָּה, יְהֵא statt יְהָא, הָנֵי, הָנְהוּ statt הַנֵּי, הַנְהוּ, מָהוּ statt מַהוּ, הָהוּא, הָהִיא statt הַהוּא, הַהִיא, אִיהוּ statt אַיְהוּ, אֲנַן statt אֲנַן, תָּבַת „sie kehrte zurück“ statt תַּבַת.

Im Interesse der Anfänger sind die Texte sämtlich vokalisiert und ist auch ein Wörterverzeichnis beigegeben worden, welches wegen seiner zahlreichen Verweise auf meine Grammatik gleichzeitig als Nachschlagebuch für dieselbe dienen kann. — Einige Bemerkungen werden indes noch hinzugefügt werden müssen inbezug auf die von mir angewandte Vokalisierung der Texte sowie inbezug auf ihre kritische Behandlung.

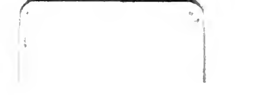
Die den Jemen-Handschriften des Britischen Museums entnommenen Texte sind nach der in ihnen vorliegenden superlinearen Punktation vokalisiert worden. Wenn auch bei seltneren Formen die Handschriften Schwankungen aufweisen, so bieten sie doch im allgemeinen ein in sich geschlossenes und als aramäisch zu rechtfertigendes System der Aussprache dar, welches wir zum mindesten mit dem gleichen Recht unserer Lesung der Targumtexte zu Grunde legen dürfen, wie wir die hebräische Grammatik auf die viel weniger gesicherte Tradition der biblischen Vokalisation zu basieren pflegen. Dass deshalb diese Aussprache nicht eine für alle Gegenden und Zeiten zutreffende ist, versteht sich von selbst. Übrigens darf ich nicht unterlassen, zu bemerken, dass diese Aussprachetradition gewiss ursprünglich nur an dem Onkelostargum und den prophetischen Leseabschnitten (Haphtaren) haftete und dass aller Voraussicht nach erst nach dem dort vorliegenden Muster das gesamte Prophetentargum und die Megillothtargume vokalisiert wurden. Damit ist gegeben, dass diese letzteren Targume, wo sie dem Onkelostargum fremde Formen und Wörter bieten, für ihre Vokalisierungen nicht dasselbe Ansehen in Anspruch nehmen können. Wo יְדוי „seine Hände“ als יְדַוִי, אֲבוּי „sein Vater“ als אֲבֻוִי, בָּבְלָיְתָא „Babylonierin“ als בָּבְלַיְתָא, אַתוּיֵ „bringen“ als אָתָוֵי vokalisiert werden kann, ist wohl klar, dass die Vokalisatoren den aramäischen Dialekt ihrer Texte nicht verstanden.

Bei der Übertragung der superlinearen Vokalisation in die sublineare musste Pathach und Segol unterschieden, auch das Dagesch, welches die Handschriften nicht konsequent anwenden, wo nötig gesetzt werden. Ich habe in den ursprünglich zwei-

VORWORT.

In den letzten Jahren ist mehr als früher erkannt und anerkannt worden, dass ein geschichtliches Verständnis der Person Jesu nicht wird gewonnen werden können ohne Rückgang auf die ursprüngliche sprachliche Gestalt seines Lehrwortes. Den in dieser Richtung sich bewegenden Studien stand als Hindernis im Wege die frühere mangelhafte Einsicht in die aramäischen Dialekte, welche hier in Frage kommen konnten. Meine Grammatik des jüdisch-palästinischen Aramäisch mit Unterscheidung der von mir als judäisch und galiläisch bezeichneten Dialekte und eines jüngeren Mischdialekts hat diesem Uebelstande abhelfen sollen. Ihr folgt jetzt ein Lesebuch, welches besonders dem Anfänger als Mittel zur Einführung in das Studium dieser Dialekte dienen kann. Alte Dokumente (in denen allerdings Spuren jüngerer Einschaltungen nicht fehlen) und Stücke aus dem Onkelostargum und dem Prophetentargum sollen das Judäische repräsentieren, Stücke aus den Midraschim und dem palästinischen Talmud das Galiläische, Stücke aus den jerusalemischen Targumen zum Pentateuch und den Propheten, sowie aus dem Targum zum Hohenliede den späteren Mischdialekt, während ein Stück aus dem babylonischen Talmud am Schluss die charakteristischen Abweichungen des in Babylonien von den Juden gesprochenen Aramäisch aufweist.

Druck von W. Drugulin in Leipzig.

Für die Herstellung der Texte benützte Handschriften und Drucke.

A. Handschriften des britischen Museums.

Vgl. G. Margolionth, Descriptive List of the Hebrew and Samaritan Manuscripts in the British Museum (1893).

1) zum Onkelostargum:
   Orient. 2228, Pentateuch, 17. Jahrh.
   Orient. 2363, Pentateuch, 12. Jahrh.
   Orient. 1467, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, 12. Jahrh.
2) zu Targum Jeruschalmi I:
   Addit. 27031, Pentateuch (unvokalisiert), 16. Jahrh.
3) zum Prophetentargum:
   Orient. 1474, hintere Propheten, 17. Jahrh.
   Orient. 2211, hintere Propheten, 1475.
4) zum Hagiographentargum:
   Orient. 1302, Ruth, Hohelied, Prediger, 14. Jahrh.
   Orient. 1476, Hoheslied, Klagelieder, Ester, 15.—16. Jahrh.
   Orient. 2375, die fünf Megilloth, 15. Jahrh. (?).
5) zum Midrasch Echa:
   Addit. 27089, Midrasch Echa, 16. Jahrh.
6) zu Bereschith rabba und Vajjikra rabba:
   Addit. 27169, Bereschith r. und Vajjikra r., 13. Jahrh.
   Addit. 16406, Bereschith r., Siphra, Siphre, Midrasch über Petirath Mosche und Petirath Aharon, 14. Jahrh.
7) zum jerusalemischen Talmud:
   Orient. 2822—2824, Seder Zeraim und Traktat Schekalim, mit Kommentar von S. Serillo, 17. Jahrh.

B. Andere Handschriften.

zu Targum Onkelos:
   Codex Socini 84, 16. Jahrh. (?) [nach Kautzsch viell. 13. Jahrh.].

zu Targum Jeruschalmi II:
   Codex 440 der Biblioth. Vaticana.

der rechten Lesart vorhanden war. Verzichtet habe ich dabei auf die Aufführung aller Varianten sämtlicher Textzeugen, welche des öfteren einen mehrfachen Druck desselben Textes nötig gemacht haben würde.

Bei meinen Arbeiten im Britischen Museum in London sind mir die Herren Dr. *Chr. Ginsburg* und Dr. *G. Margoliouth* auf das liebenswürdigste entgegengekommen. Herr Oberrabbiner Dr. *M. Gaster* in London machte mich aufmerksam auf den in mehrfacher Beziehung interessanten Cod. Halberstamm Nr. 115, aus welchem mir dann Herr Dr. *H. Barnstein* freundlicher Weise einige Kopien anfertigte. Herrn Rabbiner Dr. *M. Ginsburger* in Sultz im Elsass verdanke ich Mitteilungen aus Cod. Vat. 440 nach einer von Dr. *A. Berliner* in Berlin angefertigten Kopie. Ihnen allen sei hier der verbindlichste Dank gesagt.

Am Schlusse erlaube ich mir darauf aufmerksam zu machen, dass die auf S. X erwähnte erste rabbinische Bibel laut Nachwort am 27. Kislew 278, d. h. da in jenem Jahre der 1. Kislew auf den 1. November fiel, am 27. November 1517 vollendet wurde, während man in Alttestamentlichen Einleitungen 1518 zu lesen pflegt.

Snäcked in Dalsland (Schweden),
den 9. Oktober 1896.

G. Dalman.

Bei der kritischen Behandlung der Texte selbst habe ich mir nicht die Aufgabe gestellt, etwa durch Zählung oder Abwägung der Zeugen einen vermeintlich ursprünglichen Text herzustellen. Selbst bei den Targumen, auch wenn sie, wie das Onkelostargum, durch ihre nahe Beziehung zum hebräischen Original und durch das ihnen beigelegte Ansehen vor allzu willkürlicher Behandlung durch die Kopisten geschützt sind, ist die ursprüngliche Textgestalt in allen Einzelheiten nicht mehr zu ermitteln. Noch weniger ist dies möglich bei dem Text von Midrasch und Talmud, welcher keinerlei Schutz genoss. Die Kopisten haben durch Einschaltungen, Verkürzungen und Abänderungen den Sinn deutlicher oder sich die Aufgabe bequem zu machen gesucht, sie haben unbekanntere Ausdrücke durch bekannte ersetzt, sind willkürlich aus dem Hebräischen ins Aramäische und aus dem Aramäischen in das Hebräische übergegangen, sie haben mitunter Erzählungen durchweg so frei behandelt, als hätten sie dieselben nur nach dem Gedächtnis wiedergegeben, und es ist nur allzu wahrscheinlich, dass so verfahren worden ist, seit diese Schriftwerke existierten. Biblische Textkritiker können aus diesem Zustande der Textüberlieferung entnehmen, welches Geschick der Bibeltext gehabt haben wird, ehe er zu einer autoritativen Grösse wurde, und werden dadurch vor übertriebener Wertschätzung ebensowohl der „wildgewachsenen“ als der „officiell redigierten“ Textrecensionen bewahrt bleiben. Hie und da (wie z. B. im Targum zu Jesaja Kap. 53) können wohl Einschaltungen mit einiger Sicherheit erkannt und aus dem Texte ausgeschieden werden. Will man aber nicht aus den vorhandenen Textrecensionen eine neue zusammensetzen, welche es aller Voraussicht nach so nie gegeben hat, bleibt nichts Anderes zu thun übrig, als die bestmögliche Säuberung und Herstellung einer der vorhandenen Recensionen. So ist auch bei diesen Texten verfahren worden. Die in den Noten beigegebenen Lesarten sollen zunächst kenntlich machen, wo von der Vorlage abgewichen und mit welchem Materiale sie verbessert wurde. Dann aber sollen sie zeigen, welches Material für die Gewinnung

silbigen Nominalformen (*ḳaṭal* u. s. w.) und im Plural der einsilbigen (*ḳaṭl* u. s. w.) losen Silbenschluss angenommen, obwohl die superlineare Vokalisation dies nicht andeutet (s. meine Grammatik S. 55f. 151).

Alles nicht den südarabischen Handschriften Entnommene ist von mir vokalisiert worden, und zwar die alten Dokumente und die jerusalemischen Targume im Anschluss an die Vokalisation jener Handschriften. Dafür konnte ich ausser den in der Grammatik gegebenen Beispielen und zahlreichen eigenen Notaten die Wörtersammlungen benützen, welche die Herren Pastor *Th. Schärf* in Gnadenberg und Dr. *H. Barnstein* in London nach superlinear vokalisierten Handschriften für ein unter meiner Redaktion demnächst erscheinendes Aramäisch-neuhebräisches Handwörterbuch angefertigt haben. Abweichungen kommen nur da vor, wo der Konsonantentext sie notwendig machte.

Durchgängig bin ich aber in den galiläischen Texten von der superlinearen Vokalisation in folgenden Punkten abgewichen 1) in der Accentuierung der 3. Pers. Plur. des Perfekts auf der Ultima (קְטַלוּן statt קְטַלוּ), vgl. meine Grammatik S. 203, während die 3. Pers. fem. und die 1. Pers. Sing. den Ton auf der Paenultima behielten (also קְטָלַת und קְטָלִית, nicht קִטְלַת, קִטְלִית), dies letztere, weil die im anderen Falle zu erwartenden Schreibungen קיטלת und קיטלית in den Texten fehlen; 2) in der Schreibung der Endung des Plurals der Participia der Verba tertiae Waw, Jod, Aleph mit *ajin*, nicht mit *an*, in Übereinstimmung mit dem biblischen Aramäisch und dem Konsonantentext der galiläischen Stücke. Punkt 2 wird übrigens auch für die Targume als das Ursprüngliche gelten müssen, während in bezug auf Punkt 1 der ursprüngliche Sachverhalt nicht zu ermitteln ist.

Ausserdem habe ich stets vokalisiert זְמַן statt des זְמָן der südarabischen Handschriften, כְּמָה „wie viel“ statt כַּמָּה, יְהָא statt יְהַא, הָנֵי, הָנְהוּ statt הַנֵּי, הַנְהוּ, מְהוּ statt מַהוּ, הָהוּא, הָהִיא statt הַהוּא, הַהִיא, אִיהוּ statt אֵיהוּ, אֲנַן statt אֲנַן, תָּבַת „sie kehrte zurück“ statt תַּבַת.

Im Interesse der Anfänger sind die Texte sämtlich vokalisiert [illegible] ein Wörterverzeichnis beigegeben worden, welches [illegible] Verweise auf meine Grammatik [illegible] für dieselbe dienen kann. — Einige [illegible]

[illegible]

VORWORT.

In den letzten Jahren ist mehr als früher erkannt und anerkannt worden, dass ein geschichtliches Verständnis der Person Jesu nicht wird gewonnen werden können ohne Rückgang auf die ursprüngliche sprachliche Gestalt seines Lehrwortes. Den in dieser Richtung sich bewegenden Studien stand als Hindernis im Wege die frühere mangelhafte Einsicht in die aramäischen Dialekte, welche hier in Frage kommen konnten. Meine Grammatik des jüdisch-palästinischen Aramäisch mit Unterscheidung der von mir als judäisch und galiläisch bezeichneten Dialekte und eines jüngeren Mischdialekts hat diesem Uebelstande abhelfen sollen. Ihr folgt jetzt ein Lesebuch, welches besonders dem Anfänger als Mittel zur Einführung in das Studium dieser Dialekte dienen kann. Alte Dokumente (in denen allerdings Spuren jüngerer Einschaltungen nicht fehlen) und Stücke aus dem Onkelostargum und dem Prophetentargum sollen das Judäische repräsentieren, Stücke aus den Midraschim und dem palästinischen Talmud das Galiläische, Stücke aus den jerusalemischen Targumen zum Pentateuch und den Propheten, sowie aus dem Targum zum Hohenliede den späteren Mischdialekt, während ein Stück aus dem babylonischen Talmud am Schluss die charakteristischen Abweichungen des in Babylonien von den Juden gesprochenen Aramäisch aufweist.

Druck von W. Drugulin in Leipzig.

ARAMÄISCHE DIALEKTPROBEN

LESESTÜCKE

ZUR

GRAMMATIK DES JÜDISCH-PALÄSTINISCHEN ARAMÄISCH
ZUMEIST NACH HANDSCHRIFTEN DES BRITISCHEN MUSEUMS

MIT WÖRTERVERZEICHNIS

HERAUSGEGEBEN

VON

GUSTAF DALMAN
A. O. PROF. AN DER UNIVERSITÄT LEIPZIG

LEIPZIG
J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG
1896

DALMAN

ARAMÄISCHE DIALEKTPROBEN